DE VRIENDSCHAP VAN BERTHA EN BEATA

DOOR

NANNIE VAN WEHL

UITGAVE
VAN
L.J.VEEN
AMSTERDAM.

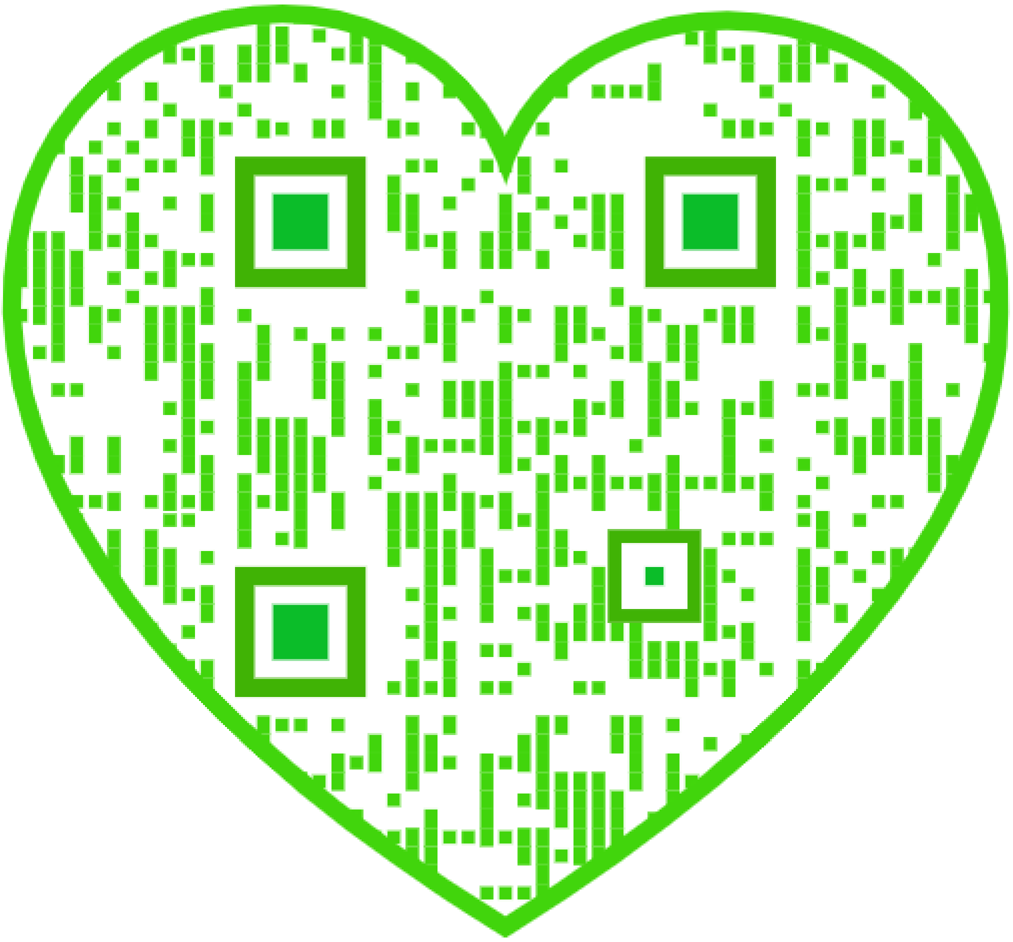

H. J. Lovij Stoll

2

DE VRIENDSCHAP VAN BERTHA EN BEATA

Bladz. 207

K-O k

DE VRIENDSCHAP
VAN
BERTHA EN BEATA

Wehl

DOOR

NANNIE VAN WEHL

SCHRIJFSTER VAN: „DE BOSCHJESCLUB", „HET MOEILIJKE BEGIN" ENZ.

MET TEEKENING VAN FRIDA LANGELER

L. J. VEEN — UITGEVER — AMSTERDAM

GEMEENTEBIBLIOTHEEK
ROTTERDAM

P 109 904 155
B 1001-337 123-8

Informatiecentrum Jeugdlektuur
Gemeente Bibliotheek Rotterdam 86-42

BOEK-, COURANT- EN STEENDRUKKERIJ G. J. THIEME, NIJMEGEN

HOOFDSTUK I.

De zon scheen koesterend en hel, de stad beleefde een wondermooien nazomerdag. Het eerste halfuur van den namiddagschooltijd was nog niet om, en toch hadden de gouden zonnestralen hun werk aan het oude, hooge, sombere schoolgebouw reeds afgedaan voor dien dag. Na enkele uren lang wat schuin, eerst van rechts, en toen van links, op de ramen van de bovenste verdieping te hebben geschenen, trokken ze heelemaal weg van den ouden, bruinen gevel en uit de nauwe doodloopende straat. In de verschillende lokalen begon de schemering — tegen drieën moesten, zelfs op dezen schoonen, lichten herfstdag, de lampen aangestoken worden in de beide benedenste lokalen, links en rechts van de hooge schooldeur. In het linker lokaal huisde de vijfde klasse der meisjesschool. De klasse was zeer groot — negen-en-twintig meisjes vulden de vijftien banken. De school was gezocht voor meisjes, die flink leeren moesten en later zelf haar brood moesten verdienen. Op de school in de nauwe doodloopende straat werd heel hard en heel degelijk gewerkt, maar vroolijk — neen, vroolijk was het er niet.

In het midden van het lokaal zoowat, zat Bertha

van Geer. Haar voeten rustten tegen de voetenlat, haar handen had ze uiterst plichtmatig op den rug. Ze zat „netjes" en leek een toonbeeld van orde en geschiktheid. Haar lang uitgegroeide, breedgebouwde gestalte toonde nog langer door de plichtmatige houding, die ze steeds gedurende een heele les behield. Haar blond haar, dat wilde krullen, was kort geknipt en de lastige korte krullen, die zonder dwang niet netjes konden zitten en dan over haar voorhoofd en slapen zouden vallen, waren weggehouden door een ouderwetsch werktuig, een breeden band van hoorn met aan weerszijden een stukje kam. Die stukjes kam hielden met hun tanden de speelsche krulletjes van de slapen weg en de band waakte ervoor, dat ze niet op het blanke, maar voor een meisje te hooge voorhoofd vielen.

Bertha van Geer was gekleed in een jurk van loodgrijs laken, zoo'n echte, degelijke, ouderwetsche schooljurk. Met een recht stuk, breede plooien op borst en rug, en in in 't midden van borst en rug een breede stolpplooi.

De jurk was nieuw van 't jaar. — Ze had 'm aan moeten doen met den eersten kouderen dag. Want zoo'n jurk is veel makkelijker voor moeder en grootmoeder, dan een luchtige witte, die tienmaal meer wasschen en verstellen eischt.

Plichtmatig zat Bertha. En toch was er misschien geen leerling tusschen al die meisjes, die vaker en verder met haar gedachten weg was dan de „degelijke" Bertha. Nu ook weer had ze nauwlettend gevolgd het wegglijden van den weerglans der zonnestralen op de bovenramen van 't pakhuis recht tegenover de school, en met verlangen zat ze te wachten op het slaan der torenklok, dat nu wel haast komen moest.

Twee uur! En dan weer kwart over twee, en dan half drie, en dan weer kwart voor drie, en drie uur. — Dan was ze den berg van narigheid, saaiheid en verveling geheel op, en ging er van drie tot vier met horten en stooten, met innig welbehagen en groot verlangen, weer af.

Dat waren de schooltijden van Bertha van Geer. Bergen van narigheid, waar je tegen op moest klimmen, en weer af mocht dalen. — Bergen van saaiheid en verveling.

Ze had een bijzonder „makkelijk hoofd" en begreep in een omzien, wat anderen uren moeite kostte.

O, en dan die uren daar te zitten!

En dan die uren daar te staren naar den ouden, donkeren gevel van 't pakhuis aan den overkant — 't pakhuis met zijn groote muurvlakken en kleine ramen. Nooit was er vertier — ze schenen den boel er in te brengen of er uit te halen buiten de schooluren. *Als* er boel in was! Ja — wat zou er in zijn? En wèg was Bertha van Geer weer in allerlei gemijmer en gefantazeer.

De onderwijzeres kende de eigenaardigheden van haar leerling. Maar zich te beklagen over haar was niet noodig. Bertha van Geer wist altijd alles, wat haar gevraagd werd, behalve zoo nu en dan 't volgend woord van de leesles, en haar schriftelijk werk was steeds onder 't beste uit de klas. Zoodoende behoorde Bertha van Geer strijk en zet tot de eerste groep van de klasse. Hoezeer ook benijd door de anderen, die op en neer gingen met de rapportcijfers, had ze bij zichzelf al uitgemaakt, dat die 1 op haar rapport ook al tot de saaiheid van alles meewerkte. Nooit eens angst, en nooit eens vreugde. Ja, zelfs nooit een belooning. Haar vader en moeder vonden 't zoo vanzelf sprekend, dat ze weer met een 1

zou aankomen, dat ze aan een belooning eenvoudig niet dachten.

Nog sloeg de klok geen twee. Nog niet — nog niet. Wat duurde dat lang, lang dien middag. Hoe moest 't dan ooit vier uur worden?

De deur van 't lokaal ging open en binnen trad de directrice van de school, gevolgd door Beata Steuver.

Vol blijden schrik en verrassing kwam Bertha van Geer overeind uit haar schoolhouding, zat rechtop, gespannen toe te kijken.

Daar stond Beata Steuver op de voetenplank voor 't bord en wachtte, terwijl de directrice eenige woorden tot de onderwijzeres sprak.

Wat wàs dat voor een kind? Waarom werd Bertha opeens zoo blij en gelukkig te moede, waarom moest ze opeens denken: „O, daàr is mijn vriendin!"

Het was als een wonder. Daar stond een nieuw kind, een vreemd kind, waar ze niets van wist, zelfs niet den naam — dat ze nooit gezien had. — En toch wist ze opeens: „Jij, jij, bent mijn vriendin."

Toch voelde ze zich opeens zoo gelukkig, als ze nog nooit geweest was.

En 't lokaal was niet donker meer, en de middag niet saai en 't hinderde niet, of 't twee uur was, of vroeger, of later — want Beata Steuver stond daar voor Bertha van Geers verrukte oogen. Lang en slank was ze. In een witte zomerjurk met korte mouwen en lagen hals stond ze. Haar heel lange, heel dikke haar droeg ze glad naar achteren gekamd, in den nek vastgebonden met een grooten, breeden strik. Verder golfde 't dan weer los neer. Maar ontelbare krulharen ontsnapten aan den stroeven

rechten gang van 't zware haar over 't hoofd en vormden een gouden spinsel rondom het blozende gelaat en over heel het hoofd. Rustig stond Beata Steuver, gansch niet verlegen voor al die nieuwsgierige blikken.

Rustig liet ze haar oogen dwalen door de klas en ze vond den gretigen blik van Bertha van Geer. Ze bleven elkaar aanzien, tot de directrice uitgesproken was — en toen was de vriendschap tusschen Bertha en Beata gesloten. Het werd een vriendschap voor haar beider leven. Het duurde jaren, eer alles heelemaal goed en eender tusschen haar was, eer de een de ander even liefhad en waardeerde als de ander de een.

Maar zoover is 't dan toch gekomen, en dien mooien herfstdag is 't begonnen. — Nooit vergat Bertha van Geer dien middag, en dat oogenblik — waarop de zon opging in haar eentonig, saai, naargeestig meisjesleven.

Beata Steuver werd gezet op de achterste bank, waar de eenige leege plaats van de klasse was.

De meeste meisjes volgden haar met de oogen, totdat ze haar plaats had ingenomen. De onderwijzeres moest hen attent maken op haar onbeleefd en nieuwsgierig gedrag ten opzichte van de nieuwe leerling. Maar Beata Steuver zag er ook zoo heel anders uit dan al de andere meisjes.

Een prinses leek ze tusschen de overigen, zoo slank en fier, zoo goudblond en zoo innemend. En — de meisjes hadden het allen wel degelijk gezien — wat keek de juffrouw 't nieuwe kind bijzonder aan. — Zoo extra lief, en met iets als — medelijden! — Ja, dàt was het! Medelijden! Wàt mocht er zijn met het nieuwe kind?

Fluisterend ging de vraag, in de pauze van half drie,

van mond tot mond. Onderzoekend en nieuwsgierig wendden allen zich om naar Beata, die rustig haar boekentasch uitpakte. Naast haar zat een kind, dat altijd heel beschroomd en stil was.

„Wat jammer!" dacht de klasse. „Nu komen we net niets van haar te weten."

„Hoe heet je?" vroeg 't meisje, dat vóór haar zat.

„Beata Steuver," antwoordde het nieuwe kind met een langzame, welluidende stem.

Bertha van Geer leed de eerste pijnen van jaloerschheid. Ach, hoeveel zou ze nog te lijden krijgen! Maar wie zich ook een vriendin als Beata Steuver kiest, kan niet anders verwachten.

Zat zij maar naast het nieuwe meisje! O, als dat eens kon!

Haàr vriendin was ze toch al — hoe hadden ze elkaar daarnet aangekeken! Beata heette ze — wat een mooie naam! Net een naam voor haar. Beata, Beata. Haar vriendin heette Beata. Nu had ze ook een vriendin. Een echte. Waar ze wat voor over had. Waar ze àlles voor over had.

Beata heette ze. Beata Steuver.

In het brein van Bertha kwam een gedachte op aan iets ergs, iets heèl verschrikkelijks. — Wàt was het ook weer? Het hoorde bij den naam Steuver. — Ze verzon en verzon en was zóó gansch in gedachten verzonken, dat ze niet eens merkte, dat de les al weer begonnen was. O, nu zat ze zonder carnet vóor zich, en de anderen schreven reeds het eerste, nieuwe Fransche woord.

De juffrouw gaf Bertha even een welwillenden wenk. De juffrouw had wel eens meelij met Bertha. Juist omdat ze zoo knap was. Arm kind, wat zou ze zich toch vaak vervelen! En thuis was 't ook niet alles. — Vader en

moeder, die nooit tijd voor haar of de andere kinderen hadden, en Grootmoeder, die regeerde met àl te straffe hand.

Haastig greep Bertha het carnet uit haar lessenaar, nam den penhouder en begon te schrijven. — Maar terwijl gingen haar gedachten verder. Iets naars, iets heel verschrikkelijks. En 't hoorde bij den naam Steuver. Ze had 't thuis gehoord. Van moeder. Neen, van vader. En plotseling wist ze 't, terwijl een heete blos van schrik en meelij haar wangen kleurde — vader had aan tafel aan moeder verteld, dat iemand, dien vader vroeger wel gekend had, meneer Steuver, die een kostschool hield in Oosterbeek, krankzinnig was geworden, en dat nu zijn vrouw met haar dochtertje in Den Haag waren komen wonen, waar mevrouw een pension zou beginnen. Ze was gewend een groote huishouding te drijven, ze was afkomstig uit Den Haag. Op die manier hoopte ze den kost te kunnen verdienen voor haar en den armen krankzinnige.

Dat kind — dat was Beata!

Beata's vader was krankzinnig — nu begreep Bertha de eigenaardige blikken van de directrice en de onderwijzeres. Arme, arme Beata! Haar gansche hart ging naar Beata uit. — O! hoe zou ze van haar houden, hoe zou ze lief voor haar wezen — hoe zou ze *haar vriendin* zijn! Maar opeens werden al haar droomen wakker, vielen al haar plannen in duigen.

Wat voor een vriendin kon ze zijn, zij, Bertha van Geer? Het kwam alles door thuis. Het kwam alles door Grootmoeder. — Zich buigende over haar werk, terwijl een heete blos ging branden in haar gezicht, en de letters voor haar dansten in een waas van tranen, overdacht ze,

hoe ze 't *thuis* zouden vinden, als ze met een *vriendin* aan kwam. Vol wanhoop wist ze het zoo heel zeker: Beata Steuver zou nooit, nooit bij haar mogen komen. En hoe kan je nu vriendinnen zijn, als de een niet bij de ander mag komen, evengoed als de ander bij de een?

Ze zag het gelaat van grootmoeder voor zich, ze hoorde de koude, scherpe stem. „Een vriendin meebrengen? Hoe krijg je 't in je hoofd? Is het huis hier al niet vol genoeg? Ik begrijp nièt, waarom jij altijd iemand aan je snoer wil hebben. — Gisteren zag ik je weer voorbijkomen, haak-in-lijs, altijd een geleijonker noodig! Sta toch op je eigen beenen! Dat moet je later ook! En geloof maar niet, dat al die vriendinnen dan een vinger voor je uitsteken! Dat heb *ik* ondervonden in mijn leven. Toen *ik* bij den dood van je grootvader achterbleef in de diepste zorgen, met geen ander geld dan 't beetje, dat ik in huis had, en een hoop schuld, gemaakt door grootvaders lange, zware ziekte — toen kwam zijn *beste* vriend vragen, of ik een gedachtenis voor hem had — en verder zag je niemand meer, niemand! — En iets anders had de *beste* vriend ook al niet te vragen! Toen ben *ik* er alleen gekomen met mijn drie kinderen; toen heb *ik* mijn kinderen ingeprent, dat ze op der eigen beenen moeten leeren staan, en nu zal ik 't mijn kleinkinderen ook inprenten."

Ach — hoe vaak had grootmoeder al zoo tegen haar gesproken, als ze vijf minuten later dan gewoonlijk was thuisgekomen, omdat ze even met een klasgenootje was opgewandeld. Hoe kon grootmoeder haar plagen, neen, tergen, als ze haar in de spion beloerd had, en gezien had, dat ze gearmd liep. — Haak-in-lijs noemde grootmoeder dat hoonend.

Een vriendin had Bertha nog niet gehad. Maar tot nog toe had ze er geen verdriet of zelfs geen spijt van gehad. De meisjes waren haar welgezind. — De knappe Bertha van Geer was volstrekt niet karig met haar hulp en steun, liet roijaalweg alles overschrijven, wat ze van haar vroegen, en zei vóór, als ze er de kans toe zag. Ofschoon die kans zeer gering was bij het strenge toezicht, overal op de hard werkende, degelijke school. Ook verhoovaardigde ze zich niet in 't allerminst op haar 1 of haar gemakkelijk leeren en toonde steeds de grootste belangstelling in het cijfer der anderen.

De arme „vijven" werden op dezelfde royale manier door haar geholpen als de tweeën en drieën, of de andere eenen, die benauwd voor haar plaats waren. De drieën en vieren keken met minachting op de vijven neer, maar de één der eenen, zij, die altijd zonder haperen een één had, deed dat nooit.

Kalm, openhartig, met niet zooveel spijt en verdriet, of ze kon het nog wel verbergen, had Bertha van Geer vaak tot de meisjes, die in de termen vielen om bij haar aan huis te komen, gezegd: „Dat kan niet. Mijn grootmoeder wil 't niet hebben."

Pijnlijker was alles dan geworden, als ze dóórvroegen: „Maar zeg — heeft jou grootmoeder daar dan over te commandeeren?" Ach, wat had dat moeilijke oogenblikken meegebracht. — En de elf- en twaalfjarigen hadden elkaar natuurlijk niet goed begrepen — Bertha had het niet goed uitgelegd en de toehoorsters konden er niet uit wijs worden.

Eén ding wisten ze allemaal. Bij Bertha in huis was een grootmoeder, die heel veel te zeggen had en een akelig mensch was, en Bertha mocht nooit meisjes meebrengen.

Doch nu — hoe vreeselijk zou 't nu worden voor Bertha van Geer! Nu *was* ze de vriendin van Beata Steuver, en tegen Beata Steuver zou ze moeten zeggen: „Neen — ik mag je niet meenemen naar huis...” O! o! dan zou Beata misschien wel niet haar vriendin willen *blijven!*

In spanning ging voor Bertha de rest van den middag voorbij. En toch was die middag zóó heerlijk, als Bertha nog nooit een schoolmiddag had gehad.

Achter haar zat Beata Steuver — ze hoorde haar antwoorden op enkele vragen van de onderwijzeres — hoe lief klonk die stem met zoo èven een Geldersch haaltje er in!

Bij het licht der groenbekapte lampen werd 't vier uur. Sidderend pakte Bertha haar boeken in. Hoe zou 't nù gaan, hoe zou alles gaan!

Daar sprak de juffrouw: „Beata, ik had graag, dat je nog even bleef, dan kan ik je een en ander wijzen en zeggen.”

Het was een teleurstelling voor de klasse. Ze hadden zoo graag het nieuwe kind mee naar buiten gehad!

Het klonk als een verlossing voor Bertha. *Zij* zou blijven wachten, buiten, hoe lang 't ook duurde! Ze vergat geen oogenblik, dat ze daardoor een geweldig standje zou oploopen, maar hoe moedig, hoe onverschillig voelde ze zich opeens tegenover dat standje! Ja, toen de klasse eenmaal buiten was, en er met algemeene stemmen op één na besloten werd, niet te wachten, omdat ze zoo ontzettend veel huiswerk hadden, rees haar moed nog hooger. — Als dìt nu gebeurde, dat ze Beata alleen kon spreken, dat ze alleen met Beata kon meegaan, en ze kwam te laat thuis, en grootmoeder zei wat, dan zou ze — dan zou ze —

Brutale gezegden kwamen in haar op. Naast 't nieuwe gevoel van vriendschap rees een nieuw gevoel van opstand. — Grootmoeder had werkelijk voortaan niet meer zoo'n makkelijke aan haar. Den zonnigen herfstdag, waarop Bertha's vriendschap met Beata aanving, begon ook Bertha's opstand tegen het te drukkende gezag. Uit de enkele, gelukkige uren, die de vriendschap met Beata haar gedurende de eerste jaren bracht, putte ze den moed en de kracht om grootmoeder te weerstaan, en haar leven was niet saai en eentonig meer, maar vol van vreugd en leed, vol van uren, te heerlijk en uren te vreeselijk om ooit te vergeten.

Het kind van elf, van twaalf jaar ging genieten en lijden, of het tweemaal ouder was.

De torenklok sloeg half vijf, toen Beata de schooldeur achter zich dicht trok.

Pal tegenover de deur, geleund tegen die van het pakhuis, stond Bertha van Geer te wachten. Op Beata's gezicht kwam een lach, alsof ze een oude bekende begroette, en die lach maakte Bertha heelemaal warm van geluk en plezier.

„Ik heb op je gewacht!” begon Bertha.

„Dat dacht ik wel!” antwoordde Beata. „Hoe heet je?”

„Dat dacht ik wel” — had ze gezegd. O, was 't niet nét een wonder? Zóó goed hadden ze, toen om twee uur, elkaars stille blikken begrepen, dat 't nu Beata heelemaal niet verraste, dat Bertha daar stond en op haar wachtte.

„Ik heet Bertha van Geer!”

„En ik Beata Steuver — dat heb je zeker al gehoord. Welken kant ga jij op?”

„Dat hindert niet —” zei Bertha. „Waar woon jij?”
„Ik — in de Anna Paulownastraat. En jij?”
„Ik woon hier vlak bij, in ’t Westeinde —”
Beata nam gezellig en vertrouwelijk Bertha’s arm.
„Hè, dan zijn we er zoo gauw!” zei ze, een beetje klagend.
„O!” verzekerde Bertha. „Ik zal je een heèl eind brengen!”
„Dat ’s goed!” zei Beata blij. „Heerlijk, dat je gewacht heb, hoor. Want zie je — ik weet den weg al wel, maar ik vind ’t toch eng om hier alleen op straat te loopen. Net — of ik op een goeie keer toch nog eens verdwalen zal.”
„Wil je vriendinnetje met mij worden?” vroeg Bertha opeens. Ze kòn niet langer wachten.
Beata moest erom lachen.
„O, wat doe je nu toch raar!” zei ze. „Waarom zeg je dat zoo ineens?”
Lachend en plagend keek ze Bertha aan. Toen zag ze, dat die vuurrood was, en dat haar oogen glinsterden.
„Kan je dat zooveel schelen?” vroeg ze. „Hèb je dan geen vriendinnetje?”
„Neen, neen —” verzekerde Bertha hartstochtelijk, alsof ze een beschuldiging wou afweren. Wat waren alle vriendinnetjes, die ze had kùnnen hebben, bij Beata Steuver vergeleken? Haar alléén wilde ze als vriendinnetje hebben —
Als Beata ouder was geweest, was ’t haar misschien gevaarlijk voorgekomen, de vriendschap aan te nemen van eene, die na vier jaren schooltijd nog geen vriendin had. Maar ze was nog geen elf jaar — en ook in haàr was een plotseling gevoel van toegenegenheid gekomen,

toen ze Bertha’s blik beantwoord had, na haar binnenkomst in de klasse.
Ook *zij* vergat die eerste oogenblikken van samentreffen nooit, al kon ze er later niet met zooveel vuur van verhalen als Bertha.
„O, ik wil heel graag!” zei Beata, in een opwelling van blijdschap en hartelijkheid, en dacht niet langer na over het feit, dat Bertha nog geen vriendin had.
Ze was echt blij. — Dat ze nu een vriendin had, gaf haar een gevoel van thuis zijn, wat ze nog weinig gehad had in die drukke, groote stad.
„Vertel me nou eens gauw alles van school!” zei ze. „Wat een akelige, nare school is het! Zoo donker, en in zoo’n nare straat! Maar moeder heeft gezegd, dat je er zoo erg goed leerde. — Wat moet jij worden?”
„Onderwijzeres!” zei Bertha. „Ik ga naar de Normaalschool.”
„O — ja — ik weet ’t nog niet. Maar onderwijzeres — dat wou ik eigenlijk toch oòk wel worden. We zijn nou toch vriendinnen, hè? Dan moesten we maar ’t zelfde worden!”
Ach, hoe zalig was dat loopen in het laatste uur van den mooien herfstdag! Hoe heerlijk was dat praten en lachen met *een echte vriendin!*
Doch Bertha’s lachen ging verstommen.
Daar waren ze aan het Westeinde. — Daar koos Beata toevallig het trottoir, dat tegenover Bertha’s huis was, en Bertha moest zeggen, en ’t kwam als uit een geknepen keel:
„Nee — laten we daàr gaan loopen.”
„Wàarom?” vroeg Beata, nieuwsgierig geworden door den vreemden toon van Bertha’s stem.

„Omdat — daàr woon ik, zie je. — En als mijn grootmoeder me nou ziet voorbij komen, dan tikt ze, dat ik binnen moet komen.”

„Je grootmoeder?” En voorzichtig vragend opeens: „Heb je — dan geen moeder?”

„O ja, o ja!” haastte Bertha zich te antwoorden. „Moeder zou ’t niet erg vinden, als ik voorbijliep. Maar ’t mag niet van grootmoeder.”

„O, wat raar!” zei Beate. „Als je *moeder* ’t toch zoo erg niet vindt!” Ze zweeg bevreemd.

Ondertusschen waren ze Bertha’s huis genaderd. Beata voelde den arm van haar vriendinnetje trillen.

„Woon je hier?” zei ze. „O, wat een mooi, groot huis!”

Onbevangen had ze gesproken, maar Bertha deed angstig sst! en trok haar mee.

Toen ze een paar huizen verder waren, en een flauwe bocht van de straat hen geheel onttrok aan wie hen van uit het huis na had willen kijken, ging een schokkende huivering zichtbaar door Bertha’s leden.

„Wat ben jìj bang!” riep Beata. „En voor je grootmoeder!”

„Ze héeft me natuurlijk nagekeken in den spion!” zei Bertha somber. „Dat vòel ik op mijn rug.”

Beata had willen lachen, doch haar vriendinnetje leek zoo naar er aan toe, dat ze eerst een poos zweeg. Maar toen ze haar bevreemding en nieuwsgierigheid àl te erg voelde worden, zei ze, om een verklaring uit te lokken: „Nou maar — eer *ik* zoo bang van mijn grootmoeder was! Grootmoeders zijn er om lief te zijn, en op je te passen, en dan mag je bij ze komen, als je moeder geen tijd heeft —”

„Mijn moeder heeft *nooit* tijd,” zei Bertha. „Ze moet altijd les geven, net als vader. En grootmoeder zorgt voor alles. Zie je, moeder is wel goed, en vader — maar dan is grootmoeder boos, en dan mag er niks —”

„Krijg je nou een standje, als je thuiskomt?” vroeg Beata meelijdend.

„Nou!” kwam Bertha vol overtuiging.

„Ga dan maar naar huis,” ried Beata.

„Neen, neen!” zei Bertha koppig.

„Ik zal je tot de Prinsestraatbrug brengen. Dan hoef je nog maar rechtuit te loopen, om in de Anna Paulownastraat te komen.”

„O, ik weèt ’t wel!” lachte Beata. „Maar ik vind het toch wel heèl prettig, als je zoo ’n end met me meegaat. En dan moet je me, op een anderen keer, als we om vier uur uit school komen, eens heelemaal thuis brengen. Dan kan je moeder eens zien, en meneer Rademaker, en juffrouw Swarts, en de poesen, en de kanarievogel —”

„Ja!” antwoordde Bertha dof.

Zwijgend liep ze een eind naast Beata voort. O, *gelukkige* Beata! Die kon dat zóó maar zeggen, die kon dat zóó maar doen: een vriendinnetje meebrengen, het huis in.

Nu waren ze bij de Prinsestraatbrug. „Dag!” riep Bertha opeens, sloeg op Beata’s schouder, bij wijze van groet en rende ijlings, door de namiddagdrukte van wandelende menschen heen, huiswaarts.

Binnen enkele tellen had Beata haar uit ’t oog verloren.

„Wat een rare is dat!” dacht Beata. „Nou is ze ineens gevlogen.”

Ze brak er niet lang haar hoofdje om. Ze zocht den

stoeprand uit om op te loopen, en met een gezwinden zwaai en draai werkte ze zich telkens op het smalle randje om de boomen heen, die haar den weg versperden. Ze liep luchtig en vluchtig, hoog opgericht. Haar vuurroode mantel, met witten kraag, hing open en liet de zomerjurk zien, die zoo feestelijk stond, alsof ze de laatste mooie dagen van de herfst nog wou vieren. Ze liep zoo vlug, dat heur haren fladderden — ze glimlachte in zich zelf, omdat het weer zoo mooi was, omdat ze naar het nieuwe huis ging, naar 't mooie, groote huis, waar nieuwe en o zoo vriendelijke menschen woonden. — Waar moeder haar wachtte.

Ze glimlachte, omdat alles nu weer zoo heerlijk leek, zoo gezellig, zoo genotvol, na de vreeselijke laatste dagen in Oosterbeek. Even betrok haar gelaat. — Arme vader! Maar vader *missen* kon ze niet, daarvoor was hij *te* lang al vreemd geweest, en barsch zonder oorzaak, en boos om niets. — Ze was *bang* geweest van vader, den laatsten tijd, en nu kon ze weer vroolijk zijn.

De menschen keken haar na, zooals ze daar ging, met lichten stap, als een kwaje meid zwaaiend haar erfstuk van een tasch, zoo'n heele groote, harde, zware leeren, zoo'n echt bakbeest.

In zichzelven zingend trok ze, terwijl de torenklok vijf sloeg, aan de bel.

Na enkele minuten lang gehold te hebben door nauwe, geheimzinnige achterbuurtjes, die den weg naar huis wat verkortten, bereikte Bertha haar huis. Ze behoefde niet te bellen, de deur werd opengetrokken, nog vóór ze zoover was — een bewijs, dat de spion al weer zijn diensten had gedaan.

Bladz. 18

In de vestibule en in de gang brandde nog geen licht. Zien deed ze niets, in het duister van 't trapgat. Maar ze hoorde de stem van haar grooten broer fluisteren, met welmeenendheid in de ruwe woorden: „Meid, waar hang je nou toch uit? Straks zwaait 't weer —"

„Is ze erg kwaad?" fluisterde Bertha, bang, ondanks al haar moedverzamelen.

„Nou — ze zit voor 't raam, en ze zegt niks. Maar de kanarie is er stil van, zóó kijkt ze."

Bertha had nog meer willen vragen, hoe laat ze aten dien dag, en of moeder of vader al klaar waren. Want, al gaf dat niet veèl, 't gaf toch wat. Het ergste was, om zoo alléen de groote kamer binnen te komen, waar grootmoeder in haar zetel zat, voor 't raam met den spion.

Doch ze durfde den tijd tusschen haar in huis komen en haar binnentreden in de kamer niet langer te rekken en kleedde zich zwijgend en haastig uit. Meteen zag ze, met een heftigen harteklop van angst, dat Bob haar ook al in den steek liet — die snelde de boventrap op naar zijn kamer. Hij was vijftien jaar — hij ging op de Hoogere Burgerschool op Bleijenburg. — Hem, den gelukkige, was een eigen kamer toegewezen, boven, met een lamp om te werken, zoodat hij zich altijd uit de voeten kon maken, als 't beneden „zwaaide." Zij, Bertha, sliep wel alleen, op een zolderkamer, maar daar stond niet meer dan een bed, een tafel en een stoel. Haar werk moest ze beneden maken, in de huiskamer. Nu, vooruit dan maar.

Met een ellendig gevoel in haar keel, of ze onpasselijk zou worden, trad Bertha de kamer in. De lamp brandde reeds, schoon de gordijnen nog niet neergelaten waren.

Goede Hemel! Ja, 't was wèl heel erg. Als grootmoeder

er zóó uitzag, was 't onweer in geen uren van de lucht.

Rechtop zat grootmoeder. Haar gelaat was heel effen, en wit als heur haren. De dunne, kleurlooze lippen waren vast opeengeklemd. En haar vreemde oogen, groote, donkere oogen, donkerder nog lijkend in het witte gezicht met het witte haar, richtten zich op Bertha.

Vreemde oogen waren het. Ze leken geheel zonder uitdrukking. Ze leken geheel zonder leven. Het hadden de oogen van een blinde kunnen zijn. Maar als grootmoeder ze dan zoo star en zoo onafwijsbaar ergens op richtte, waren ze wonderlijk genoeg om een klein meisje met angst te vervullen. Met de starre kou van haar blik joeg ze elkeen voort, die toch nog was gekomen in het huis harer kinderen.

Eenige seconden liet ze Bertha de marteling van haar ijskouden, starren blik ondergaan. Zooals ze daar zat, hoogopgericht, wit, heel wit, met de groote, levenlooze oogen als zwart in het gelaat, was ze de schrik van Bertha's kinderjaren, de domper op al haar vreugden. Zóó: wit en zwart en hard, bleef het gelaat Bertha altijd bij, ook, toen al lang de oogen zich hadden moeten sluiten, en grootmoeder weg was gedragen naar den stillen tuin op Eik en Duinen. Als een nachtmerrie bleef dat gelaat altijd en altijd voor Bertha leven. Het was het spooksel van haar koortsen, later, in zware ziekten, 't was het schrikbeeld van haar wakende uren, later, in tijden van overspanning.

Toen wees grootmoeder met haar duim naar de klok.

„Hoe laat staat 't daar?"

„Vijf minuten voor vijven," fluisterde Bertha.

„O — zoo —"

Pauze weer. En kijken, almaar kijken. Ellendig stond

Bertha daar. Al haar moed, al haar vreugd was weg. Beata was vergeten. Op 't oogenblik was al haar denken: „O, als vader, of moeder nu maar kwam."

Daar verhief zich de droge stem weer.

„Om even over half vijf heb ik je voorbij zien gaan. Met een kind. Een kìnd, dat ik nog nooit gezien heb. Zeker een nieuw kind."

„Ja!" knikte Bertha, en iets van haar vreugde kwam terug.

„Zoo!"

Nu kwam er diepe minachting in den toon.

„Aha! een nieuw kind! En jij, zottin, jij hebt dus eerst een half uur verdaan op school met dat nieuwe kind, en toen ben je nog weer eens mee gegaan met dat nieuwe kind. Gauw vischje-spring-in gedaan. Gearmd en wel. — Wie weet, wat dat voor een kind is. — Wie weet, waar 't thuis hoort. — Misschien wel in een kermiswagen, zóo zag ze der uit, zoo'n echte kermisprinses."

Nu schreeuwde Bertha het luid uit. „Ze wàs niet uit een kermiswagen! —"

„Hoe weet jij dat, zottin! En wil je weleens nièt zoo schreeuwen!"

Maar Bertha had alle zelfbeheersching verloren. Nu had grootmoeder Beata aangetast, beleedigd. — Nu moest ze toch voor Beata opkomen, voor haar *vriendin.*

„Ze wàs niet uit een kermiswagen. Het was Beata Steuver, mijn vriendin!"

Een hoonend gelach klonk.

„Mijn vriendin!" bauwde grootmoeder Bertha na. „Mijn vriendin! Een nieuw kind! *Schaam* je je niet?"

„Neen!" riep Bertha nu buiten zich zelf. „Neen! neen,

ik schaam me niet! En 't kan me nìks schelen, of u lacht! U hebt der niks over te zeggen! *Het is mijn vriendin,* en u hebt ter niks over te zeggen!"

Een woede doorstormde Bertha, als ze nog nooit gevoeld had, zoo vaak ze ook tot het uiterste gedreven was. Haar vuisten balden zich, ze stampvoette.

Daar kwam moeder binnen. Met één oogopslag zag ze weer, wat er gaande was. En de trek van vermoeidheid op haar bleek gelaat werd scherper.

Bertha bleef in haar woorden steken. O — daar was moeder. Nou was ze niet meer alleen als slachtoffer van grootmoeder. Nu kreeg moeder ook haar deel. Moeder moest uit elken arm een zwaar pak boeken en schriften wegleggen, eer ze iets zeggen of doen kon. Toen greep ze Bertha zacht, maar stevig bij den arm, bracht haar de kamer uit, en zei, met een stem, die onverschillig wou klinken, maar waaruit ze toch niet den klank van medelijden had kunnen weren:

„Ga je werk maken op mijn kamer. Er is niemand op 't oogenblik."

Bertha liep recht door naar de kamer, waar moeder altijd zat les te geven. Om haar werk dacht ze niet. — Ze gooide de deur achter zich dicht en wierp zich op een stoel. En in een woesten, maar bevrijdenden huilbui snikte ze haar drift weg, snikte toen voort over de groote kwelling, die haar leven bedierf. Doch na de eerste, heftige oogenblikken kwam de troost: het denken aan den middag, het denken aan Beata en het *weten:* *„nu heb ik een vriendin. Beata Steuver is mijn vriendin."*

Met een lichte zucht ging moeder aan tafel zitten, de stapels schriften vóor zich, de armen erop gekruist. Ze

zei voorloopig nog niets. — Het was alles zoo nutteloos! En wat was het alles verdrietig en pijnlijk!

Eigenlijk zat moeder op een kopje thee te wachten, maar ze wist wel: dat kreeg ze nu niet, zeer zeker niet dadelijk. En ze had toch dorst. Den heelen middag had ze les gegeven. Daar zat ze en wachtte en ergerde zich. Waarom zei ze grootmoeder nooit eens goed, waar 't op stond, en dat ze Bertha niet zoo kwellen mocht? Waarom stond ze nu, in haar eigen huiskamer, niet op, en haalde een kop thee, van haar eigen theetafel?

Omdat ze niet dorst. Omdat ze bang was voor grootmoeder, evengoed als Bertha.

Grootmoeder zei niets. Die zat aan 't raam, onder 't licht van de hoeklamp en garneerde ijverig en handig, het naaiwerk op haar knie gespeld, een nieuwe nachtpon van Bertha. Haar adem ging snuivend — een teeken, dat ze boos was. Het snuiven prikkelde moeder, en opeens wou ze moedig zijn, wou ze zich verzetten — ze stond op en ging naar de theetafel. Grootmoeders oogen waren dadelijk achter haar aan.

„Wat moet dat?" vroeg grootmoeder.

Reeds was moeders moed en lust tot trotseeren bekoeld.

„Ik wou een kop thee inschenken," zei ze, probeerend het kalm en onverschillig er uit te brengen.

„Sinds wanneer ben *ik* daar niet meer toe in staat?" vroeg grootmoeder kort, stond nu ijlings op en was bij de theetafel, waar ze vlug een grooten kop thee klaar maakte.

Moeder zat alweer. De thee werd keurig bij haar gebracht. Op een blaadje, en een porseleinen bonbonbak, inderhaast gevuld met eenige biscuits, erbij.

„Alsjeblief. Roer eens, ik weet nièt, of er genoeg melk in is — de thee is nog al sterk."

Neen, dat was geen zoetebroodjes bakken van grootmoeder.

Dat was grootmoeder, in al haar ijver, die onberispelijk de vele en velerlei plichten vervulde, welke ze eenmaal, jaren geleden, vrijwillig op zich had genomen. En thans keerde ze terug tot Bertha's pon en garneerde, met een blik op de klok, haastig door — vóór het eten moest de pon, de laatste van een nieuw zestal, af zijn.

Moeder vond verkwikking in de thee met de biscuits. En ze zamelde moed en kracht genoeg om vriendelijk te zeggen: „Moeder — als u met Bertha toch maar eens méér bedacht, dat ze nog een kind is."

Even rustten grootmoeders handen op het naaiwerk. Koel zei ze:

„Men moet het rijsje buigen, als het jong is. Dat vergeten de nieuwerwetsche moeders tegenwoordig."

„Wat had Bertha misdaan?" vroeg moeder nu.

„O. Zoo," kwam grootmoeder, en nam haar werk op. Toen kwam haar vonnis, terwijl de naald weer door het borduursel vloog: „En dat trekt partij voor mejuffrouw haar dochter, en dat weet niet eens, wat haar dochter gedaan heeft, om een flinke schrobbeering te verdienen. Nu dan: allereerst is ze een heel uur te laat thuisgekomen en dan was dat liefst om een nieuw kind naar huis te brengen. Met een nieuw kind heb ik ze om half vijf voorbij zien gaan, en dat noemt ze „der vriendin!"

Weer bauwde grootmoeder de kinderstem na, die in zoo grooten ernst en verrukking gesproken had van „mijn vriendin."

Moeder zag een heelen berg moeilijkheden naderen voor Bertha.

„Wat was dat voor een kind?" informeerde ze.

„Dàt weet ik niet!" antwoordde grootmoeder op zùlk een toon en met zùlk een zwaai van 't hoofd en 't bovenlichaam, dat moeder begreep: nu was 't grootmoeder meer dan genoeg — verder viel er geen woord meer te vragen of te zeggen. Het onderwerp: „Bertha en haar vriendin" had ganschelijk afgedaan.

HOOFDSTUK II.

Beata Steuver stond voor de hooge deur van haar nieuw huis en moest nog al lang wachten, eer ze werd opengedaan, want moeder was nog lang niet op orde met alles — er was zoo vreeselijk veel te doen, eer drie suites, met de noodige zij-, zolder- en sousterrainkamers heelemaal ingericht waren. Moeder was aan de zolderkamers bezig, dat wist Beata, en ze bedacht, dat Christien haar daarbij wel zou helpen. Daarom belde ze voorloopig niet nog eens — er zou wel iemand komen.

En kijk, daar was al iemand, die lieve juffrouw Swarts, die had hooren bellen, uitgerekend had, dat 't Beata wel kon zijn en hulpvaardig naar den zolder had geroepen: „'t Is Beata! Ik zal wel even open doen!" En 't was twee trappen loopen voor juffrouw Swarts, want ze bewoonde de achterkamer van de bovensuite, met de kleine zijkamer ernaast.

In de vestibule namen Beata en juffrouw Swarts al weer afscheid. Juffrouw Swarts huppelde goedsmoeds en moedig de twee hooge trappen weer op met haar korte beenen, en Beata dook de trap af naar het sousterrain. Het voorste vertrek van het sousterrain had moeder ingericht als huiskamer voor zich en Beata. En Beata

kon haar verrukking nog steeds niet op, zoo'n alleraardigste kamer als moeder dàar nu toch van had weten te maken.

De ramen begonnen pas ter halverhoogte van de lage kamer en keken pardoes uit over de trottoirtegels, waar je de beenen van de voorbijgangers kon zien gaan. Geen heèl gezellig gezicht.

Daarom had moeder er ondoorzichtige neteldoeksche gordijnen voor gespannen, geschoven op koperen roeden. Onder de ramen was een bank getimmerd, diè langs den heelen muur liep. Die bank was belegd met wel drie of vier kussens van mooie gebloemde cretonne, met groote strooken. Het ameublement van de huiskamer was Noord-Brabantsch; donkerbruine fauteuils en stoelen met matten zittingen. Een echte boerenkleptafel stond onder de lamp. Aan den wand hingen twee muurkastjes met groene ruitjes, waarachter bont gekleurd boerenaardewerk geschikt stond: borden, kommen, kopjes en schotels. Die kastjes met hun inhoud waren nog uit Oosterbeek. — Moeder had altijd zoo'n plezier gehad in het bonte boerenaardewerk en in de vacanties, op haar fiets altijd de naburige dorpsmarkten afgezocht naar aardige, of mooie kommen en borden. Haar pronkstukken waren kleine kommetjes, van een half centje per stuk, met fijne kleurtjes, lila, zachtgroen, oranje, versierd.

Op de stoelen lagen weer kussens, in levendige kleuren. Uitlokkend stonden moeders en Beata's fauteuiltje klaar bij de kleptafel.

Beata bergde hoed, mantel en tasch in een der diepe muurkasten. Toen wou ze gauw naar boven hollen, naar moeder.

Maar ze zag het theeblad staan; en ze kwam op een goede gedachte. Ja, nu moest ze zelf de handen uit de

mouw steken. Ze had moeder immers beloofd: ze zou meehelpen het pension houden. Nu zou ze eens gauw een kopje thee gaan zetten en dan pas naar moeder gaan — dan had ze iets om moeder mee te verkwikken.

Vlug liep ze, den trekpot in de hand, naar de groote keuken, achter de huiskamer gelegen.

Wat een mooie keuken toch — zoo ruim, en met zoo'n leuk uitzicht op den tuin — je keek net tusschen de stelen van de bloemen door en vlak over de grasprietjes.

Gelukkig — op het fornuis stond een ketel water te koken. Wel een heel groote, een heel zware, doch ze zou toch maar zelf den ketel optillen, en zelf voorzichtig, schenken.

Reeds had ze den zwaren ketel in haar tengere handen, reeds had ze den ketel met een vertrokken gezicht van de inspanning geheven, en de tuit gewend naar de trekpot, toen ze tegen zich zelf uitviel: „Uil!" Want nu had ze de thee nog niet in den trekpot gedaan. Het was heusch zoo eenvoudig niet, om mee het pension te helpen houden. Daar moest je je gedachten goed voor bij elkaar hebben. — Enfin, die dommigheden deden andere menschen ook nog wel eens.

En ze glimlachte om het terugdenken aan een buitenpartij. Wat waren ze allen dorstig bijeengekomen, 's middags, op de aangewezen plek, waar het houtvuur onder den roodkoperen waterketel had gevlamd! En daar zouden ze eindelijk hun thee krijgen — en daar had de moeder van de partij nogal liefst, de thee in den pot vergeten te doen, zoodat er dampend, klaar water uit de trekpottuit kwam zetten!

Thee in den pot. — Zoo, dat was in orde. Fluks met

den pot naar het fornuis. — Weer de krachttoer met den ketel. — En nu ging ze tevreden met haar potje thee naar de voorkamer, stak het theelichtje aan, dat zijn gezelligen glans ging uitstralen in de bijna duistere kamer en liep vlug naar boven, naar moeder.

Moeder was net klaar, en verkleedde zich op de slaapkamer vóór, waar zij en Beata sliep. Om zes uur werd er gegeten. — Mevrouw Steuver had haar pensiongasten aan haar eigen tafel, in de groote benedenvoorkamer, die de zitkamer was voor elk, die van de vroolijke straat, of 's avonds van de piano wou genieten.

Moeder en dochter begroetten elkaar met een lach van blijdschap.

„Zoo kind, en hoè was 't op school!" vroeg moeder en bood haar wang aan Beata, voor een zoen. Terwijl greep ze kam en borstel, sloeg Beata een handdoek om, trok haar op een stoel en begon heur haren te borstelen. Beata wist het al wel — in zoo'n pension, daar kon geen minuutje verloren gaan. —

„O, moeder!" begon Beata. „Het is een leelijke, nare school, vindt u niet? Zoo oud en zoo donker! Maar de juffrouw was heel aardig — ze heeft me nagehouden om me allerlei te wijzen en te zeggen; schortenbont moet ik koopen, moeder, twee el, en tapisserienaalden en opschrijfboekjes —"

„Weet je wat!" zei moeder. „Dat hoor ik dan wel, als we vanavond beneden zitten. Zóó kan ik 't niet onthouden. Zeg nou maar alleen, hoe 't je bevallen is."

„O, heel best!" betuigde Beata en 't was haar aan te zien, dat de oude, donkere school haar niet de minste vrees had aangejaagd.

„Er zijn daar aardige kinderen. — Er was één zoo'n

aardig kind bij. — Die keek me toch zóó aan, toen ik binnenkwam. Net, of ze op me had zitten wachten. En ik keek terug. — Ik weet zeker, dat ik ze nooit eerder gezien had, en toch was 't net zoo, telkens. Later stond ze op me te wachten, buiten. Toen heeft ze me een heel eind gebracht en we hebben afgesproken, dat we vriendinnen zouden worden."

„Zoo?" vroeg moeder lachend. „Dat 's kwiek gegaan. Dus nu heb je al een vriendin."

„Ja!" knikte Beata. „Dat is er al vast één. Maar ik heb nog een heeleboel andere aardige kinderen gezien. Ik denk wel, dat ik een massa vriendinnen zal krijgen."

Arme Bertha! Een half uur gaans verder zat ze in de leskamer van haar moeder en leerde haar lessen en dacht om het andere woord aan haar groot verdriet: grootmoeder en aan haar groote vreugd: Beata Steuver. En hier klonk het vonnis, dat haar veroordeelde tot jarenlangen strijd om haar nieuw bezit: „Ik denk wel, dat ik een massa vriendinnen zal krijgen."

„Wie is de gelukkige, die haantje de voorste is geweest, om de vriendschap van 't nieuwe kind te winnen?" vroeg moeder en nam Beata den handdoek af. De haren waren geborsteld en het gouden spinsel krulde weer regelmatig, als een overal even dik en dicht net, om Beata's hoofd.

„Bertha van Geer heet ze," antwoordde Beata. „Ze woont in het Westeinde."

„Bertha van Geer —" herhaalde moeder nadenkend. „Hè, waar heb ik dien naam meèr gehoord? Wacht eens — 't is een leeraar, in talen geloof ik. — Vader kende hem wel. Vader nam wel eens tegelijk examens met hem af.

En hij is getrouwd met een leerares. — Ja juist, nu ben ik er. De vader en de moeder van Bertha van Geer zijn allebei al even knap. Toevallig hoorde ik over hen spreken, toen ik bij de buren een visite maakte. Mevrouw geeft les in het Russisch en in het Italiaansch — er komen zelfs veel leerlingen uit Rotterdam naar haar toe, meest groote menschen. Hofmeesteressen, kantoorbedienden. — En meneer is leeraar in 't boekhouden. Er zijn drie kinderen. En omdat mevrouw natuurlijk maar heel weinig tijd over heeft, is de moeder van mevrouw in huis, en die moet alles prachtig doen, maar vreeselijk ongemakkelijk zijn."

„Bertha's grootmoeder!" riep Beata. „Daar heeft ze me al van verteld. — Verbeeld u moeder, die zat in den spion te kijken — dat voelde Bertha op den rug. Gek, hè?"

„Zei ze dat? Arm kind!" kwam mevrouw Steuver meelijdend. „Ja, de kinderen moeten het niet zoo erg prettig hebben daar aan huis. En wou dat meisje van Geer je vriendin zijn?"

Moeder Steuvers hart ontlook opeens voor dat van Geertje. De verhalen, die ze bij de buren gehoord had, waren heel wat feller, dan ze ze Beata overbracht, zóó fel, dat ze wel gevoeld had: hier wordt eens echt doorgedraafd. Maar kalm aangehoord, en kalm overdacht, was alles nog erg genoeg voor dat meisje van Geer.

„Je moet je nieuwe vriendin maar eens gauw meebrengen, Beata," zei ze hartelijk.

En nog vóór ze de nieuwe vriendin gezien had, was het *haar* nieuwe vriendin. — Van al de vriendinnen van Beata kreeg Bertha van Geer dadelijk den voorrang in het hart van Beata's moeder en behield die tot ze,

waar ze woonde in de andere helft van de wereld, het telegram kreeg:

„Mevrouw Steuver overleden. Bereid Beata voor."

Nu waren moeder en dochter beiden netjes, en klaar voor den maaltijd. „Kom, moeder!" zei Beata. „Ga nu eens gauw mee naar de huiskamer."

Ze stak haar arm door dien van haar moeder, en samen gingen ze den duisteren zolder over, de trappen af.

Beata Steuver leek zeer veel op haar moeder. Wel was deze grooter en forscher dan Beata ooit scheen te kunnen worden. Maar zelden was er zóó groote gelijkenis in de gezichten van een moeder en een dochter. Het weelderige, blonde haar had Beata van haar moeder. Doch bij deze was het krullende spinsel al wit geworden, wat vreemd afstak bij de zware, recht-naar-achteren gekamde haren daaronder.

Beneden in de sousterrainkamer was het reeds geheel donker. Doch des te feestelijker straalde het theelichtje zijn glansen uit door de glazen wanden van het comfoortje. Moeder uitte een kreet van vreugdevolle verrassing: „Wel, Beata, de thee gezet! Dat is heerlijk hoor! En getrokken zal ze wel zijn ook! Want we hebben zóó lang gepraat en gescharreld boven."

Plof! stak moeder het gas aan.

„Hè, moeder!" zei Beata, voor wie het gas een der verrukkingen van het nieuwe leven was. — „Had mij dat nu laten doen!"

Moeder deed 't licht weer uit en Beata liet andermaal de kamer schitteren in het zonneklare licht. In Oosterbeek hadden ze steeds petroleum gebruikt!

„Nou moeder!" zei ze uitnoodigend. „Ga u nou gauw

lekker zitten, dan zult u eens zien, hoe ik u een kopje thee inschenk. — U zult zien, u kunt me gerust al bij meneer Rademaker of bij juffrouw Swarts op de kamer sturen, om thee voor hen te schenken."

„Nu, — voor meneer Rademaker, dat is geen kwaad idèe. Maar juffrouw Swarts is zelf handig genoeg. Aardig van haar, dat ze je open deed, hè? Haar voetjes zijn anders toch al oud genoeg — zestig jaar! wie zou het toch zeggen van 't keurige, kittige dametje?"

„Wat zal 't een snoes van een dot van een schooljuffrouw zijn geweest!" riep Beata uit. Juffrouw Swarts stond al in hooge gunst bij haar.

„Ja, dat moet 't geweest zijn!" sprak mevrouw Steuver en dronk haar thee. „Lekker, hoor Beata! Net goed van sterkte! Ga maar eens opschenken, dan hebben we straks nog allebei een kopje."

Toen Beata terug was, ging mevrouw Steuver door: „Wat krijgt ze toch een brieven en pakjes van haar oud-leerlingen! Uit Indië en uit Den Haag! Allemaal voor haar nieuwe kamers, schrijven ze. Om zich prettig te installeeren, nu ze haar rust gaat genieten, schrijven ze. Vanmorgen is er nog weer een prachtig mooi kussen gekomen. Je moet eens gaan kijken. Blauwe zij en dan een pauw met goud erop geborduurd — beeldig. „Een bijdrage tot de gezelligheid van de kamers op het hofje Rust en Genoegen" stond er op een briefje. Het kwam uit Semarang — waar ze de laatste tien jaar hoofd van een school is geweest."

„Moeder!" riep Beata uit. „Ik word ook onderwijzeres! Ik heb het met Bertha van Geer afgesproken. En dan moesten we ook maar naar Indië gaan. Dat zal ik ook eens gauw met haar afspreken."

Moeder moest lachen om zooveel haastige geestdrift, waar ze voorloopig niets had tegen in te brengen.

Statig en deftig kwamen de twee poesen binnenwandelen door de kier van de deur, die ter hunner eer altijd open bleef. Statig en deftig wandelden ze naar de theetafel, waaronder hun schotels melk klaar stonden. En toen waren de beide schotels in eenige oogenblikken leeg, na een allersmakelijkst gesmak van poesenlippen.

„Maar, maar, maar!" zei mevrouw Steuver, en greep de mooie grijze, die ze op haar schoot trok. „Jullie hebben 't hier toch maar best, hè oude jongens! Zooveel muisjes! Ze hebben nog geen eten aangeraakt, sedert ze hier zijn. Altijd muizen genoeg! Die heerlijke werkmenschen toch ook, om zooveel rommel van papier en krullen te laten liggen in een leeg huis! Dat hebben ze louter voor jullie gedaan, dikkerts! En muisjes maakt dorstig. Nòg wat hebben, schrokkebrokken?"

De poesen sprongen over haar handen heen, terwijl ze de schotels opnieuw vulde. Toen was het tijd geworden om eens naar Christien te gaan zien, hoe ze de tafel dekte in de groote voorkamer. En daarna moest de laatste hand gelegd worden aan den maaltijd.

Beata ging keurig netjes op een los papiertje overschrijven, wat ze zooal voor school noodig had. Toen bladerde ze nog wat in de meegebrachte boeken die haar al evenmin als Bertha eenige vrees aanjoegen. Daarna wipte ze de trappen op en meldde zich met een bescheiden klopje aan bij juffrouw Swarts, om het mooie kussen te zien. In de gezellige zitkamer der oude juffrouw, waar honderd uit te kijken was voor een meisje, dat in Oosterbeek niet veel ervaring had opgedaan van Indische en Japansche rariteiten, bleef ze, tot de gong beneden geslagen werd

door moeders vaardige hand, meldende, dat men aan tafel kon gaan. Na het eten, terwijl moeder voorloopig nog haar bezigheden had, haar kasboek in orde maken, de bestelboekjes inschrijven voor den volgenden dag, het gebruikte kristal en zilver wegbergen — noodigde meneer Rademaker Beata bij zich in de kamer, waar ze photografieën ging bekijken van zijn vele vacantiereizen. Meneer Rademaker was een oud heer, een ambtenaar, nog in functie, schoon hij er al telkens van sprak, zijn pensioen te nemen. Mevrouw Steuver waardeerde hem ten zeerste als gast en trachtte het hem zoo prettig mogelijk te maken. Want ze wist er alles van. Meneer Rademaker had na den dood van zijn vrouw, en na 't huwelijk van zijn dochter, die in Utrecht was gaan wonen, verschrikkelijk rondgezworven van 't eene pension in 't andere. Kon hij nu maar eens een tehuis naar zijn zin vinden, dan nam hij zijn pensioen. Als 't meneer Rademaker in het huis van mevrouw Steuver goed beviel, dan waren ze beiden geholpen: hij had de rust, waarnaar hij verlangde, en zij een gast, die niet licht weer wegreizen zou.

Het schèen hem te bevallen — en in den omgang met Beata schepte hij zóó groot behagen, dat hij zijn kamer, met zijn boeken- en platenkast alvast voor haar had opengezet. Nu zat ze, op een kussen, voor den divan en had daar de opengeslagen portefeuilles opgelegd. Prachtige platen waren 't, meegebracht uit Zwitserland, uit Italië, uit Zuid-Frankrijk. Ook mooie fotografieën, door zijn dochter gemaakt. Hoe zielig, om hem daar steeds op te zien, met vrouw en dochter! Nu was hij alleen — arme, oude man! Een meewarigen blik wierp ze naar hem, waar hij zijn krant zat te lezen in de

fauteuil vóór den haard, die al brandde. De kilheid der Septemberavonden kon hij niet verdragen.

Moeder bracht zelf het theeblad binnen bij meneer Rademaker. Met een lichten wenk beduidde ze Beata, dat ze klaar was met haar bezigheden en nu voor haar dochtertje kon zijn. Beata sloot zorgvuldig de portefeuilles, borg ze in de platenkast en nam afscheid met een: „Dank u wel, meneer Rademaker."

In de huiskamer waren de overgordijnen dicht, wat het vertrek nog gezelliger maakte. Aan de kleptafel, onder de lamp met de eenvoudige, maar zoo smaakvolle kap, van gebloemd cretonne, zaten moeder en dochter gezellig bijeen. Beata kwam met haar lijstje — moeder rekende uit, wat 't zou kosten en verzon, waar en wanneer ze 't zouden gaan koopen. Beata bleef tot halftien op. — Het was te lang, het was te laat, bekende haar moeder zich.

Doch 't was toch ook zoo heerlijk gezellig, zij samen in de ruste na een drukken dag. En welk een rust na de vreeselijke dagen in Oosterbeek.

Het was te lang; het was te laat, half tien voor Beata. Maar haar moeder zag op tegen de anderhalf uur, dat ze nog allèen zou moeten zitten in de kleine huiskamer. Toch moesten ze aanvaard worden, die laatste, eenzame uren van den langen werkdag.

En toen was de huiskamer nièt gezellig meer.

Toen sloop het verdriet nader, en de zorgen kwamen, de vele, de zware zorgen. Het geld! het geld! Waar moest al het geld vandaan komen, dat naar 't gesticht moest, opdat 't den armen, lieven man aan niets zou ontbreken? Het geld, het geld, voor Beata's opvoeding, voor hun eten, voor hun kleeren. — Zóó moest 't komen,

uit dit groote huis, dat zich als een toren bouwde boven de arme vrouw in de sousterrainkamer, die neer was gezonken met het hoofd op de tafel. Uit dit huis moest 't komen, met al zijn suite's en zij- en zolderkamers. — Vol menschen zou 't worden. — De heele eerste etage was verhuurd aan een weduwe, die met twee kinderen en een kinderjuffrouw de vier vertrekken zou bewonen.

Op de beide kamers naast die van juffrouw Swarts kwamen nog twee vriendinnen, die op een kantoor waren. — En als dan alles vol was, dan zou het geld wel komen, maar de krachten, de krachten! Iedereen had er zoo'n vertrouwen in: dat speelde die forsche, kloeke mevrouw Steuver wel klaar! En daarom was haar pension al zoo gauw vol en kon ze zelfs nog een paar jonge meisjes krijgen, zoo ze wilde, die op zolder zouden slapen en bij haar in de sousterrainkamer huizen.

De krachten! de krachten! De kloeke, stoere mevrouw Steuver wist 't zelf wel 't best; zóó sterk als ze leek, was ze in geenen deele! Daarginder in Oosterbeek had ze 't al heèl druk gehad, zoo met al die jongens. — En toen was het laatste, vreeselijke jaar gekomen. — Haar man, met wien ze altijd samen had gewerkt om hun kostschool tot bloei te brengen, was zoo vreemd geworden. Inplaats dat hij medehielp, werkte hij tegen. Zijn schuld was 't, dat de eene jongen na de andere de inrichting verliet, dat de kostschool verviel. — O, die scènes, die vreeselijke scènes, die er voorvielen tusschen hem en de jongens, tusschen hem en 't personeel. — 't Allervreeselijkst was de tijd geweest, toen ze haar man nog niet begrepen had, toen ze niet vatten kon, hoe hij, eenmaal zoo werkzaam, zoo geduldig, zoo hartelijk, was geworden

nalatig, opvliegend en hard. Zelfs Beata kon geen goed meer bij hem doen, Beata, zijn oogappel!

Toen waren ze allen gaan begrijpen: hij werd krankzinnig.

De laatste maanden hadden mevrouw Steuver geweldig geknauwd. Ze voelde het zelf goed; veel van haar oude kracht en energie was voorgoed verloren gegaan. Had ze genoeg over om het vol te houden, in haar nieuwe onderneming hier? 's Morgens, als ze wakker werd, en Beata begroette haar vroolijk, en ze ging zorgen voor de prettige menschen, die ze in haar huis gekregen had, en Christien hielp zoo flink — 's morgens, dan dacht ze: „'t Zal gaan." Maar 's avonds, als ze moe was, als ze alleen zat en alles op haar afkwam, dacht ze: „hoe zal 't ooit gaan?"

Nu zat ze daar alleen, op haar post, en wachtte, tot ze meneer Rademaker, die altijd het langst opbleef, om warm water hoorde bellen. Een teeken, dat hij zijn slaapkamer ging opzoeken. Ze bracht hem 't gevraagde, stuurde Christien naar bed, ging sluiten en kwam tegen half twaalf op haar slaapkamer, waar Beata sliep als een roos en niet wakker werd, noch van 't licht, noch van moeders nachtkus.

HOOFDSTUK III.

„Beata," zei mevrouw Steuver den volgenden morgen aan 't ontbijt. „Nu moest je Bertha van Geer maar dadelijk voor aanstaanden Zondag vragen. Want in de volgende week komt mevrouw Verheul op haar kamers, en dan weet ik voorloopig niet, hoe 't met de Zondagen zal gaan. Overmorgen hebben we in alle geval nog een rustig Zondagje, en dan kan ik nog van de nieuwe vriendin profiteeren."

„Hè, dat 's leuk, moeder!" riep Beata. En ze voegde er nadenkend bij: „Ik denk, dat Bertha 't ook wel heèl, heèl leuk zal vinden." Ze bedoelde, dat Bertha 't verrukkelijk zou vinden, zoo eens een heelen Zondag weg te zijn van haar grootmoeder.

„Vraag dan, of ze om elf uur komt, en of ze tegen half acht gehaald wordt. Maar zeg eens — Beata —" en moeder keek peinzend, want ze zat in gedachten nog weer eens te luisteren naar al de verhalen, gehoord in het buurmanshuis over de familie van Geer, en ze wist eigenlijk niet goed, hoe ze dergelijke grootemenschenpraat aan haar dochtertje zou overbrengen — „zeg eens Beata — ach — ja — hoor eens, Beata —"

„Maar moedertje, wàt wou u zeggen!" lachte Beata.

„Nu — ach — kijk eens. Ik weet zoo wel 't een en ander omtrent de familie van Geer, enne — nu zou ik er voorloopig maar niet van praten, van daàr eens heen te gaan. Meneer en mevrouw hebben 't er allebei zoo druk —"

„Maar 's Zondags toch niet!" wierp Beata tegen. „En als Bertha hier een Zondag is geweest, dan kan ik toch best eens op een Zondag terug gaan."

Moeder voelde opeens weer heel duidelijk, hoe moeilijk toch de heele toestand voor de kinderen van Geer was. Nooit mochten ze kennisjes meebrengen. — Niemand kwam er in huis dan de lesmenschen. — Tot hoeveel voor de kinderen pijnlijke vragen zou dit alles toch aanleiding geven! En hoe zou Bertha mevrouw Steuver gezegend hebben, indien ze geweten had, hoe die ijverig en vol liefde en takt Bertha's paadje schoonveegde bij Beata.

„Nu ja, 's Zondags niet," hernam moeder. „Maar dan zijn ze toch moe van al hun werk in de week, en dan kan ik best begrijpen, dat ze geen vreemde kinderen om zich heen willen zien. Ze hebben er zelf genoeg, zoo drie. Dus, wat ik zeggen wou — praat voorloopig nog maar niet over bij Bertha komen, en zorg, dat ze Zondag om elf uur hier is."

Met die boodschap ging Beata 't huis uit. In enkele minuten was ze de Anna Paulownastraat uitgestapt en liep op den Prinsessewal.

Bertha van Geer had 's morgens meer vrijheid dan 's middags. 's Morgens had grootmoeder de schoolgaande kinderen graag vlug de deur uit, dan kon ze „opschieten." Het kleine, zoetje Albertje werd met zijn speelgoed voor 't raam van de zijkamer gezet, waar hij altijd maar

keek, keek, naar de vele kerkgangers, naar de drommen schoolkinderen, en later op den ochtend, naar de begrafenissen, die telkens en telkens weer voorbij kwamen, daar het Westeinde de groote verkeersweg was van de stad naar de begraafplaatsen aan den Loosduinschen weg: Oud- en Nieuw Eikenduinen.

De begrafenissen vulden zijn morgens geheel, en als er bij waren geweest met heel veel bloemen, dan kon hij er verrukt van vertellen aan de koffietafel. Mocht 't er een geweest zijn met militaire eer, of met hofkoetsen, die gereden werden door de gepruikte en gepoederde koetsiers vanaf den breeden, wiegelenden, scharlaken bok, dan was hij den koning te rijk. Grootmoeder waschte in dien tijd den ontbijtboel om, ruimde weg en ging de leskamers inspecteeren, of ze geheel in orde waren voor de lessen, die meestal om tien uur begonnen. Tot voor de inkt in de inktkokers, voor de potlooden naast de opschrijfboekjes zorgde ze. Haar dochter en schoonzoon waren hun dag begonnen met corrigeeren, daar de avonden meestal geheel door lessen waren bezet. Schoot er wat tijd over, dan gingen ze nog enkele straten rond, en de geheele binnenstad kende de twee zwijgende figuren, hij groot en donker, met ruig donker haar en een ruigen baard om een bleek gelaat — zij klein en blond, en bleek als hij. Ze liepen nooit gearmd en spraken zoo goed als nooit, daar ze ieder te zeer verdiept waren in hun eigen gedachten en zorgen. En toch boog hij zich steeds zoover naar haar voorover, als liepen ze in 't drukste gesprek, waar hij geen woord vau zou willen missen. Vaak droegen ze regenmantels, van dezelfde grijze stof — alle ijdelheid was hun vreemd in hun kleeding, maar keurig netjes waren ze steeds — daar

zorgde grootmoeder voor. Zij hield de spatten van de langgedragen regenmantels, zij legde op tijd een schoone blouse voor haar dochter en een schoon overhemd voor haar zoon neer — zij nam de gehavende en verfomfaaide dassen uit den omloop en zorgde voor nieuwe, of streek en stoomde en naaide en knipte, tot de dassen weer oogelijk waren. Er viel heel wat „op te schieten" zoo 's morgens, voor grootmoeder. Bob en Bertha voeren daar wèl bij — ze dankten er een vrije drie kwartier aan, waar ze zeer van genoten. Veelal ging Bertha onmiddellijk naar school en schepte er een zonderling behagen in, om in de stille, doodloopende straat de allereerste leerling te zijn. Dan fantazeerde ze bij zichzelf, wie nu 't eerst zou komen, en op die eerste wachtte ze met ongeduldig verlangen. Als een pluim op haar hoed nam ze in ontvangst de verwondering van wie volgt: „Hè, ben jij der nòu al? Ik dacht, dat *ik* al idioot vroeg was."

„Ik ben hier al een eeuw," pochte ze dan.

Menig meisje uit de vijfde vond het heel makkelijk, dat Bertha van Geer bijna altijd te vinden was op den steenen rand van 't hooge, ijzeren hek, dat naast het pakhuis een plaatsje scheidde van de straat. Dan werd er nog gauw even geprofiteerd van Bertha's meest onverbeterlijke thema's en sommen.

Dien Vrijdagmorgen was er al heel vast op gerekend door enkele zwakke zustertjes — de sommen waren zoo „eng" moeilijk geweest, klaagden ze.

„Is Bertha van Geer er nog niet?" werd angstig rondgevraagd. Doch Bertha van Geer bleef zoek, die was van huis af den anderen kant opgeloopen, naar de Prinsestraatbrug toe, en stond vol bevende afwachting tegen

't bloemenkraampje geleund, waar ze den Prinsessewal in de lengte kon overzien. Ze wachtte op Beata Steuver, haar vriendin.

En daar kwam Beata. Bertha voelde haar hart kloppen met een paar luide vreugdekloppen.

Tusschen de honderden, die den ganschen Prinsessewal overstroomden en allen naar de stad wilden, naar hun school, naar hun kantoor, aan hun werk, tusschen de honderden grooten en kleinen, wandelaars en fietsers, ontdekte ze, nog bijna bij het Piet-Heinplein, het slanke figuurtje van Beata Steuver. Het roode manteltje werd als een vlam voor Bertha's verrukte oogen, een vlam, die nader danste als een gelukaanbrengend dwaallicht.

Beata had haar vriendin niet opgemerkt, zoò vanuit de verte en liep en danste, zooals haar luim dat haar ingaf: nu eens op den stoeprand langs den rijweg, dan heelemaal aan den waterkant, waar ze Bertha een siddering aanjoeg door op de blauwe tegels te loopen, die het trottoir aan de waterzijde afzetten.

Bertha was griezelig van het groene, stinkende water, griezelig van den hoogen kaaimuur.

Het loopen op dat trottoir bracht haar reeds de rillingen over den rug, ze koos meestal bij heen en teruggaan het andere trottoir, dat daar zoo veilig langs den muur van den Koninginnetuin liep.

Als Bertha haar niet aangeroepen had, was Beata zoowaar voorbij gedanst.

„Beata!" riep Bertha.

„O, ben je daar! Dat 's leuk. En zeg, moeder heeft gevraagd, of je Zondag den heelen dag bij ons komt."

„Bij je komen? Den heelen dag?" stamelde Bertha, bevend van vreugde. „O, wat dol! Wat in-dol!"

„Mag je, denk je?” vroeg Beata.

„Ja!” antwoordde Bertha. „Dàt mag ik wel.”

Daar was de eerste verkilling al over haar groote vreugde. Dàt mocht ze wel. Zelf weggaan een heelen Zondag, dàt was wel goed. Maar — o — voor een Zondag, Beata bij haàr aan huis! Neen, dat zou nooit en nooit gaan! Wat moest ze toch beginnen als Beata 't vroeg?

Doch Beata vroeg niets. Beata gaf Bertha een arm en samen wandelden ze de Prinsestraat in, als echte, als wettige vriendinnen. Nog nooit had de Prinsestraat Bertha zoo heerlijk geleken, zoo fleurig in den morgenzonneschijn, zoo vol vroolijk leven, dat zich lachend en plezierig rept, tot de Sint-Jacob negen bromt, en 't tooveruur voorbij is, en de straat stil ligt, stil en een beetje vervelend, met al dat gescharrel vóór zijn winkeldeuren, achter zijn winkelruiten, om den boel klaar en netjes te hebben tegen den middag.

Bertha nam haar rol van gids weer op zich. „We zijn gisteren vóór de kerk om gegaan, maar achterom is korter. Ga je mee? Daar waait 't altijd zoo, ze noemen 't de Zak. Ze zeggen, dat 't door den toren komt. Als 't stormt, kun je hier haast niet op de beenen staan. Zeg, dan kom ik je eens halen — dan moeten we er eens door.”

Onwillekeurig verzeilden ze op het trottoir tegenover Bertha's huis. Beata, gedachtig aan Bertha's vreezen, den dag te voren, zei lief-bezorgd: „Zeg, moeten we niet daàr loopen? Aan den overkant?”

„Nee,” zei Bertha. „Nou hindert 't niet. Ze heeft nou teveel te doen, zie je. — Ga mee, dan zal ik je Albertje wijzen.”

Ze liepen voort, tot recht voor Bertha's huis. Boven

't kozijn van het zijkamerraam was 't blonde kopje van Albertje te zien, die gedwee, de ellebogen leunend in het kozijn, 't hoofd op de kleine handen, in de drukke straat keek. Onmiddellijk had hij zijn zusje in de gaten en wuifde als een hartelijk en welgemanierd jongetje tegen haar en haar vriendin.

„Wat een lief ventje!” zei Beata. „Je moet 'm ook eens meebrengen!”

In Bertha's hart sloop opeens jaloezie. *Met* Albertje bij Beata komen? Dan was Beata niet heelemaal van haar. — En toch, Albertje zou 't wel heerlijk vinden, eens een heelen dag uit.

Ze stelde uit. „Zondag dan niet —” zei ze. „Later welereis, hè?”

„Goed!” sprak Beata. En toen, weer voortwandelend: „Is hij oòk bang voor je grootmoeder?”

„Neen,” antwoordde Bertha peinzend. Langzaam vertelde ze door, en het was, of ze zichzelven het verhaal ook deed, of ze waarheden zei, waar ze nu ineens achter kwam.

„Neen, Albertje is niet bang, voor grootmoeder. Heelemaal niet. En ze is ook nooit boos op hem. Maar hij doet ook nooit kwaad bij haar, hij is zoo zoet, hij zit maar, en speelt in 't kozijn, met blokken of klosjes, en kijkt naar de menschen. En naar de begrafenissen. Hij was erg blij vanmorgen. Vader heeft verteld, dat er straks een heele groote begrafenis zal komen, met de soldaten erbij, en dan muziek. Bob is ook niet bang voor grootmoeder. Ze zit 'm ook nooit zoo achterna, zie je. Ik weet 't niet, 't is net, of ze juist op mij een pik heeft.”

Neen, ze wist het niet. Ze kon het ook niet begrijpen met haar elfjarige hersens, waarom *zij* in 't bijzonder zoo te lijden had van grootmoeders regeering. Albertje

en Bob, 't waren zulke makkelijke, stille jongens. Ze hadden geheel de natuur van hun stille, ijverige, geleerde moeder, die zich telkens maar weer met een zucht schikte.

Doch Bertha had de natuur van haar vader: een eigen wil en de hartstochtelijke behoefte om te doen en te laten wat *zij* verkoos. En dan had grootmoeder zich juist 't meest tot opvoedster van Bertha gezet, *omdat* Bertha een meisje was. „Jongens," sprak grootmoeder, geleerd door haar hard en smartevol leven: „Jongens komen er wel, en veel gemakkelijker, dan de meisjes. Maar een meisje, als dat niet leert, op eigen beenen te staan, op zichzelf alleèn te vertrouwen, zich zonder een spier te vertrekken door het ergste heen te slaan, dan ziet het er kwaad voor zoo'n stumper uit. Ik *heb* me door het ergste heengeslagen. Ik bleef als doodarme weduwe achter met drie kinderen. Maar 't zou wel makkelijker voor me geweest zijn, als ik vooraf *geleerd* had, alleen te staan, en op mezelf te vertrouwen. Nu wil ik trachten mijn kleindochter beter voor te bereiden op het leven. Mijn dochter, die is klaar. Die zal niet achter blijven, radeloos als ik toentertijd, wanneer het ongeluk haar eens mocht treffen."

Zoo redeneerde grootmoeder, en bedoelde 't dus heel goed voor Bertha. Maar 't bracht Bertha niet veel meer dan een bedorven jeugd en een verdriet, waarvan de heugenis met de jaren niet verbleekte.

Beata en Bertha kwamen gearmd de schoolstraat binnen.

Een kreet van verluchting ging op uit den hoek bij 't pakhuis, waar de vijfde klasse meestal verzameld was. „Daar is Bertha eindelijk! Gelukkig, we hebben nog tien minuten. O, en kijk, met 't nieuwe kind."

Op den vreugdekreet maakte Bertha haar tasch vast open. En onverschillig gaf ze haar sommenschrift uit de handen, niet eens oplettend aan wie. Het werd in triomf meegevoerd naar den versten, den donkersten hoek en de beangsten bogen er zich overheen en trachtten, gewapend met een zakinktkoker en penhouders, haar schriften gelegd op een verzakt kozijn, zooveel mogelijk te profiteeren van deze redding op 't nippertje.

Wie niets meer aan haar sommen te doen hadden, verwonderden zich even, dat Bertha en 't nieuwe kind al zoo koek-en-ei leken, en omringden toen de nieuwelinge.

„Waar heb je op school gegaan? Vin je 't leuk, om hier te komen? Het is anders een naar hok, hè? Maar de juffrouw is wel aardig. — Kende je Bertha van Geer al?"

Beata stond de geheele schaar lachend te woord. Toen vroeg ze: „Schrijven jullie hier ook al zoo erg over?"

„Erg" — deden ze een beetje gepiqueerd terug. „Niet zoo erg, hoor! Alleen met sommen, en van Geér geeft der schrift toch dadelijk."

Met een glimlach keek Beata haar vriendin aan. „O, wat leuk!" zei ze. „Geef je der òok niks om?"

Bertha glimlachte terug. Wel, dat was leuk. Voor Beata beteekende het leeren dus oòk niets. — Maar voor de rest — wat zou ze Beata toch geholpen hebben, als die 't eens noodig had gehad!

„Zeg, waar woon je?" vroeg nu Laura van der Vegt.

„In de Anna Paulownastraat," antwoordde Beata.

Bertha stond erbij met kloppend hart. Nu kwam het — nu werd Beata haar afgenomen, nu was Beata niet meer van haàr alleen, voor haàr alleen.

„Als ik dan vroeg ben, kom ik je halen!" stelde

Laura vast, „ik woon op 't Prins Hendrikplein en dan is 't maar een klein endje om, naar de Anna Paulownastraat."

„Een klein eindje!" hoonde Bertha. Ze was bleek geworden. „Een heèl eind! Je moet immers door de Hemsterhuisstraat en de Vleerstraat."

„Zoo màg ik niet eens!" verdedigde Laura zich. „Zoo ga ik alleen stiekum, als ik te laat ben. — Ik moet voor ma door de Prinsestraat. — En dan kan 'k best eerst naar de Anna Paulownastraat gaan."

„Nou, graag hoor!" sprak Beata, die niets van Bertha's ergernis had gemerkt. „Vijf minuten vóor half negen ga ik van huis."

De bel ging. Ze stuwden allen rondom het nieuwe kind naar binnen en allen maakten plannen. „Beata, zeg, ik ben vrijdag jarig. Zou je dan al bij me mogen komen?"

„Beata, vin je 't niet naar, op de achterste bank? Zal ik aan juf vragen, of je naast me mag zitten?"

„Beata, je weet zeker de bloemenmarkt nog niet? Ga je met me mee om vier uur?"

Het was zoo natuurlijk, dat Beata stormenderhand alle harten had gewonnen. Ze lachte en schertste met allen, gaf op alle vragen antwoord, zonder iemand iets bepaalds te beloven. Want één ding wist ze goed: nooit zou haar moeder haar naar vreemde menschen laten gaan, of 't goed vinden, dat ze zoo maar, op goed geluk af, met vreemde kinderen meeging. Met Bertha, dat was heel wat anders. Moeder scheen Bertha's familie heel goed te kennen. Bertha, dat mocht al haar vriendin zijn. — Hè, waar was Bertha?

Ze zocht naar haar, terwijl de meisjes zich van hoed en mantel ontdeden. Daar stond Bertha doelloos te

plukken aan de pompoen van haar hoed, die al op den kapstok hing. Bleek was haar gelaat; somber de uitdrukking van haar starende oogen.

Ze leed de wildste folteringen der jaloezie.

Dat begreep Beata niet. Maar wèl begreep ze, dat Bertha niet een kind was als *zij*, zoo gelukkig, zoo vroolijk, zoo goedlachs en zoo door iedereen aangehaald en liefgevonden. Een ander kind was misschien teruggeschrikt van zulk een vriendin — een grofgebouwd, bleek kind, met verdrietige oogen in een somber gelaat — een onbevallig kind, zonder eenigen smaak of fleur gekleed. Maar Beata schrikte niet terug. Beata dacht aan gisteren, toen haar oogen de hongerige oogen van dat kind ontmoet hadden. Toen waren ze vriendinnen geworden, echt en heusch.

Terwijl de andere meisjes de klasse binnen gingen, trad ze op Bertha toe, sloeg haar arm om Bertha's hals en zei: „Zeg, Bèr, zal ik vragen, of ik naast joù mag zitten? Om twaalf uur dan, hè?"

't Was Bertha net, of ze opeens heel hard moest gaan huilen. Zoo, als je erg verdriet hebt, en ze vragen troostend, wat er aan scheelt. Haar lippen perste ze opeen, haar oogen moest zij wijd open sperren, om de tranen erin ruimte te geven, dat ze niet over haar wangen zouden vloeien.

Met Beata's arm nog om Bertha's hals, vertoonden Beata en Bertha zich een oogenblik voor de open klasdeur. En een lichte verwondering liep door de rijen der meisjes, die zich klaar maakten voor het moeilijke sommenuur.

Van Geer, zoo opeens vriendin met Beata! Niets geen vriendin voor Beata! De heele klasse was jaloersch.

Bertha had het duwtje noodig, dat Beata haar tegen

den schouder gaf. Nu kwam de werkelijkheid tenminste weer tot haar terug, ze zag de klasse, de banken. — Liep met een stillen groet langs de juffrouw en ging op haar plaats zitten. Naar haar sommenschrift had ze nog niet omgezien. Thans werd het haar uiterst geheimzinnig en voorzichtig in 't kastje geschoven. Ze legde 't voor zich neer, open op een willekeurige bladzij. Toen tot haar ongeluk de juffrouw haàr 't eerst uitkoos, om een som voor 't bord te komen maken, kon ze haar gedachten niet verzamelen en sloeg de juffrouw haar, om tijdverlies te voorkomen, over. De meisjes gichelden even, van Geer wist weer eens van geen toeten of blazen. Beata verwonderde zich: „hè, die Bertha! En ze *had* toch al haar sommen!"

De juffrouw maakte zich niet boos — over tien minuten zou ze wel weer eens bij Bertha terug komen en haar revanche laten nemen voor de gemiste beurt. — Welwillend bleven haar oogen op Bertha rusten. Had ze 't goed gezien daarnet? Had het nieuwe kind Bertha van Geer bijzondere oplettendheid betoond? Dat zou heerlijk zijn, als Bertha eens een vriendin kon krijgen. —

De ochtend verliep kalm. Bertha nam haar revanche — de moeilijkste van de vijf opgegeven sommen legde ze voor het bord zóó duidelijk en zóó glashelder uit, dat de juffrouw er niets aan toe te voegen had. Maar Beata vierde toch een nòg grooter triomf. Want toen de nieuwe sommen aangewezen werden, en de juffrouw een nieuw soort som eerst met de klasse zou behandelen, had Beata de som vóór al de anderen gevonden en maakte 'm onberispelijk vóór op 't bord. Bij 't gaan naar haar plaats wisselde ze met Bertha een langen, lachenden blik, waarin

Bladz. 43

een beetje, een heel klein beetje minachting voor de rest, of dan tenminste voor de begaafdheid der rest, lag opgesloten. „Mijn Hemel — daar maken ze zoo'n drukte over! Neen — dan moet je òns hebben, hè?"

Toen Beata na twaalven haar verzoek aan juffrouw Bergman deed, werd het onmiddellijk, en met vreugde, toegestaan. Gezellig voor Bertha. En voor Beata toch ook, dat ze zoo gauw aansluiting had gevonden!

In een geluksroes doorleefde Bertha het koffie-uurtje. Strakjes, strakjes, dan zou ze naast Beata zitten. En beter te dragen leken haar de vorderingen, die de anderen bij Beata maakten. Laura van der Vegt was met Beata mee naar huis gegaan en zou haar 's middags weer afhalen oòk — Stien Frigge had Beata aangeboden, na vieren met haar de boel voor de handwerken te gaan koopen. Mevrouw Frigge zou dan de meisjes komen afhalen, want Stien had zelf ook een en ander noodig. De heele klasse was vol van Beata. In haar gesprekken was 't derde woord telkens Beata.

Doch zij, Bertha van Geer, was de uitverkorene. Zij zou naast Beata zitten en nog wel, omdat Beata 't zelf gevraagd had. Zij zou Zondag bij Beata gaan spelen. Zij was Beata's vriendin.

HOOFDSTUK IV.

Hoe veranderden nu de schooldagen voor Bertha! Het leeren bleef nog wel saai, en vele de oogenblikken, dat ze „klaar" was en maar rond kon zitten kijken. Doch nu genoot ze van die oogenblikken. Beata zat naast haar. — Ze glimlachte Beata toe en deze haar, en in haar zwijgende lachjes was wat minachting en ook wat meelij voor al die langzame stumpers.

Heerlijk waren de vrije vijf minuutjes aan het eind van elk lesuur. Heerlijker nog dan de vrije kwartieren, zoo nu en dan op de speelplaats genoten. Want dàn behoorde Beata weer aan allen. — In die vijf minuten echter mochten de meisjes niet van haar plaats gaan en slechts zachtjes praten.

Hoe praatten ze dan, Bertha en Beata! Ze vroegen aan elkaar alles en nog wat. — Eer de week ten einde was, had mevrouw Steuver, door de getrouwe verslagen van Beata, een vrij volledige voorstelling van het leven der familie van Geer, hoe arbeidzaam 't was, hoe stipt en ordelijk, maar ook, hoe saai. En de grootmoeder, de grootmoeder — mevrouw Steuver dacht weleens: „Die moest in Rusland op den troon zitten. Dan pas had ze genoeg te regeeren, te besturen en te ordenen."

Bertha had na rijp beraad het tijdstip uitgekozen,

waarop ze zou vragen, of ze den Zondag bij Beata mocht gaan doorbrengen. Ze had er voor gekozen den Vrijdagmiddag, aan tafel. Ze wist wel vooruit, dat ze zou mogen, maar ze zou liefst mogen met zoo min mogelijk schampere op- of aanmerkingen van grootmoeder.

Toch had grootmoeder haar beleedigingen zooals „kermisprinses", niet herhaald. Want dienzelfden avond nog had ze precies vernomen, wie en wat het kind was, waarmee haar kleindochter voorbij was gekomen en waarom dat kind opeens in Den Haag verschenen was. Haar schoonzoon had haar dat verteld.

Vrijdagmiddag zaten allen aan den maaltijd. Moeder met Bob aan één zijde van de groote, zorgvuldig gedekte tafel. Vader en Bertha daartegenover. En aan het hoofd van de tafel, in een massieven, ouderwetschen fauteuil, grootmoeder met klein Albertje in den kinderstoel naast zich, zoodat ze het oog kon houden op zijn nog wat onhandige verrichtingen. Er was goed voor gezorgd, dat Albertje zoo weinig mogelijk schade kon aanrichten. Hij had vóór zich een beschilderd blad, met drie opstaande zijden en één neerwaartschen kant, zoodat het blad vast lag tegen den tafelrand. Op 't blad stond een beschilderd houten voorwerpje, als een hooge, groote servetring op een voet — dat was voor Albertjes beker, dat hij die maar niet om zou gooien en de hoeveelheid werk in huis nutteloos vermeerderen.

Ze waren aan het nagerecht: rijst met boter en suiker, toen Bertha 't er pardoes uitbracht, zich voorzichtigheidshalve tot niemand in 't bijzonder richtend:

„Mag ik Zondag bij Beata Steuver gaan spelen?"

Vaders oogen lichtten even op met een blijden glans. Dat was een heèl groot genot voor Bertha. Een dag

spelen bij een ander kind. En die mevrouw Steuver moest een heel aardige, hartelijke moeder zijn.

Moeder keek bezorgd. Ze was wel van plan om ja te zeggen, zooals ze tot nog toe altijd ja gezegd had, als Bertha eens bij anderen was gevraagd. Maar — van 't een kom je in 't ander. En vreemde kinderen aan huis, dat was nu eenmaal niets voor grootmoeder. Enfin, 't moest dan maar gaan, zooals 't wou gaan. Misschien was die mevrouw Steuver er niet eens op gesteld, haar kind op visite te sturen. Zoo één kind, en zij altijd druk in de week, dan is ze misschien blij, dat ze haar kind 's Zondags bij zich heeft.

Grootmoeder zat heel recht op, snoof hoorbaar.

Het duurde even, voor er antwoord kwam. Grootmoeder liet 't aan moeder. Aan moeders eigen tafel wilde ze haar, in een grootmoedige bui, weleens de eer gunnen, die haar toekwam.

Toen zei moeder, die 't toch ook wel heèl aardig voor Bertha vond, maar haar toon onverschillig hield, om dat niet te veel te laten blijken:

„O, ja. Ja, dat mag wel."

„Ze heeft gevraagd, of ik om elf uur al kom. En dan pas om half acht gehaald worden."

Een juichtoon was hoorbaar in Bertha's stem. Grootmoeders adem ging nog luider en snuivender. Haar groote oogen richtte ze op Bertha, als bespeurde ze onraad. Onzeker keek moeder naar grootmoeder. Later op den avond had moeder bittere spijt, dat ze zich in een oogenblik van angstaanjaging had laten ontvallen:

„U vindt het toch goed, grootmoeder!"

„O," en grootmoeder wendde zich naar Albertje, voerde hem een hapje en sprak toen:

„Natuurlijk. Dat 's jou zaak. Ik voor mij, ik vind 't een beetje haastig. Daar gaat Bertha op bezoek, een heelen Zondag, bij een kind, waar ze verleden Zondag het bestaan nog niet van wist. En juist voor Bertha is zoo iets heelemaal niet goed. Diè der heele hart streeft veel te gauw en veel te hard naar anderen toe. Kijk haar nou maar eens aan — ze zou me wel willen aanvliegen, om dat ik niet als zij wegloop met zoo'n vriendin van één dag."

Nog geen geluid was over Bertha's lippen gekomen, maar de vlammende blos op haar wangen, de schittering van haar oogen, die recht op grootmoeder gericht bleven, hadden genoeg verraden.

„Grootmoeder vergeet, dat Bertha een kind is," zei vader kort.

Nu kregen de koude, bruine oogen hèm beet. „Neen," zei de vlakke eentonige stem. „Maar ik denk aan den tijd, dat Bertha geèn kind meer zal zijn. Enfin, dan zal ze met schade en schande moeten leeren, dat vrienden en vriendinnen niet bestaàn, dat je je zelf er door moet helpen."

Stilte. Spoedig was de maaltijd ten einde. Bob verdween naar boven, Albertje werd door grootmoeder naar bed gebracht. Bertha nam de tafel af, legde het tafelkleed en ging haar werk maken. Het schrijf- en leerwerk was gauw genoeg gedaan, maar voor de handwerkles had ze een vrij groote taak. Met haar breiwerk ging ze zitten in moeders stoeltje, daar moeder tot 's avonds laat in haar leskamer zou zijn. En al breiende, in de tegenwoordigheid van grootmoeder, gaf ze zich over aan de heerlijkste droomerijen over den Zondag, en over het nieuwe leven, dat voor haar met Beata begonnen was.

Ze liet zich zelfs niet storen door grootmoeder's gramstorig kijken naar haar knusse, gemakkelijke wijze van zitten. — Grootmoeder vond alle gemak voor kinderen uit den booze, en herinnerde maar te vaak en te graag aan de tijden, toen kinderen in tegenwoordigheid van volwassenen niet eens zitten mochten, tenzij, en dan nog slechts buiten de maaltijden, op een heel laag, klein bankje.

Beata deed zelf open, Zondagmorgen, toen Bertha heel bescheiden, heel eventjes aanbelde. Ze had op haar knieën in de vensterbank van het sousterrain gelegen, naar de beenen van de kerkgangers gekeken, en de kleine, krachtige voeten van Bertha, in de hooge, degelijke zwarte rijglaarzen voorbij zien gaan.

„Dag!" zei Beata.

„Dag!" zei Bertha.

„Kom je dan mee?" vroeg Beata en ze dook het trapje af, naar het sousterrain.

Bertha keek even met een bewonderenden blik om zich heen. — Wat een mooie vestibule! Zoo hoog en ruim! Vier breede marmeren trappen leidden naar een stel matglazen deuren. Op de treden lag een dikke, roode looper, die Bertha bijzonder weelderig toeleek, vergeleken bij den grijzen looper thuis. Toen volgde ze Beata, zonder haar koenen sprong, de handen aan de leuningen, zóó, boems! het sousterrain in, te durven nadoen.

Beneden ging een deur open, die licht gaf in de donkere gang. En daar stond mevrouw Steuver. Het leek Bertha, of ze ternauwernood paste in de omlijsting van de smalle, lage deur. O, wat een mooie, groote moeder had Beata! En kijk, in 't witte licht, dat naar binnen viel door de dichte, witte neteldoeksche gordijnen, was om het hoofd

der moeder van Beata datzelfde eigenaardige spinsel te zien, dat Beata's hoofd zoo opmerkelijk maakte. Mevrouw Steuver deed een beweging naar Bertha, als kon ze het kind niet vlug genoeg bij zich krijgen, in de veilige omslotenheid van de kleine huiskamer. „Zoo, kind, ben je daar!" zei ze, zoo hartelijk, als begroette ze een dochtertje na lange afwezigheid. „Laat me je eens aankijken. En dat is dus Bertha van Geer, de nieuwe vriendin van mijn dochter."

Op armlengte afstand hield ze Bertha en bekeek haar. Stijf als altijd, zonder liever of loover, was 't kind gekleed. Uit den Zondagschen mantel kwam een tip van dezelfde loodgrijze jurk harer weekdagen. Zoolang een jurk nog zoo nieuw was, moest-ie dienen voor Zondag en door-de-week beide.

Bertha droeg een ronden, zwart-kastoren hoed, zoo'n heel dure, maar dan ook zoo'n heel stevigen, die jaren en jaren meegaat. Wat mevrouw Steuver het meest aantrok in het gelaat onder den hoed, die een donkere schaduw wierp, 't waren de groote, blauwe oogen, eerlijk als goud, hongerend naar vreugde en hartelijkheid. Mevrouw Steuver deed Bertha den hoed af, voorzichtig haar met den wijsvinger beschuttend voor een pijnlijken terugsprong van het elastiek. Toen nam ze haar tegen zich aan, heelemaal in haar omhelzing en kuste haar hartelijk op voorhoofd en slapen. En Bertha voelde het, van nu aan was ze òòk een kind van de moeder van Beata.

Wat een tegenstelling vormden beide kinderen! Ze waren beiden even groot en hoogopgericht, zoo echt uit de kluiten gewassen. Maar bij Bertha was alles stijf en bonkig en vierkant, haar schouders, haar heupen, haar jurk, haar kapsel.

Bij Beata was alles sierlijk en lenig en elastisch. Bertha kon niet genoeg naar haar kijken — hoe mooi leek ze met haar blozende wangen en haar blonde haren in haar bleekblauwe jurk, die een model had, waar grootmoeder zeker heel verachtelijk over zou moeten snuiven, zóó aller-allereenvoudigst. Niets dan een rechte, blauwe lap van voren en van achteren, om het middel saamgehouden met een blauw koord, zooals grootmoeder maakte voor Albertjes paardenspannen.

Het feest begon met een rondgang door het heele huis. Meneer Rademaker was naar zijn dochter in Utrecht, juffrouw Swarts kwam pas met eten thuis. Die was uit op de fiets, het kleine, dappere dametje. Die profiteerde van den schoonen Zondag, dien de herfst nog geven wilde en zou bij kennissen op Wassenaar koffie drinken.

De eerste verdieping vond Bertha het mooist. Wat een prachtig groot, breed bed stond er in 't midden van 't groote vertrek, het hoofdeneind tegen den muur. En hoe vorstelijk leek haar de baldakijn, boven 't bed. En toch was die slechts gemaakt van wit cretonne, rood gebloemd. De vaardige hand van mevrouw Steuver had de cretonne om de kroon geplooid en de lange zoomen van de afhangende gordijnen gestikt. Terzijde van 't groote bed stond een witgelakt kinderledikant.

„Wie moet daàr slapen?" vroeg Bertha nieuwsgierig.

„Wel, heb ik je dat nog niet verteld? Mevrouw Verheul heeft twee kinderen, Marietje, die zoo oud is als ik, en nog een jongen van een jaar of acht. De jongen slaapt op het kabinet hiernaast, en Marietje hier, bij haar moeder."

Met een smartelijken blik keek Bertha naar het ledikant en de jaloezie kneep haar hart, dat ze het had willen uitgillen. Een meisje zou hier slapen, een meisje

zoo oud als Beata! Met Beata zou dat meisje in één huis wonen! O, dan zou ze natuurlijk wel de vriendin van Beata worden, en zij, Bertha, zou ver weg zitten. — Heelemaal in het Westeinde, terwijl hier Beata altijd door met een ander meisje was.

Beata begreep niets van de somberheid, die plotseling de trekken van haar vriendinnetje verduisterde. En Bertha wist zelf te goed, hoe dwaas haar jaloezie was, om er iets van te laten merken. Als zoo vaak onderging ze de verschrikkelijke folteringen. Snel liep ze weg van de mooie bedden, liep de kamer uit, zonder te weten, wat ze op de gang doen zou. Beata liep haar na, lachend. Die wist al, dat haar vriendin soms een „rare" was.

„Wat wil je op de gang uitspoken?" vroeg ze plagend. „Kom mee, je moet de zitkamer nog zien. Die is toch zoo mooi. Die meubels zijn gisteren pas gekomen; moeder heeft ze gehuurd, zie je."

Ze was een en al „dochter uit het pension" toen ze de voorkamer liet zien. Het salonameublement leek Bertha zoo mooi en weelderig, dat ze niet gauw uitgekeken was. En wat een snoezige stoeltjes in den erker! Verguld, het hout en de rieten zittingen belegd met kussens van wit borduursel. Hier zouden Beata en Marietje wel dolgezellig zitten samen! Je had hier een mooi kijkje op het Anna-Paulownaplein.

Weer liep ze haastig weg, het kabinet in, waar de kinderjuffrouw slapen zou en weer volgde Beata, haar lachend plagend met haar haast.

„Is de dag niet lang genoeg!" zong Beata met haar heldere stem, en mevrouw Steuver, die naar boven kwam, om eens te zien, hoe de jongelui zich amuseerden, stemde uit volle borst in:

Bij Beata was alles sierlijk en lenig en elastisch. Bertha kon niet genoeg naar haar kijken — hoe mooi leek ze met haar blozende wangen en haar blonde haren in haar bleekblauwe jurk, die een model had, waar grootmoeder zeker heel verachtelijk over zou moeten snuiven, zóó aller-allereenvoudigst. Niets dan een rechte, blauwe lap van voren en van achteren, om het middel saamgehouden met een blauw koord, zooals grootmoeder maakte voor Albertjes paardenspannen.

Het feest begon met een rondgang door het heele huis. Meneer Rademaker was naar zijn dochter in Utrecht, juffrouw Swarts kwam pas met eten thuis. Die was uit op de fiets, het kleine, dappere dametje. Die profiteerde van den schoonen Zondag, dien de herfst nog geven wilde en zou bij kennissen op Wassenaar koffie drinken.

De eerste verdieping vond Bertha het mooist. Wat een prachtig groot, breed bed stond er in 't midden van 't groote vertrek, het hoofdeneind tegen den muur. En hoe vorstelijk leek haar de baldakijn, boven 't bed. En toch was die slechts gemaakt van wit cretonne, rood gebloemd. De vaardige hand van mevrouw Steuver had de cretonne om de kroon geplooid en de lange zoomen van de afhangende gordijnen gestikt. Terzijde van 't groote bed stond een witgelakt kinderledikant.

„Wie moet daàr slapen?" vroeg Bertha nieuwsgierig.

„Wel, heb ik je dat nog niet verteld? Mevrouw Verheul heeft twee kinderen, Marietje, die zoo oud is als ik, en nog een jongen van een jaar of acht. De jongen slaapt op het kabinet hiernaast, en Marietje hier, bij haar moeder."

Met een smartelijken blik keek Bertha naar het ledikant en de jaloezie kneep haar hart, dat ze het had willen uitgillen. Een meisje zou hier slapen, een meisje

zoo oud als Beata! Met Beata zou dat meisje in één huis wonen! O, dan zou ze natuurlijk wel de vriendin van Beata worden, en zij, Bertha, zou ver weg zitten. — Heelemaal in het Westeinde, terwijl hier Beata altijd door met een ander meisje was.

Beata begreep niets van de somberheid, die plotseling de trekken van haar vriendinnetje verduisterde. En Bertha wist zelf te goed, hoe dwaas haar jaloezie was, om er iets van te laten merken. Als zoo vaak onderging ze de verschrikkelijke folteringen. Snel liep ze weg van de mooie bedden, liep de kamer uit, zonder te weten, wat ze op de gang doen zou. Beata liep haar na, lachend. Die wist al, dat haar vriendin soms een „rare" was.

„Wat wil je op de gang uitspoken?" vroeg ze plagend. „Kom mee, je moet de zitkamer nog zien. Die is toch zoo mooi. Die meubels zijn gisteren pas gekomen; moeder heeft ze gehuurd, zie je."

Ze was een en al „dochter uit het pension" toen ze de voorkamer liet zien. Het salonameublement leek Bertha zoo mooi en weelderig, dat ze niet gauw uitgekeken was. En wat een snoezige stoeltjes in den erker! Verguld, het hout en de rieten zittingen belegd met kussens van wit borduursel. Hier zouden Beata en Marietje wel dolgezellig zitten samen! Je had hier een mooi kijkje op het Anna-Paulownaplein.

Weer liep ze haastig weg, het kabinet in, waar de kinderjuffrouw slapen zou en weer volgde Beata, haar lachend plagend met haar haast.

„Is de dag niet lang genoeg!" zong Beata met haar heldere stem, en mevrouw Steuver, die naar boven kwam, om eens te zien, hoe de jongelui zich amuseerden, stemde uit volle borst in:

„Is de dag niet lang genoeg!" Begon nog eens opnieuw het lied van: „Vogeltje, wat zingt ge vroeg!"

Bertha wist niet, of ze haar ooren vertrouwen kon. Een moeder, en die zong met een stem, die schalde door het huis.

Met moeder samen bekeken ze de zitkamer van juffrouw Swarts. „Dat zou best mogen voor de juffrouw," verzekerde moeder. „Juffrouw Swarts wist wel, dat er heel wat in haar kamer te zien was."

O, wat was dat allemaal mooi en bijzonder. Net een museum was 't. Maar dan een heel gezellig museum, waar je op je gemak kon gaan zitten en op je gemak alles kon bekijken. Een museum zonder het schrikwekkende, dat het woord museum voor Bertha had. Want een museum was voor Bertha iets, dat beteekende: een eindelooze rommel en een eindelooze vermoeienis. In de zomervacantie moest ze met Bob altijd naar een paar museums toe, vader en moeder gingen dan ook mee. Dien zomer was ze heusch en echt flauwgevallen in een museum, zoo warm was het er geweest en zoo draaierig was ze geworden, toen ze op een smalle gaanderij, hoog boven en laag onder allerlei rommel, tallooze kasten had moeten bekijken vol vlinders en rupsen. Ze vertelde van haar wedervaren, terwijl ze zat tusschen de goudgeborduurde kussens en de rij olifantjes uit Ceylon bekeek, die mevrouw Steuver voor haar opstelde; een heele groote vooraan, en dan een kleinere, en weer een kleinere, en altijd door een kleinere, tot de laatste een ukkepukje is, dat in een kinderhand kan.

Beata moest lachen om het flauwvalverhaal en vond het heel interessant bovendien: *zij* was nog nooit flauwgevallen! Malle Bertha, ze was toch voor haar plezier uit, 't was toch iets heel moois en bijzonders, zoo'n museum — en dan flauwvallen! Nu, als iemand *haar* eens mee wou nemen naar Artis in Amsterdam, waar Bertha het flauwvallen was overkomen, *zij* zou niet flauwvallen!

Mevrouw Steuver lachte niet. Mevrouw Steuver liet de meisjes doedijnen met de mooie zwarte, gladde olifantjes, die zoo leuk zijn om over hun harde, gladde rugje te strijken, en voel eens! wat zijn die ivoren tanden puntig! Mevrouw Steuver had de handen in den schoot gelegd, staarde naar den herfsthemel en zag 't heele tooneel vóór zich, de groote vader, de kleine moeder, altijd maar weer leerend, studeerend, zelfs op hun vacantie-uitstapjes. De kinderen daar achteraan: de gedweeë, gewillige Bob, ijverig, een kamergeleerde in den dop. — En dan de stoere Bertha, maar die wel liever had willen dwalen in de lommerrijke lanen of zitten aan de vijvers. Doch die mee moest, het museum in, en nog te jong was om precies zelf te weten, wat ze wou. Als ze maar wat ouder was geweest, had ze kunnen zeggen: „Laat *mij* nu maar buiten. Daar wacht ik dan wel." Doch nu ging ze mee naar binnen. En keek en keek. En stond en liep. En klom smalle trappen op, liep op smalle gaanderijen, hoog in de geweldige koepelzalen, waar de zon zoo stoofde op het glazen dak. Vader, moeder, Bob — ze merkten geen warmte, geen vermoeienis. Bertha keek en keek: wapens, kleeren, poppen, beelden, rupsen, vlinders. — Met een lichten kreet zakte ze ineen, op den grond. — Goed, dat ze niet met haar neus boven op de vlinders terecht was gekomen. — En de moeder raapte haar op en vroeg verwonderd: „Hè, hoe komt dàt nu? We zullen ze naar buiten moeten dragen."

„O Dolly, wat zit je te droomen!” schoot Beata's stem opeens uit in den melodieuzen, laatsten haal van 't snoeperige kinderliedje. Ze had al tweemaal haar moeder gevraagd, of ze ook *in* het album met het prachtige bovenvlak van lakwerk, versierd met opgelegde parelmoeren bloemen, zouden mogen kijken.

En Bertha had weer haar zooveelste moment van bewondering, en van een benijden zóó groot en innig, dat haar hart ervan in haar keel klopte. Zóó deed Beata tegen haar moeder, en haar moeder deed, of dat altijd zoo ging tusschen haar en Beata. Ja, dat zag Bertha. Zoò ging het altijd tusschen Beata en haar moeder.

Ze mochten ook *in* het album kijken. En ze zagen er een allermerkwaardigste verzameling van Indische kinderen met Indische moeders in Indische costuums. Het leukst vonden Bertha en Beata 't, om de namen van de fotografen te lezen: Kwo Hi Sung — Li Wo.

Het middaguur naderde. Mevrouw Steuver stond op. „Zeg Beata,” zei ze. „Laat jij nu Bertha nog even de rest van 't huis zien. Dan ga ik voor de boterham zorgen, en voor een lekker kopje chocola voor de dames.”

Aldus werd er voortgewerkt. Toen de meisjes beneden kwamen, was de koffietafel ter eere van de visite in de benedenvoorkamer gedekt. Een lekker warm schoteltje prijkte erop. Rijst met vleesch en kerrie. Alweer een nieuwtje voor Bertha. Thuis werd er om twaalf uur boterhammen gegeten. Een warm schoteltje — dat kwam niet vóór.

's Middags gingen ze met hun drieën wandelen. Ieder aan een kant van mevrouw Steuver, stijf gearmd. Wel protesteerde mevrouw Steuver, dat ze nu net een pot met twee ooren leek, maar dat was maar voor de leus, en ze gaf de beide bij haar ingestoken armen terzelfder

tijd een hartelijken druk. Ach, wat was dat gezellig! Wat was dat dolgezellig! En ze gingen naar de Boschjes, zoodat Bertha zich vrij en veilig kon voelen. In de Boschjes kwam grootmoeder nooit. Op haar Zondagwandelingen, alleen, of met Albertje, zocht ze steeds het groote Bosch. De statigheid der lanen daàr was haar lief, terwijl ze niet hield van den krieuwelenden doolhof, dien de Boschjes 's Zondags waren.

Op de Bataaf dronken ze een kop melkchocola. Vroeg waren ze weer thuis, mevrouw Steuver durfde den Zondagmaaltijd niet aan Christien toevertrouwen. Ze moest ze eens laten aanbranden, de doperwtjes, juffrouw Swarts lievelingsgerecht; of de kalfsoestertjes, Beata's uitverkoren schotel, te hard laten worden!

Beata en Bertha speelden met de poesen, totdat de gong hen aan tafel riep, waar Bertha kennis maakte met juffrouw Swarts.

Mevrouw Steuver had voor 't fornuis wat staan mijmeren. Wie zou Bertha komen halen? Hè, dat moest nu haar moeder eens zijn. Wat zou het het kind goed doen, als ze haar vriendschap voor Beata, die haar zoo merkwaardig veel ter harte scheen te gaan, door haar eigen moeder als 't ware erkend zag. Wat zou mevrouw Steuver ook gaarne dat kleine vrouwtje leeren kennen, misschien wel op goeden voet met haar kunnen komen, en haar dan bijstaan in de vele moeilijkheden, waarin haar leven moeizaam verliep! Mevrouw Steuvers hart opende zich wijd voor de van Geers.

Maar mevrouw van Geer kwam niet. Het was Bob, die om half acht precies „aan de bel hing” zooals Beata 't noemde, om zijn zus te halen. En mevrouw Steuver zag licht schouderophalend af van een illusie.

„Nu, dan maar niet," dacht ze.

Bob stond een beetje bevreemd te kijken naar de lange en vele voorbereidingen voor het afscheid. Hoe stevig kuste Bertha mevrouw Steuver goedendag! Hoe was 't telkens weer opnieuw tegen Beata: Dag! dag! nou dag! Tot morgen dan! dag! En 't was toch waar, wat grootmoeder Vrijdag aan tafel gezegd had: de vorige week wisten ze elkaars naam nog niet eens.

Eindelijk was zijn zus dan toch klaar. De deur viel achter Bob en Bertha dicht. Het licht in de vestibule werd zuinig uitgedaan. Donker was 't groote puiraam nu — donker de straat. Met een zucht keerde Bertha zich af en ging naast haar broer huiswaarts. Geen woord sprak ze op weg naar huis. Doch denken deed ze des te meer, denken, ook thuis aan de theetafel, ook boven in bed. Ze hoorde elk kwartier de muziek van den Jacobstoren, tot elf uur toe. Dit waren haar zorgen: Beata had haar deze enkele verloopen dagen tamelijk onverdeeld toebehoord. Haar vriendschap was veilig geweest. Maar met de nieuwe week zouden van alle kanten de mededingsters komen opdagen. Marietje Verheul voorop — en wat had *die* een voorsprong! En dan Laura van der Vegt en Stien Frigge en de kleine, drukke Ans Couturier.

Na elven pas sliep ze in. Maar haar slaap was onrustig. Ze zag Beata staan, op een groot veld, hoog opgericht in de zon. Heur haren glansden als goud. Ze lachte, ze riep vriendelijk en lokkend iedereen tot zich, die maar komen wou. — En ze stormden van alle kanten op haar af, vele kleine meisjes met lachende gezichtjes. Bekende gezichten waren erbij; al de meisjes van de klas. Een groote, zwarte, die al de anderen opzij duwde, was Marie

Verheul. En zij, Bertha, wou ook naar Beata hollen, maar ze werd telkens weggeduwd, nù door de een, dàn door de ander. Al haar smeeken hielp niets. Eindelijk waren alle meisjes rond Beata, wier haar ze nog slechts zag glanzen in de zon. En toch kon Bertha niet van haar plaats. Hoe ze ook rende en rende, 't was, of ze tonliep. Telkens kwam ze bezweet en hijgend wakker, maar daar was de droom weer terug. Eindelijk zag ze Beata niet eens meer. Ze liep recht tegen een muur op, een hoogen, zwarten muur. Hoe ze ook holde, de muur bleef vóór haar, scheen mee achteruit te hollen. Toen was 't opeens niet meer een muur, maar grootmoeders zwart zijden, Zondagsche voorschoot. En nu gaf ze 't op en ging schreiend zitten. Schreiend werd ze wakker. Vijf uur speelde en sloeg de groote toren, zóó duidelijk in de stilte van den nacht, als lag Bertha in een der torenkamers. Ze schreide nog even door, zóó overstuur had de droom haar gemaakt.

Toen nam ze haar gewone kalmeerende middel te baat, want ze sliep vaak slecht, en zeker altijd na narigheid met grootmoeder. Ze ging uit bed en voor 't raam zitten. Daar luisterde en keek ze naar den vriend harer slapelooze uren. Een politie-agent was 't, op post gezet voor het sombere gebouw der Engelsche legatie, omdat er, heel vroeger, eens bar gestolen was bij den Engelschman. Heen en weer liep de agent, telkens een vijftig pas naar links en naar rechts het huis der van Geers voorbij. Hol klonken zijn stappen in de stille straat. In het spaarzame licht der eène lantaarn voor de koetspoort was slechts zijn gestalte zichtbaar. Nooit zijn gelaat. Elke vier uur was 't een ander — dat wist Bertha. Maar voor haar was 't als één goede, rustgevende geest,

altijd dezelfde, al de jaren door, totdat ze de wereld introk. Wat kostte 't haar een moeite, die eerste nachten zonder de bescherming van den zichtbaren en hoorbaren Rustbewaarder.

Het was niet veel meer, wat ze daarna nog sliep. Tegen half zes kwamen de zware, onbeholpen wagens van de Reiniging de stad inbolderen, daverend over de keien. En toen de karren van de groentemarkten, die daarginder in het Westland, in den killen, dampigen herfstmorgen, nog lang voor zonsopgang, gehouden waren, Bertha lag soms te trillen in haar bed. Vreeselijk woedde het straatlawaai aan de voorzijde van 't huis, in de morgenuren. Daarom ging, wie ziek was, altijd op de kamer slapen van vader en moeder, die diep weg in het achterhuis lag.

Klokke zeven klopte grootmoeder op de deur. „Zeven uur! Opstaan!"

En de nieuwe dag, de nieuwe week begon.

HOOFDSTUK V.

Het kwam alles, zooals Bertha gevreesd had. De meisjes trachtten allen beslag te leggen op het nieuwe kind. Ze wisten allemaal de droevige historie, van mevrouw Steuver en haar dochter, en Beata werd er des te belangwekkender om. Het meisje, dat de historie van huis had meegebracht, Sophie Laar, was juist dien Woensdag jarig en mocht zes meisjes vragen. Gretig had ze Beata onder de zes opgenomen.

Dinsdag, vóór den middagschooltijd, deed ze haar invitaties. Bertha voelde, hoe 't bloed uit haar wangen wegvloeide, toen Sophie, buiten voor school, begon: „Luister eens Beata, en Lous en Laura. — Bertha wachtte 't eind der namenreeks niet af. Ze wendde zich geheel ter zijde en veinsde, haar Fransche woordjes na te zien. Ze wist immers, dat er nu een uitnoodiging op til was, en dat zij niet genoodigd zou worden, *omdat* 't eenmaal vaststond, dat ze nooit terug noodigde.

Tersluiks keek ze telkens even naar het groepje der druk-smoesende meisjes. Plotseling wendde Beata zich half om en vroeg argeloos, met haar lieve, heldere stem: „Waarom word ik wel gevraagd, en Bertha niet? Je weet toch, dat ze mijn vriendin is?"

Het was Bertha te moede, als toen in Artis. O, zou ze nu flauw vallen, hier, midden tusschen de meisjes? Ze verstond Sophie's uitlegging niet, maar begreep natuurlijk wat er gefluisterd en verder verhandeld werd.

„Ik zal 't aan moeder vragen!" sprak nu Beata, ofschoon de anderen allen volmondig en op eigen gezag de uitnoodiging aangenomen hadden.

„Mijn moeder gaat naar jouw moeder toe, om 't te vragen," betoogde Sophie ijverig. „Vanmiddag al, geloof ik. Of anders morgenochtend."

Dat was de genadeslag voor Bertha. Toen de schoolbel ging, liep ze 't eerst naar binnen, ontdeed zich vlug van hoed en mantel, zonder op Beata te wachten of zelfs naar haar om te zien en ging ijlings op haar plaats. Het themaboek, dat ze noodig had, gaf haar een goede gelegenheid, om haar gelaat te verbergen. Ze keek zelfs niet op, toen Beata in de bank kwam. Deze begreep wel, waaraan Bertha's houding te wijten was, maar wist niet, wat *zij* er aan doen kon. Zij kon 't toch niet helpen! In de enkele oogenblikken, die er nog overschoten, vóór de juffrouw de les begon, vroeg ze haastig, half deelnemend, half nieuwsgierig: „Mag je heusch nooit partijtjes geven?"

„Neen," schudde Bertha, de vuisten tegen de ooren. En daar spatte een dikke traan uiteen op het themaboek.

„Nou, stil maar," troostte het stemmetje van Beata. „Bij mij hindert dat niks, hoor! Moeder heeft gezegd, dat je komen mag, zoo vaak als je wil!"

Nu begon de les. Bertha hoorde of zag niets, 't eerste half uur. Voor de zooveelste maal was ze weer eens heelemaal buiten westen, toen de juffrouw haar een beurt gaf.

Den volgenden morgen vertelde Beata aan Bertha,

dat mevrouw Laar bij haar moeder was geweest en dat ze naar Sophie toe mocht. Moeder had gevraagd, wat Bertha gewend was te doen op den Woensdagmiddag? Als ze soms ging wandelen, en in de buurt van de Anna Paulownastraat kwam, of ze dan misschien even moeder kwam goedendag zeggen? Moeder had nog den tijd, de familie Verheul kwam pas Donderdag.

Aldus trachtte mevrouw Steuver een pleister te leggen op de wonde, die ze begreep, dat Bertha geslagen was. Beata had de historie verteld en moeder had nog eens haar verklaring gegeven: „Bij Bertha aan huis is het alles zoo anders als bij de andere meisjes. Iedereen heeft 't daar veel te druk om nog vreemde kinderen erbij te kunnen velen."

Bertha look weer wat op door die vriendelijke boodschap. De volgende les gebruikte ze om eens goed na te denken, hoe ze dièn middag naar mevrouw Steuver zou komen. Meestal ging ze Woensdagmiddags met Albertje een uurtje wandelen en dan werden haar voor die wandeling tallooze boodschappen opgedragen. Ze moest boeken ruilen voor grootmoeder in een leesbibliotheek ergens in de Koningstraat — ze moest aan het postkantoor geld halen van postwissels, die haar vader of moeder waren toegezonden voor de lessen — ze moest rekeningen betalen. Dit boodschappen doen behoorde bij grootmoeders stelsel van opvoeding. Een kind moest een taak hebben — men moest een kind wat durven toevertrouwen

Zaterdagsmiddags had Bertha teekenles en zangles, maar de Woensdag was haar zoogenaamde vrije middag. Ze kon Beata heelemaal geen afspraak of belofte geven, want ze wist niet, wat er voor haar te doen was thuis. Aan de koffietafel kwam ze pardoes met haar verzoek,

en 't ging haar zoowaar beter af dan Vrijdag. Minder sidderde ze voor grootmoeders koude, minachtende blikken.

„Mag ik met Albertje vanmiddag even naar mevrouw Steuver toe?"

Moeder keek op. Moest dat zoò'n vaart nemen, die vriendschap met de Steuvers?

„Waarom?" vroeg moeder.

„Mevrouw Steuver heeft 't laten vragen — of *ik* misschien even kwam goedendag zeggen," verbeterde Bertha nu zichzelf. 't Was waar, mevrouw had naar *haar* alleen gevraagd. Maar ze zou 't toch wel goed vinden, als ze Albertje meebracht. En door te beloven Albertje mee te nemen, kreeg ze allicht eerder haar zin. Grootmoeder zat recht op, en keek, en snoof.

„Grootmoeder, wat is er vanmiddag voor Bertha?" vroeg moeder.

„Niets," zei grootmoeder koppig, maar op een toon, alsof de halve wereld voor Bertha te beredderen viel, en moeder dat heèl goed wist.

Vader frommelde onrustig met zijn vingertoppen op tafel.

„Nu, grootmoeder," sprak moeder verzoenend, „als er wèl wat is, kàn Bertha niet."

Vader schudde het hoofd tegen moeder, of hij zeggen wou: „Wat begin je nou!"

Grootmoeder ging er eens recht voor zitten en sprak nadrukkelijk: „Ik begrijp niet, waar al dat gepraat voor dient. Ik heb daar een heele lijst boodschappen liggen voor Bertha. En moeder weet daar alles van. Maar — als Bertha naar mevrouw Steuver wil gaan, en de boodschappen laten liggen, mij goed."

Bertha zat te draaien op haar stoel. Ja, hoe zat nu toch de zaak? Eigenlijk mocht ze dus *niet* voor grootmoeder — doch als grootmoeder 't nu maar ronduit zei.

Daar kwam vader opeens te hulp. Grootmoeder was nu een heele week boos op hem, doch Bertha was er hem o, zoo dankbaar voor, en beschouwde hem voortaan als de beschermer harer vriendschap met Beata.

„Dat blijft dus afgesproken. Bertha gaat naar mevrouw Steuver — als ze Albertje mee wil nemen, vinden we dat heel lief van haar. En de boodschappen blijven liggen."

„Die doe ik zelf," zei grootmoeder.

„Zoo als u wilt, het is prachtig weer," antwoordde vader koel.

Maar, maar!

Bob sloop van tafel weg en haastte zich naar zijn kamertje. Bertha zocht de gang op en liep er doelloos heen en weer. Ja, ja. De vriendschap van Bertha en Beata zette grootmoeders gezag op losse schroeven. En dat vader zoo openlijk partij voor haar trok!

Daar kwam vader de gang op, om naar zijn werkkamer te gaan. Hij liep langs Bertha, streek haar met ongewone teederheid over 't haar, en zei: „Klee Albertje maar gauw aan en geniet van den mooien middag."

Tien minuten later was Bertha op straat. Ze had grootmoeder zooals altijd goedendag gezegd, maar geen wedergroet ontvangen. Albertje echter had een kus van grootmoeder gekregen en een afscheidsgroet „Dag, ventje!" op een toon, alsof grootmoeder zeggen wou: „Arm kind! Moet jìj nu door die ondeugende meid meegesleept worden?"

Het hinderde niets. Het hinderde allemaal niets. Beata was haar vriendin, moeder werkte niet tegen en haar vader, haar vader hielp haar zelfs. Goedsmoeds wandelde

ze met Albertje naar de Anna Paulownastraat. Langs een omweg, want ze begreep, dat ze niet te vroeg bij mevrouw Steuver kon komen. Zoo'n pension, wat gaf dat een drukte, wat gaf dat een zorgen! Daar wist ze, door Beata, en de fluistergesprekken in de vrije vijf minuten, nu langzamerhand àlles van.

Het Buitenhof wandelde ze over, de Gevangenpoort onder door en den Vijverberg op. Albertje keek zoo graag naar de eendjes. In 't Voorhout gingen ze krijgertje spelen en 't kleine Albertje genoot zoo van de frissche lucht en 't spelletje. Zijn bleeke wangetjes kleurden zich. Op een oogenblik, dat hij zijn zusje tikte, zag hij er zóó lief uit, met zijn stralende oogen, zijn blozende wangen, zijn blonde krullen onder zijn matrozenmuts uit, dat Bertha plotseling beide armen om hem heen sloeg en hem pakte en kuste.

Verheugd liet hij zich deze zeldzame liefkoozing welgevallen. Verrukt vroeg hij: „Vin je me zóó lief?" en Bertha voelde even een steek in haar hart om zijn verrukking — hij *wist* niet eens, dat zij hem lief vond. Ze liet 't ook zoo zelden merken.

De Parkstraat, het Plein '13 over, de Bazarstraat in. Nu een eindje terug, en daar stonden ze in de Anna Paulownastraat voor Beata's huis.

Mevrouw deed zelf open. Ze had een groote huishoudschort voor. Ze nam de kinderen mee naar het sousterrain, naar de keuken.

„Hoor eens, Bertha!" zei ze bedrijvig. „Ik vind 't heel aardig van je, dat je gekomen bent, en dat je bovendien nog dien lieven, kleinen Broer hebt meegebracht. Maar wie bij moeder Steuver op bezoek komt, moet 't nemen, zooals 't valt. Hang hier jullie goed maar. En

kijk eens, kom nou daàr zitten! Is dat geen echte flinke keukentafel! Zoo'n groote had ik in Oosterbeek niet, maar ik moet zeggen — hij bevalt me best. Kijk, ik heb de ruimte, om mijn handen te roeren en meteen de ruimte om zoo — hier — kijk eens — twee lekkere schoteltjes neer te zetten voor de jonge gasten. De pudding is nèt in den vorm, en dit zijn de restjes uit de pan. Wel — en — Broertje, is 't lekker?"

Ze smulden aan een restje warme frambrozenpudding, terwijl mevrouw Steuver ijverig aan 't werk was voor de rechtbank en voor 't fornuis.

„Meneer Rademaker heeft vanmiddag gasten, zie je," verklaarde ze. „Daarom heb ik 't zoo druk, en daarom maak ik zulke lekkere frambozenpudding. Beata zal er van smullen. En kijk eens hier. Nu heb ik nog een restje van 't frambozensap, en dan met wat water voor elk een glaasje limonade. Wie wil er nù eens met me den tuin in?"

De gang naar den tuin was ook alweer werken en zorgen voor mevrouw Steuver. Achter in den tuin was een groot, hoog kippenhok. Dat had ze, tot haar blijdschap, van de vorige bewoners „met huid en haar" zooals ze zei, kunnen overnemen. Albertje mocht de drie eieren, die de kippen met haar zessen gelegd hadden, oprapen uit 't stroo, wat hij heel gewichtig vond. En toen mocht hij meehelpen het voer strooien: mais en fijn gekruimeld brood, en wat afval van de groenten. Bertha hielp ook mee. Terwijl babbelde mevrouw Steuver almaar door:

„Die mooie versche eitjes van eigen vee, die zijn voor de ontbijttafel. Eén voor juffrouw Swarts, één voor meneer Rademaker, eén voor Beata. Dat die kippen nu

toch ook zoo weinig leggen! Maar 't loopt tegen den winter. Ik zal de kippenopa te baat moeten nemen. Moet je daarom lachen, Bertha? Wel, dat zit zóó: de eieren voor gewoon gebruik, in 't eten, die neem ik van den melkboer. Maar de gasten moeten toch eén kipversch eitje aan 't ontbijt hebben! En nu krijg ik morgen nog meer gasten, en dan heb ik geen eieren van eigen kippen genoeg. Maar nu woont er hiernaast een oude heer, die een hok vol kippen heeft, en nog wel twaalf eieren per dag beurt. — Die verkoopt hij — zonder winst dan altijd — aan de moeders uit de straat, die kleine kinderen hebben. Dien meneer noemen ze de kippenopa — leuk verzonnen, hè? Zoo — zeg Bertha, pluk jij eens wat mooie gave klimopbladen, een goed handjevol. — Die leg ik in de fruitschaal, ter opluistering."

Albertje mocht nog meer doen. Albertje kreeg de hark en mocht de paden opharken. Het was de beide kinderen aan te zien, dat ze genoten. Over het uitgaan van Beata werd maar niet gesproken. Mevrouw Steuver begreep veel te goed, hoe pijnlijk 't alles voor Bertha was. En toch moest Bertha er door heen. — Beata zou nog wel méér uitgaan. — En op haar tijd haar eigen partijtje hebben oòk.

Bertha plukte ook nog een bos herfstseringen, uit een groot, wat verwilderd perk. Toen waren de bezigheden in den tuin verricht en keerde het drietal naar de keuken terug. Hier kregen Bertha en Albertje nog ieder een mandarijntje en toen zei mevrouw Steuver: „Lieve kinderen, op een anderen keer weer, maar nu heb ik geen tijd meer. Ik moet mijn mooie japon aan gaan doen, en de tafel gaan dekken."

Met een hartelijken kus nam ze afscheid van 't tweetal.

„Dag jongens! jullie komen er wel uit, hè? En Albertje, van den zomer, als 't lèkker is in den tuin, moet je eens een heèlen dag komen, zal je? Dag! ik zal de groeten aan Beata doen!"

Langzaam liep Bertha naar huis, haar broertje aan de hand.

Heerlijk was de middag geweest. Maar nu moest ze weer naar huis — naar huis. — Steeds langzamer liep ze. — Doch eindelijk wàs ze er toch.

Grootmoeder bleek nèt thuis te zijn. Die ging voor vaders en moeders thee zorgen en Bertha moest de tafel dekken. Grootmoeder was boos, heel boos. Zonder een woord te spreken deed ze haar werk. Albertje was er heelemaal stil van en waagde niet één woordje. Bertha nog minder.

In deze booze stilte brak het uur van den maaltijd aan. In deze booze stilte werd de maaltijd genuttigd. Niets dan de enkele woorden, die wel *moeten* gezegd worden, klonken: „Mag ik de jus even? Geef de aardappelen eens door."

En dat alles om de vriendschap van Bertha en Beata.

Moeder dacht moedeloos: „Ach, kind, wat ben je dan toch ook begonnen?"

Vader dacht: „Al zou de onderste steen boven gaan, dat kind zàl haar vriendin hebben en zàl bij mevrouw Steuver aan huis komen, zooveel ze wil."

Grootmoeder dacht, grimmig en dreigend: „Pas jij maar op, klein nest! Pas jij maar op! Jij verdient eens flink op je plaats gezet te worden!"

De kinderen dachten niet veel meer, dan dat 't alweer bijzonder ongezellig was, en dat ze blij zouden zijn, als ze in bed lagen.

Totnutoe, dus net gedurende een week, was Bertha

geregeld voor schooltijd Beata tegemoet geloopen, en had haar geregeld ontmoet, 't zij in de Prinsestraat, 't zij verderop, op den Prinsessewal. Verder dan 't bloemenkraampje was Bertha nog niet gegaan. — Daar zijnde, had ze post gevat, tegen 't kraampje geleund, en had gewacht, tot de roode mantel kwam aandansen, als een vlam, die heèl Bertha's dag verhelderde. Een bepaalde afspraak was niet gemaakt tusschen de vriendinnen.

Soms was Laura van der Vegt meegekomen naast den rooden mantel, en dan was Bertha's vreugde neergeslagen tot mismoedigheid. Ja, Beata wist 't nu wel: Bertha was jaloersch. Ontzettend jaloersch. Beata had er met haar moeder over gesproken. En die had vurig Bertha's partij genomen.

„O, laàt Bertha jaloersch zijn! Ze valt er je toch niet lastig mee? 't Is alleen voor haarzelf 't ergste — een jaloersch hart! Stoot haar daarom nooit af. Je behoeft er je niet aan te storen. Je kunt er je niet aan storen. Je mag vriendinnetjes hebben, zoòveel als je wilt. Ik zou het niet eens goed vinden voor je, en ook niet voor Bertha, als jullie steeds met elkaar, en *nooit* met iemand anders omging! Laat Bertha haar eigen strijd maar uitvechten, doch *blijf* haar vriendin, stoot haar niet af om die jaloerschheid, die *jou* immers niet hindert. Als ze je *vroeg:* „Bertha, ga alleen met mij! Praat *alleen* met mij!" Maar dat doèt ze immers niet! Ze laat je je gang gaan — ze heeft haar verdriet in der eentje. En hoe groot dat verdriet is, dat kun je nog niet begrijpen, Beata! Zie je, Beata, *ik* zou het ook niet kunnen begrijpen, als ik niet zelf een jaloersch hart had gehad als kind! Wek nooit haar jaloerschheid op, hoor Beata! Plaag haar nooit met haar jaloerschheid! Pas, als ze *jou* er

mee hinderde, jou er iets mee in den weg lei, *jou* verbood, zooals jaloersche menschen hun vrienden en vriendinnen wel willen, dàn pas was het tijd, om van je af te spreken! Maar praat er dan toch nog eerst met mij over, Beata! Er is nog nooit een kind om je heen geweest, waar ik zooveel voor voel en zooveel vertrouwen in heb als in Bertha. De onverbrekelijkste trouw kijkt haar uit de groote, blauwe oogen. Een vriendin voor je leven zul je er aan hebben, geloof dat maar, Beata."

Dien Donderdagmorgen stond Bertha nog vóór half negen op post bij haar bloemenkraampje. 't Was een sombere herfstdag. Een dichte motregen viel neer. De straten, vooral de drukke Prinsessewal, waren met een taaie modder bedekt.

Bertha keek uit, en verlangde naar Beata. Omdat de Woensdagmiddag er tusschen lag, met Beata's bezoek aan Sophie, leek 't Bertha, alsof Beata lang en vèr van haar weg was geweest.

Achter haar sloeg de Jacobstoren half negen.

Hè, anders was Beata er al! Met méér spanning keek ze uit. Almaar vloeide de stroom af van het Piet Heinplein langs den eventjes glooienden Prinsessewal, de binnenstad in. Waar het bloemenkraampje stond, kwam geregeld gedrang op den trottoirrand, omdat de stroom zich hier versmallen moest. Bertha stond en keek. Maar de roode mantel, anders als een vurige bloem, meedrijvend naar de stad toe, recht op Bertha af — de roode mantel bleef uit.

Bertha waagde zich, even, aan den waterkant. Zóó, langs het bloemenkraampje heen, kon ze de torenklok juist zien, over een laag huis van den Noordwal heen. Zóó zag iedereen de torenklok, vanaf het Piet Heinplein,

gedurende de heele wandeling over den Prinsessewal, en daarom kwam er steeds meer jacht in de menschenmenigte, naarmate de wijzer verder schreed.

Tien minuten over half negen al! Beata zou toch niet ziek zijn?

Langzaam verliet Bertha haar post en wandelde den Prinsessewal op, in de richting van Beata's huis. Ze wist, dat ze in geèn geval dat huis zelf kon halen, maar 't verlangen naar haar vriendin dreef haar stap voor stap verder. Ze tuurde en tuurde! O, als nu toch de roode mantel opeens kwam, daar, over de brug heen, haar tegemoet?

Ze keek om — kwart voor negen. Het angszweet brak haar uit. Kwart voor negen — en daar stond ze, midden op den Prinsessewal, en nog altijd was Beata er niet — en zij, Bertha, moest toch naar school! Anders kwam ze immers voor het eerst in haar vier jaren schooltijd te laat, te laat! Wat zou dàt een schande zijn!

Als Beata nu maar kwam! Samen zouden ze hollen, ze zou haar den weg door de straatjes wijzen — ze haalden 't nog wel! Hoe zou ze draven, hand in hand met Beata! En weer schreed ze stap voor stap voort. — Neen, ze woù niet op de klok kijken. Tot de brug van 't Piet Heinplein zou ze gaan, om de Anna Paulownastraat in te kunnen kijken, tot Beata's huis toe. — En dan pas zou ze omzien naar die dreigende klok.

Nu was ze bij de brug, en keek de Anna Paulownastraat in.

Niets te zien van Beata. Opeens wist ze, waarom ze niets van Beata zag, en dat 't toch heel gewoon was, dat ze niets van Beata zag. Beata had eindelijk gedaan, wat Laura van der Vegt haar al zoo vaak gevraagd had — Beata was Laura tegemoet gegaan, en had, om-

dat zij, of Laura laat was, met Laura den weg door de Vleerstraat genomen.

Nu keek Bertha om, naar de torenklok. En ze had 't uit kunnen gillen van angst. Als een spookverschijning was de torenklok haar, zooals hij daar stond op *tien minuten voor negen!* Tien minuten voor negen — en ze was ver weg van school, ver weg van huis, ver weg van Beata! O, wat had ze gedaan, wat was ze begonnen! Ze haalde 't niet, ze haalde 't met geen mogelijkheid — ze was te laat, te laat, voor het eerst van haar leven! Hoe was dat, als je te laat kwam? Zou de deur nog wel eens voor je open gaan — als je *zooveel* te laat kwam, zeker wel tien minuten?

Onder deze overdenkingen, die haar het bloed naar de slapen dreven, was ze den Prinsessewal afgesneld. De drommen om haar heen begonnen zichtbaar te verminderen. Onverbiddelijk gleden de groote, gouden wijzers voort.

Nu door de straatjes.

Allereerst, omdat 't korter was, schoon niet veel. Maar dan, omdat ze tot geen prijs langs haar huis dorst te gaan. — Den Noordwal op — de Pieterstraat in. — Nu was ze heelemaal in de oude binnenstad, die zoo weinig Haagsch is, en die vele Hagenaars niet eens kennen. Nauwe, vieze straatjes — met heelemaal een eigen leven en bedrijf, kleine winkeltjes, veel karren met negotie op straat.

Bertha's razende vaart werd telkens gestopt. Nu eens door een lange sliert heele kleine vieze, arme kindertjes, die hand in hand elkaar de straat over trokken naar de Roomsche Bewaarschool toe. Dan weer door de menigte, die zich om een kar verdrong, waar mosselen in 't zuur

te koop werden geboden, of gebraden boontjes, heet van 't vuur.

Hoe langer hoe angstiger werd Bertha. In de straatjes had ze 't gezicht op de torenklok verloren, en waar er hier of daar een klok in de armelijke winkeltjes hing, wees die de meeste fantastische tijden. Nog troostrijk half negen, of gansch en al hopeloos half tien.

Op den glibber van de Pastoors Waranda haastte ze zich voort. En toen was 't een bedelaar, in een diep, laag karretje met handbeweging, die haar ten val bracht, op den hoek van de Pastoors Waranda en de Geest. Hij kwam den hoek om en zocht den stoeprand — zij, uitwijkend volgens de regelen der kunst, zocht ook den stoeprand. — Toen wilde hij naar 't midden der straat uitwijken. Doch zij, in haar wanhopige haast geen geduld hebbend om af te wachten wat hij zou doen, deed een zijsprong naar 't midden der straat — struikelde daarbij over het onhandig groote voorwiel van het toch wel vernuftig in mekaar getimmerde voertuig, en viel met een smak, op beide knieën neer, in den modder. IJlings sprong ze weer overeind — maar één seconde moest ze toch wijden aan het bekijken van zichzelf — hoe ze er af was gekomen. — En toen zag ze, dat haar rok met den rand letterlijk gedoopt was in de dikke modder, die de straatvegers juist den hoek om hadden geveegd, opdat die langzaam maar zeker door het straatrooster zou zakken. En dat haar beide kousen op de knieën een gat hadden als een vuist. De modder voelde koud en nat aan haar bloote beenen, en bloed zag ze tusschen de modder door. — En terwijl ze daar zoo stond, de rok als een waaier uithoudend, dat de zware modderrand niet tegen haar beenen zou vallen, sloeg de

Sint-Jacob duidelijk hoorbaar — want o, hoe dicht stond ze onder den toren, hoe vlak was ze bij huis — negen.

Versuft, verslagen strompelde ze eenige meters voort, zonder acht te slaan op de uitroepen van leedvermaak van den bedelaar, die zichzelf veilig en onaantastbaar voelde in zijn stelling.

Toen riep een vriendelijk oud vrouwtje uit een melkwinkel haar binnen. In een klein portaaltje achter den winkel, aan een grooten, blauwsteenen gootsteen, die op den grond was aangebracht, mocht ze zich afspoelen. Ze wist niets beters te doen, dan op haar knieën in den gootsteen te gaan liggen, ongeacht de pijn, die 't haar deed, en 't water met een flinken straal uit de kraan over haar rok en langs haar knieën te laten spoelen. Toen de ergste modder weg was, kreeg ze eenigermate idée van de verwondingen, die ze had opgeloopen. Aan haar eène knie bepaalden die zich tot louter bloedige ontvellingen. Maar haar andere knie vertoonde een diep gat, waarvan 't bloeden voorloopig niet te stelpen zou zijn. — Doch wat gaf de lichamelijke pijn, de lichamelijke schade! Dat haar rok vuil was, haar kousen kapot, leek haar een ongeluk, niet over te komen. — Grootmoeder! O, o! wat zou grootmoeder zeggen!

En ze voèlde de wijzers van de Sint-Jacob voortglijden, de gouden wijzers op het zwarte bord. — O, wat zouden ze nu allen heerlijk rustig zitten op school, wat zou Albertje heerlijk rustig zitten thuis. — En zij, zij lag hier achter een klein, schunnig winkeltje, in een nauw vies portaaltje, en spoelde en spoelde, en kon toch alle modder uit haar kleeren en van haar knieën niet verwijderen.

Toen gebeurde er toch nog zoo iets geks, alsof ze

heelemaal in een wereld van booze droomen was, alsof het alles niet waar kòn zijn, alsof ze maar wakker had te worden om te ontkomen aan zóóveel vreeselijks en beangstigends.

De oude vrouw beduidde haar, dat ze een eindje op zij moest gaan, en blijven moest achter den blauwsteenen gootsteen, zoodat ze de nauwe doorgang langs den gootsteen niet versperde. En de oude vrouw deed de matglazen deur open achter in het portaaltje. Bertha keek in een klein, armoedig kamertje, toch nog gemeubeld met een kast, vol bonte pullen en prullen, een tafel waarvan het ontbijt nog niet was afgenomen, wat stoelen en stoven.

Een deur achter in 't kamertje deed de vrouw open. Daar bleek een schuurtje te zijn, met stroo belegd.

En toen hoorde ze de vrouw roepen: „Kom maar, Bles!" En ze hoorde zware stappen dreunen op den tegelenvloer van 't winkeltje. Vóór ze iets had kunnen begrijpen, werd het licht, dat uit den winkel in het portaaltje viel, heelemaal verduisterd door een grof, zwaar paard, dat in 't kleine winkeltje groot leek als een voorwereldlijk gedrocht. — En 't paard stapte vastbesloten op 't portaaltje af. Bertha had willen gillen van angst. Maar ze begreep gelukkig, dat hieruit slechts ongelukken konden voortkomen en ze hield zich stil, dook ineen, maakte zich zoo klein als ze kon.

Rakelings ging het groote lichaam langs haar. Ze rook den viezen geur van zijn slechtverzorgd armelijk, schonkig paardenlijf. Ze had zich te hoeden voor een klap of een trap van de dikbehaarde achterhoeven. Langzaam, log en zeker stapte het paard het kamertje in, vlak langs de kast, waar de bonte pullen stonden te sidderen. Het

stapte het schuurtje in en de vrouw deed de deur achter het beest dicht. En nu 't eenmaal veilig verdwenen was, bleek 't wel, dat het best zoo kòn, al was 't vreemd, zoo'n paard door 'n winkeltje, door een kamertje, zelfs over een gestreept karpet heen.

Bertha stond op. Thans voelde ze pijn, duchtige pijn in de knieën. Van die pijn, waardoor je weet: blijf alsjeblieft in beweging! Want als je eenmaal gezeten hebt, is 't heelemaal mis.

Ze stamelde eenige woorden tegen de oude vrouw, die een bedankje moesten beduiden. Toen strompelde ze de Geest op en sloeg tegenover het Krankzinnigengesticht, de Vliersteeg in.

Een klok wees tien uur. Dàt kon niet, dàt wist ze wel. Maar laat was 't toch, onmogelijk laat.

Hoe zou ze op school *er in* komen? Voorloopig leek haar dat van later zorg. Met haar pijnlijke knieën en haar rok, die zwaar was van 't water, en die telkens tegen haar beenen aan kleefde, schoot ze slecht op. Haar groote zorg was nù: Hoe kom ik bìj school?

Toen ze 't Westeinde overstak, wierp ze een verlangenden blik langs de oude gevels, waar hàar huis tusschen stond. O, als 't nu toch eens net een van grootmoeders spaarzame uitgaansmorgens was! Zoo nu en dan nam grootmoeder er een morgen voor, om de winkels na te neuzen en met vèr vooruitzienden blik allerlei te koopen, dat voor de kleeding van het aan haar zorgen toevertrouwde vijftal noodig was. Als grootmoeder uìt was — dan sloop Bertha naar vaders leskamer. En alles kwam dan in orde: moeder zou haar helpen met haar kapotte kleeren en haar kapotte knieën en vader zou haar tegen grootmoeder beschermen. Maar met een zucht moest ze zich afwenden

van het mooie droombeeld en voortstrompelen naar school. Spookachtig stil en verlaten lag daar de schoolstraat vóór haar. Vanachter de ramen klonk het bezige gerucht. O, wie nu veilig en onschuldig daàr zat!

Ze vermande zich en belde. Juffrouw Mina, de kweekeling, die de meisjes meestal de kleine juffrouw noemden en voor wie ze niet al te veel respect hadden, deed open.

Wat had Bertha op datzelfde oogenblik een spijt van alle keeren, dat ze niet even zeer naar juffrouw Mina had geluisterd als naar juffrouw Bergman! Dat ze juffrouw Mina vaak met onverschillig gezicht voorbij was gestapt, zonder aan haar bevel van „voeten vegen!" te hebben voldaan. Maar juffrouw Mina scheen Bertha haar zonden niet aan te rekenen, dien morgen.

„Hemel, Bertha!" riep ze verschrikt uit. „Waar kom jij vandaan? Weet je wel, dat 't bij halftien is?"

„Ja," fluisterde Bertha beschaamd. En toen, zich vermannend: „Ik ben gevallen en heb me schoon moeten maken."

„Noem je dat schoon?" vroeg juffrouw Mina. „Kind, je kunt zóó niet gaan zitten. Enfin — ik zal 't aan juffrouw Bergman gaan vragen."

Toen de deur van de klas openging, om juffrouw Mina door te laten, hoorde Bertha Beata's stem, die het verbeterde dictée langzaam en duidelijk voorlas:

„In *den* zomer, op één *der* heetste dagen, deed met een *d*."

Juffrouw Bergman kwam zelf in de gang.

„Maar Bertha!"

„Ik ben gevallen, juffrouw. En ik heb me schoon moeten maken."

„Thuis?"

„Neen, ergens op de Geest."

„Maar hoe kwam je daar dan?"

„Ik was Beata tegemoet gegaan en had haar niet gezien. — En toen ben ik hard naar school toegehold, want 't was al laat."

„Maar Bertha! Bertha! En hoe laat ben je van huis gegaan?"

„Kwart over achten!" bekende Bertha schaamrood.

„Neen maar — zooiets!"

Toch werd de stem van juffrouw Bergman niet toornig. Ze had begrepen de sterke liefde, waarmee Bertha aan Beata hing. — Ze had met blijdschap gezien, dat Bertha's honger naar kinderlijke vreugde, naar wat liefde en wat hartelijkheid, bevrediging vond in de vriendschap met Beata Steuver.

„Kind — zóó kun je niet binnen komen. — Je rok drijft. — Je moet naar huis om je te verkleeden."

Doch nu stiet Bertha een angstkreet uit, die gehoord werd door Beata, Beata, die erg in de war zat over Bertha's wegblijven. Ziek was ze niet — de andere meisjes hadden haar, nog lang vóór half negen, de Prinsestraat in zien gaan. — Haàr tegemoet natuurlijk! En zij, zij was Laura van der Vegt tegemoet gegaan en had met deze een verboden weg naar school genomen. — O, wat zou moeder van dat alles zeggen! En wat zou er met Bertha zijn?

„Neen!" riep Bertha. „Laat me niet naar huis gaan! Ik durf niet! Ik durf niet!"

Doch nu had juffrouw Bergman onder den loodzwaren, natten rok de verwondingen aan de knieën gezien, en ze zag, dat die zeer dringend verzorging noodig hadden.

„Kom, kom!" zei ze. „Ik zal je geen straf geven voor

je te laat komen, want ik denk wel, dat 't alles een ongelukkige samenloop van omstandigheden is. — Ik zal vragen of juffrouw Mina even met je meegaat — nietwaar juffrouw Mina? Maar naar huis moet je. Je moet andere kleeren aan krijgen, en je knieën moeten schoongewasschen en verbonden worden. Heusch, Bertha, daar is niets aan te doen."

Bertha begreep 't. Maar de angst voor wat nu komen ging, maakte haar gelaat vaalbleek. Juffrouw Mina greep vlug haar hoed en mantel van den kapstok, juffrouw Bergman ging haar klasse weer binnen.

Het deed haar goed, dat ze opgewacht werd door de groote, angstige oogen van Beata. Ze zei 't eerste oogenblik niets, omdat ze 't niet prettig voor Bertha vond, haar ongelukkig lotgeval aan de klasse te vertellen. Ze deed, alsof ze de les wou voortzetten. Maar beschroomd ging Beata's vinger omhoog:

„Wat is er, Beata?"

„Wat is er met Bertha, alstublieft, juffrouw?"

„Bertha heeft te lang op je staan wachten, en toen is ze, in haar haast om naar school te komen, erg gevallen. Ze is naar huis, om zich te verkleeden. Had je met haar afgesproken, Beata?"

„Neen!" antwoordde Beata naar waarheid. Maar in haar hart neep toch wroeging. Arme Bertha! Ze had haar moeten waarschuwen, dat ze ook wel eens Laura tegemoet liep, en, als die dan laat was, niet meer op den Prinsessewal terug kon komen.

„Enfin. Ga maar voort, Beata." En Beata ging voort: „De visch met sch beet met een t in *den* haak en verslond met een d het aas."

Juffrouw Mina had medelijden met het kind, dat ze naar huis moest brengen. Zóó overstuur leek 't. Siddering op siddering doorliep Bertha's gestalte. Juffrouw Mina trok aan de bel, wachtte tot er open was gedaan, bemerkte toen, dat Bertha een duwtje noodig had, om op de vloermat van de vestibule te komen en trok de deur achter 't arme slachtoffer dicht.

Het was grootmoeder zelf, die open deed.

Onmiddellijk was de stem daarboven toornig en dreigend.

„Ben jij dat, Bertha? Midden in den ochtend? Wat zijn dàt voor kuren?"

Zelfs ongesteldheid zou zóó, op 't eerste oogenblik, grootmoeders toorn hebben gaande gemaakt, als een geweldige stoornis in haar morgenbezigheden.

Bertha trachtte te antwoorden.

„Ik ben gevallen — ik heb —"

Maar opeens werd ze werkelijk ongesteld van angst en overspanning en ze moest rennen naar het fonteintje onder de trap. Arme Bertha, ze voelde zich tot stervens toe ziek en ellendig. Stap voor stap, wantrouwend, achterdochtig kwam grootmoeder de trap af. Gevallen — en daar zóó naar van? Dan was 't een hersenschudding — of er zat méér achter.

Op de laatste tree bleef grootmoeder staan en boog zich om den baluster, die een koperen juffrouw droeg, welke fier en krachtig een lamp omhoog hield.

Grootmoeder bekeek Bertha opmerkzaam en zag al dadelijk, dat ze met geen hersenschudding te doen had. Wat zag die rok er uit! En die knieën, het paar kousen, nog wel ongestopte, was totaal naar de maan.

„Drink eens," beval grootmoeder, toen Bertha's plotselinge ongesteldheid geweken scheen. Bertha vulde den beker,

die naast het fonteintje stond en dronk die achter elkaar leeg.

Ellendig koud vloeide het water in haar nu leege maag.

„Zoo — en kom nu eens voor me staan. Gevallen ben je? waar?"

„Op de Geest."

Dadelijk vatte grootmoeder vuur.

„Hoe kwam jij op de Geest? Wat doe jij op de Geest?"

„Ik wou gauw naar school."

Nu lachte grootmoeder schamper.

„Dat gaat kwart over acht de deur uit, en dat moet dan „gauw naar school." Waarom wou jij dan *gauw naar school?* Hoe laat was 't dan daar op de Geest?"

„Negen uur!" fluisterde Bertha.

„Wat! wat! negen uur was 't, en jij liep nog op de Geest! Bertha!" en grootmoeders stem werd dreigend: „Waar hang jij uit, wat voer jij uit in die vrije drie kwartier, die je 's morgens hebt?"

Bertha zweeg, bevend.

„Komaan!" sprak grootmoeder en ging op de trap zitten, zoodat haar oogen recht tegenover die van Bertha waren. „Komaan! wat voerde jij uit op de Geest? Was dat lievertje, die Beata, daar oòk bij?"

„Neen" — zei Bertha. Toen kwam er een verlangen in haar op, om aan deze marteling een eind te maken. Dan zou ze naar boven kunnen gaan en haar zware natte goed uit doen, en haar knieën uitwasschen. — „Ik was Beata misgeloopen."

„Vertrouw ik mijn ooren?" vroeg grootmoeder langzaam. „Jij ben Beata misgeloopen, en jij was om negen uur — om negen uur zeg je immers, nog op de Geest? O, jij gekkinne! zottinne! Die der lieve vriendin naloopt, tot ze van uur noch tijd begrip meer heeft. — Maar de

lieve vriendin liet zich wachten!" En plotseling voelde grootmoeder, dat hier de gelegenheid was, die ze gisteren zoo noodig vond, de gelegenheid om Bertha op haar plaats te zetten.

„De vriendin liet zich wachten? Natuurlijk, als je het haar zóó gemakkelijk maakt? Wat zal jouw vriendschap haar waard zijn, als je jezelf minder telt dan een rotte appel! En waarom liet je vriendin je wachten?"

„Ze was Laura van der Vegt tegemoet."

Nu werd grootmoeders stem dof van minachting:

„Kind — wat hou *jij* jezelf hoog! Bah! Enfin — 't is er je naar vergaan. Je hebt je trekken thuis, dàt moet ik zeggen. Wie zich weggooit, moet door de modder dweilen. — 't Kon niet mooier treffen. — Vooruit, naar boven! Ga op 't kabinet en trek je natte kleeren uit! Ik zal een warm voetenbad voor je klaar zetten!"

Van nu af sprak grootmoeder niet meer, totdat de omvangrijke karwei was afgeloopen. Maar 't hoefde niet meer. Geen enkel woordje hoefde er meer bij.

Bertha voelde zich, of haar hart langzaam was fijngewreven tusschen vinger en duim van een ijzeren vuist. Wat grootmoeder vandaag weer tot haar gezegd had, 't werden gevleugelde woorden, die haar haar gansche leven bij bleven en luide om haar heen klonken in elk oogenblik van twijfel aan zichzelf, of in haar koortsig droomen, later, in tijden van overspanning.

„Wat hou jij jezelf hoog!"

„Wie zich weggooit, moet door de modder dweilen."

Na de woorden kwamen de daden. De woorden, zoo vernietigend, met in elk een angel vol gif. — De daden zoo flink, zoo welberekend, zoo lenigend, zoo onberispelijk.

Na een zwijgzaam half uur waren Bertha's beenen gewasschen tot haar heupen, zaten haar beide knieën in een keurig verband en had ze schoone onderkleeren aan. Doch toen kwam grootmoeder met Bertha's nachtpon aan en nu kwam het vonnis:

„Doe aan, over je kleeren. Je gaat naar bed en blijft vandaag in bed. Vier weken lang ga je precies vijf minuten vóór schooltijd de deur uit en komt vijf minuten na schooltijd in huis. Elke keer, dat je telaat binnen bent, wordt je straftijd met een week verlengd. We zullen jou en je vriendin wel krijgen. Of liever jou. Je vriendin zal er zich wel niet veel van aantrekken, denk ik. Om half een zal Bob je een boterham brengen. Ga nu. Je hebt me schandelijk lang opgehouden."

Bertha strompelde de trap op. Ze was te moe en te ellendig om de strengheid van het vonnis in al zijn omvang te begrijpen. Wel begreep ze, dat 't een bijna onoverkomelijke hinderpaal op zou leveren voor haar vriendschap en omgang met Beata. En daarom schreide ze zacht, terwijl ze de trap op ging. Zacht — want ze moest langs de leskamers en 't was haar, evenals Bob en Albertje, goed ingeprent: Eerder kon de onderste steen boven gaan, dan dat vader of moeder gestoord mochten worden tijdens de lessen.

Maar dat ze naar bed moest, daar was ze blij om. Zóó moe voelde ze zich, zoo stram en pijnlijk. Met iets van welbehagen kroop ze onder de dekens, met het hoofd naar den muur bleef ze liggen. Spoedig raakte ze in een halven sluimer.

Het liep al tegen twaalf, toen ze plotseling opgeschrikt werd, als door een bovenaardschen schrik. Ze sloeg het hoofd naar de andere zijde — en haar oogen stieten

recht, hard, op die van grootmoeder. Niets zag ze van grootmoeder dan die oogen, die oogen.

Het was als een nachtmerrie, als een booze droom. Ze gilde het luidkeels uit van ontzetting. Toen barstte grootmoeder los: „Zul je stil zijn, zottin! Zul je stil zijn! Stil, zeg ik je! Stil! Ben je gek geworden, stil!"

Ze bleef gillen, als in een zenuwtoeval. En de oogen bleven dreigen, bevelen. — Toen moest het kind 't het eerst afleggen. Ze wendde haar hoofd weer naar den muur — haar gillen ging in kreunen over — toen was ze stil.

Voldaan schreed grootmoeder over den zolder naar de trap. Zóó! De rakkert was dan toch kleingekregen. Nu nog mooier, zoo te gillen, en niet eens op het eerste bevel te zwijgen. — Ze kreeg een lastige aan Bertha. Ze zou de teugels strakker moeten aanhalen. Enfin — men kon haar dat toevertrouwen.

Haastig begon grootmoeder haar toebereidselen voor de koffietafel. Ze was met àlles later dien ochtend. Zóó opgehouden ook!

En boven lag Bertha in een lange bewusteloosheid.

HOOFDSTUK VI.

Nu volgden er vier treurige weken voor Bertha. Streng werd de hand aan Bertha's straf gehouden.

„Hoe is 't mogelijk, dat een vader en een moeder zóóiets toelaten?" mompelde mevrouw Steuver in zichzelf toen Beata, dien Vrijdag, haar het verhaal van Bertha's lotgevallen deed. Bertha was bleek en strompelend op school gekomen en moest dien middag met grootmoeder naar den dokter. Grootmoeder had verklaard, de grootste wonde niet alleen te kunnen „mannen" en dus moest de dokter eraan te pas komen.

Mevrouw Steuver wist niet, wat er Donderdagavond was verhandeld in den huize van Geer — Bertha wist 't ook niet, en 't zou haar toch tot zoo'n troost zijn geweest, als ze 't had kunnen hooren.

Vader had het gansche verhaal van moeder gehoord. Moeder was er zenuwachtig van, zoo'n gescharrel tegenwoordig met Bertha, en dan tusschen Bertha en grootmoeder. Ach! ach! en *rust* moest er toch zijn hier in huis, *rust!* Anders hielden noch zij, noch vader 't uit!

Vader was er 's avonds over begonnen, toen ze met hun drieën zaten. Grootmoeder had de uitgewasschen kousen van Bertha over het houten vuurscherm van den

haard gehangen en keerde en wendde ze, ongeduldig naar het oogenblik, dat ze droog zouden zijn en ze er de lappen op kon mazen, die ze breide.

„Grootmoeder, ik heb van 't treurige geval met Bertha gehoord. Het was heèl ondeugend van Bertha, om zoover te loopen, dat ze niet meer tijdig terug kon zijn. Maar toch kan ik *er in* komen. Je bent dan eenmaal op weg, je verwacht elk oogenblik je doel te bereiken — in dit geval, het samentreffen met Beata — en je waagt telkens een stapje verder. Doch ik ben het met u eens, 't is *heel* onbehoorlijk geweest. Als ik u vragen mag, grootmoeder, die straf, die u haar hebt toegedacht, houd u daaraan vast?"

Grootmoeder hief het hoofd op van haar breiwerk. Koud klonk het:

„Dit is een overbodige vraag. Je *kent* me — je *weet*, dat ik er aan vasthoud."

Vader verschoof onrustig op zijn stoel, en trok zijn lange, donkere baard heelemaal uit, tot zijn vingers met de uiterste haartjes speelden. Hij besloot verder open spel te spelen.

„Grootmoeder, ik vind 't te straf."

„Wijnand, ik vind het nog niet straf genoeg."

„Grootmoeder, ik *verzoek* u, om de straf te verminderen, tot minstens op de helft."

„Wijnand, ik verzoek je, mijn gezag tegenover je kinderen niet te ondermijnen. Eens heb je ze in mijn hand gegeven — laat *mij* begaan, en ik maak ze tot menschen."

Nu stond vader op.

„Ik verzoek u ten dringendste, Bertha slechts te straffen met een week," sprak hij hoogernstig.

En grootmoeder, opstaand:

„Wijnand, jij bent Bertha's vader, jij hebt te beslissen, welke straf ze zal ondergaan. Straf haar, zooals je wilt. Maar indien je ze straft, anders dan *ik* wil — dan ken je mijn besluit. Mijn kamer in de stichting in Nigtevegt is klaar — ik kan er bijtijden naar snakken, de rust op mijn ouden dag te gaan genieten. Goedennacht, kinderen."

Grootmoeder ging. En moeder ving aan, vader te bidden, te smeeken, onder tranen, om toe te geven. Want moeder *wist*, dat grootmoeder geen looze bedreiging had uitgesproken. En moeder wist, nog beter dan vader, welk een onherstelbare ramp voor hun gezin grootmoeders vertrek zou zijn.

Het werd heel laat dien avond. Lang nog zaten moeder en vader samen — en eindelijk had vader toegegeven, voor de zooveelste maal. Het kòn niet anders. Hun heele bestaan was ermee gemoeid.

Het waren treurige weken, die nu volgden voor Bertha. Toch vloeide er al dadelijk zulk een zoete balsem in al de wonden.

Toen Bertha dien Vrijdagmiddag op school kwam, midden in de vijf minuten voor het laatste uur, vroeg Beata allereerst zoo dringend en hartelijk naar haar knie, en wat de dokter gezegd had, en of hij haar veel pijn had gedaan. Ja, dat was zoo, maar het ergste was Bertha toch bespaard gebleven -- de dokter had de wonde niet behoeven te naaien, zooals grootmoeder voorspeld had. Slechts grondiger en deskundiger schoongemaakt.

Daarop viel Beata uit: „Zeg, die Marietje Verheul, dat is, geloof ik, een echt spook! Moeder en ik hebben staan luisteren, hoe ze te keer ging tegen de kinderjuffrouw, bar, gewoon! Moeder zegt, dat ze gelooft, dat

't niets geen kind voor *mij* is! Mevrouw Verheul lijkt wel aardig en de kinderjuffrouw ook. Die kwam huilend in de keuken en zei tegen moeder, dat ze weg zou gaan, 't was niet uit te houden voor haar. En ze zei ook, dat Marietje dikwijls maakte, dat haar moeder weer naar een ander pension moest — dan bedierf ze de meubels door haar wildigheid en dan was ze nog brutaal bovendien. Moeder zei, ze zou wel oppassen, dat begrijp je. Denk eens aan, onze mooie gouden stoeltjes in den erker!"

Ach, wat haalde dit gebabbel Bertha een pak van 't hart! In den nacht te voren had ze als ergste gevaar van haar straf gevoeld: dat Beata nu almaar, almaar met Marietje Verheul zou zijn, zonder dat Bertha er bij menschenmogelijkheid kon tusschenkomen, vier weken lang!

Maar het beste moest nog komen, het beste had Beata voor 't laatst bewaard:

„En zeg — als jij pas vijf minuten voor negen de deur uit mag, dan kom *ik* je halen, hoor! En ik zal je thuisbrengen ook, iederen keer! Want om mij heb je toch al die narigheid opgeloopen! Alleen — ik heb aan moeder gezegd, dat ik dat doen wou, en toen zei moeder, dat ze 't wel heel aardig van me bedacht vond, maar dat ik toch eerst aan jou moest vragen, of je 't wel eens hebben wou."

„Of ik 't hebben wou?" vroeg Bertha verstomd. „Waarom niet? Ik vind 't heerlijk."

„Ja, zie je — moeder zei, misschien maakt je grootmoeder je het leven nog zuurder, als ze zag, dat je nou tòch vriendinnen had. Het zou net zijn, of we je grootmoeder wilden *trotseeren*," zei moeder.

Deftig sprak Beata het nieuw-aangeleerde woord uit. Vroeger, nog maar tien dagen vroeger, had Bertha

bij het overdenken eener dergelijke mogelijkheid alles in den steek gelaten. „O ja — dan maar niet, hè?”

Maar nu rees in haar weer de geest van verzet. Het was niets kwaads, wat ze wilde. Neen. En ze zou het doen, grootmoeder kon brommen, zooveel als ze wou.

„Het kan me niets schelen, wat grootmoeder vindt!” zei ze stug en weerbarstig.

De heerlijke vijf minuten waren weer voorbij. Om vier uur braken nogmaals vijf vrije minuten aan, de laatste van Bertha's dag. Vrij — in zooverre, dat ze zich in dien tijd moest kleeden en naar huis loopen. Maar Beata had ze dan toch bij zich, Beata — Doch ook Laura, Sophie en Louise waren van de partij, vlug op de hoogte gesteld door Beata, en door haar tot haasten aangezet. Aan den eenen kant had Bertha 't veel en veel heerlijker gevonden, als ze met Beata alleèn was geweest — Doch aan den anderen kant vond ze 't wel echt grootemeisjesachtig staan, zoo te komen aanwandelen in een rij van vijf vriendinnen, allen arm in arm — Ze wist, dat grootmoeder haar voor den spion zat af te wachten — Ze wist, dat ze den ganschen avond geen goed woord van grootmoeder zou krijgen. Maar het verheugde haar en deed haar goed, inplaats haar te beangstigen. Aldus ving ze aan, grootmoeder te *trotseeren.*

Het deed mevrouw Steuver bepaald verdriet, dat ze in die vier weken Bertha niet één Zondagje hebben kon. Want in de week, dat de familie Verheul was gekomen, hadden ook de vriendinnen op de boven-voorkamers haar vertrekken betrokken, en de drukte viel niet mee. Vooral op de Zondagen niet. Toevalliger wijs bleven de gasten al die Zondagen zoo goed als allen thuis eten. Dat gaf

een verzorgen en bedienen, daar de Zondagsche maaltijd altijd uitgebreider en fijner was dan de weekmaaltijden. En voor *twee* tafels viel er te zorgen; mevrouw Verheul had afgesproken, dat ze in haar eigen voorkamer wilde eten. Eerst had mevrouw Steuver dat een héél bezwaar gevonden, zoo twee tafels. Maar naarmate ze de familie Verheul, en vooral Marietje, nader had leeren kennen, was ze maar heel blij, dat 't zoo geloopen was. Marietje aan tafel bij juffrouw Swarts en meneer Rademaker! o foei! die zouden er om weggeloopen zijn.

Het maakte mevrouw Steuver heel zenuwachtig, zoo één gast in huis, van wie nu letterlijk alles te wachten was. Voortdurend luisterde mevrouw Steuver waakzaam naar boven toe, of er niet weer eens iets vreeselijks gebeurde. Want heusch, dan zouden de Verheuls weg moeten. Het was niet te doen op die manier, altijd die angst voor het bederven van die mooie meubels boven.

„Ik zou de familie op staanden voet op straat zetten,” ried meneer Rademaker, maar mevrouw Steuver vertrouwde hem toe, hoeveel mevrouw Verheul wel voor de kamers betaalde, en ach, het geld was zoo noodig, zoo noodig! Dat wist meneer Rademaker ook wel.

De halfdolle Marietje, die uit woede een heel waschstel in scherven kon gooien, haar kinderjuffrouw als een tijgerkat aanvloog en met de mooie kussens uit de serre het kippenhok gebombardeerd had, had de innigste vereering opgevat voor mevrouw Steuver. Haar eigen moeder had totaal niets over haar te zeggen, maar zoo Marietje nog eenigszins luisterde, was 't naar mevrouw Steuver. Hierdoor liet die zich ook eenigermate verteederen — dat het kind zoo was, was wel het allernaarste voor 't kind zelf, en — *indien* mevrouw Steuver

nu eens werkelijk vat op haar kon krijgen! welk een succes dan!

Van Beata wilde Marietje niets weten. In haar onbesuisde liefde voor mevrouw Steuver beschouwde ze Beata als een soort indringster. Marietje was eerder uit school terug dan Beata — ze ging op een heel bijzonder soort school in de buurt, waar ze van een leeraar les kreeg en waar zoowat éen leeraar was voor drie of vier kinderen. Uit school kwam ze steeds regelrecht de keuken binnen en genoot, als het rustigste, aanvalligste, elfjarige zusje haar kopje kinderthee, door mevrouw Steuver ingeschonken. Soms sprong ze dan op, schoof den grendel voor de keukendeur en vroeg vleiend:

„*Zij* hoeft er niet in te komen, hè! Laat *zij* nu maar eens buiten blijven!"

Als *zij* zich dan aanmeldde en ijlings door moeder werd binnengelaten, verstomde Marietjes gebabbel. Een kouden blik wierp ze Beata toe en zonder een woord te spreken verliet ze de keuken.

Eens zei mevrouw Steuver: „Marietje, als je weer zoo onaardig tegen Beata doet, mag je niet meer in de keuken. Dan schuif *ik* er den grendel voor en dan zeg *ik*: Laat *zij* maar wegblijven!"

Hierop barstte Marietje in een aandoenlijke huilbui uit. „O, dat is niets lief van u!" snikte ze. „Ik zit hier maar een oogenblikje en ik ben zoo graag bij u, *alleen* bij u, ziet u! *Zij* is 's avonds den heelen avond bij u, en Woensdags- en Zaterdagsmiddags, en Zondags en altijd!"

Maar toen Beata even na die uitbarting de keuken binnentrad, was ze heel verbaasd te hooren, hoe Marietje haar met een luid-uitgesproken begroeting verwelkomde: „Dag Beata! hoe was 't op school?"

October liep ten einde. Mevrouw Steuver voelde zich langzaam maar zeker de hoop ontzinken, dat 't gaàn zou met de familie Verheul, dat 't gaan zou met Marietje. Wel bleef Marietje tegen haàr even lief en aanhankelijk, maar mevrouw Steuver kon toch niets ten goede uitwerken op 't kind. Boven was ze eenvoudig teugelloos, en de driftbuien, waarin ze alles vernielde, wat onder haar handen kwam, bleven even talrijk en vlug-opkomend, hoezeer mevrouw Steuver met het kind redeneerde, in de rustige minuutjes in de keuken.

Mevrouw Verheul kon niets dan klagen en zuchten — en betalen. Trouw betaalde ze alle schade, die Marietje had aangericht. En dan bad en smeekte ze er nog bij, of ze *alsjeblieft* mocht blijven. Of mevrouw Steuver haar *alsjeblieft* niet zou wegsturen. De kamers waren zoo gezellig, de buurt en de stand bevielen haar zoo, Marietje was zulke goede maatjes met mevrouw Steuver. Anders had ze 't gewoonlijk op de wanhopigste wijze aan den stok met de huisvrouw van 't pension. O, als mevrouw Steuver hun de kamers opzei, dan zou ze Marietje naar een strenge kostschool sturen. Ze wist er een — ze had 't adres altijd liggen in haar sleutelmandje. In Duitschland was 't ergens. Daar werden de kinderen zelfs *geslagen*. Daar moesten ze, als ze zoo stout waren, op 't land werken, hard en zwaar, van vroeg in den morgen tot zonsondergang.

Dat was dan het laatste redmiddel voor Marietje. Maar o, vreeselijk zou mevrouw Verheul 't vinden als 't daartoe komen moest. Want dan moest mevrouw Verheul natuurlijk oòk in Duitschland gaan wonen, dicht bij Marietje. Tegenover haar overleden man kon ze het niet verantwoorden, dat ze 't kind zoo ver weg, heel alleen weg had gestuurd.

O, o! als mevrouw Steuver toch maar geduld wou hebben! Ze zou haar zóó dankbaar zijn!

Van al deze dingen werd Bertha trouw op de hoogte gehouden door Beata. Bertha kreeg er door een wantrouwen voor grootmoeders sleutelmandje. Grootmoeder had 't er tegenwoordig zoo druk over, dat Bertha niet meer te regeeren was en dat ze eigenlijk naar een strenge kostschool moest. Hoe, als grootmoeder ook voor hàar eens een adres klaar had liggen?

Beata lachte om haar angst. „Kind, je gooit den boel toch niet kapot! Je slaat toch niemand! Maar weet je, wat je doet! *Kijk* eens in dat sleutelmandje!"

Bertha's straftijd was nog niet om, toen de bom in de Anna Paulownastraat barstte.

Springend van opgewondenheid stond Beata op Bertha te wachten op de stoep tegenover Bertha's huis. Over het Weeshuis heen kon ze den toren zien. O, hè — gelukkig, nu was 't vijf voor negen en daàr had je Bertha. Bertha, die op de vestibulebank met hoed en mantel aan zat te wachten, tot de gangklok, pijnlijk nauwkeurig gelijkgezet met de torenklok, het verlossende oogenblik aanwees.

„O! o! Bertha! Hoor nou toch eens! luister nou toch eens! Nou gaat ze heusch weg. Gisterenavond is er nog naar Duitschland getelegrafeerd, om iemand te sturen om haar af te halen! Neen, als je 't nu toch hoort!"

Ondertusschen waren de vriendinnen vlug opgewandeld. Grootmoeder had 't wel zóó uitgekozen, dat er geen minuut te verliezen viel. Beata begon slikkend van de haast, haar verhaal.

„'t Kwam zóó. Ze was kwaad, omdat haar moeder uit zou gaan. Dat gebeurt maar heel zelden. Mevrouw Verheul werd na 't eten, om zeven uur, afgehaald door

haar broer, met rijtuig. Marietje zette een keel op, om van te rillen. Mevrouw wou thuis blijven, maar de meneer zei, dat 't *niet* gebeuren zou, dat 't maar allemaal kuren waren en dat Marietje die af moest leeren. Moeder en ik stonden beneden te luisteren. Moeder zei: „Ik moet oppassen, want die Marietje begaat nog een ongeluk." Net was 't rijtuig weggereden, of daar hooren we, dat de juffrouw en Marietje eenvoudigweg vechten. Vechten! zeg Bertha. De juffrouw gilde telkens: „Niet doen! niet doen, geef hier!" en toen gilde ze nog veel harder. Moeder vloog naar boven, en ik haar achterna, dat kan je begrijpen. En daar had Marietje zoo'n heele groote flesch met inkt te pakken, open en wel en die zwaaide ze boven haar hoofd en daar gooide ze de inkt zoo maar uit, dat 't overal in 't rond spatte en plaste. Al vechtende met de juffrouw, die haar de flesch wou afnemen. Moeder probeerde haar nog te commandeeren: „Zul je 't dadelijk laten, Marietje! Marietje, ik zeg je, dat je 't laat!" En toen dat niet hielp, wou moeder mee gaan vechten om de flesch uit Marietjes handen te krijgen. Maar toen gilde ze: „Hij is net lekker leeg!" en toen vloog ze de slaapkamer in en deed de vleugeldeuren op den haak. We lieten haar natuurlijk stilletjes begaan, en we hebben den heelen avond niets meer van haar gehoord. Maar als je zag, hoe 't eruit zag bij ons boven, neen, 't is om te huilen. Moeder huilde dan ook, en ik werd zóó boos op Marietje, dat ik eens flink met mijn vuisten op de vleugeldeuren bonsde en haar zoo hard ik kon heb uitgescholden. En ze riep niks terug! De juffrouw huilde ook, die zag er uit, nee vreeselijk! De inkt overal in haar gezicht, in haar haren, 't was bar! De juffrouw wou dadelijk een boodschap sturen naar mevrouws broer,

maar moeder wist, dat mevrouw om negen uur thuis zou zijn, en moeder zei: „Laten we nu maar wachten, 't is nog altijd tijd genoeg."

Toevallig kwam mevrouw der broer weer mee. Nou, je begrijpt, wat mevrouw stond te kijken. En ze huilde ook al zoo. De oom zei alleen maar:

„Evelien, geef het telegram! Geef het telegram, Evelien!" En toen is hij 't met rijtuig gaan wegbrengen. Gelukkig was 't telegraafkantoor open tot tien uur, en toen is hij nog terug gekomen en wel tot één uur bij mevrouw Verheul gebleven, zóó zenuwachtig was ze. Ze zei, dat ze gewoon niet alleen dorst slapen bij Marietje. Maar Marietje sliep als een roos, en toen is mevrouw toch maar naar bed gegaan. En nu vanmorgen zijn ze gaan pakken van wat ben je me, want vanmiddag kan er al iemand voor Marietje zijn. Ze is vanmorgen nog naar school gegaan, voor 't laatst. Mevrouw blijft met Broer en de juffrouw tot 1 December, dan gaat ze ook naar Duitschland."

Zoòver was Beata met haar verhaal, toen ze al samen in de bank zaten.

Juffrouw Bergman had schik in hen gehad, zóó verdiept waren ze in hun gesprek geweest. Voor niemand had Beata een groet noch een blik over gehad. En Bertha evenmin. Zoo'n verhaal dan toch ook! En die arme mevrouw Steuver!

Ja, mevrouw Steuver had nu haar eersten grooten tegenval met haar pension gehad. Ze dacht dien morgen, onder 't werken door: „'t Ging ook eigenlijk al te mooi. Met juffrouw Swarts, meneer Rademaker en de beide vriendinnen op de bovenvoorkamers had ze 't zoo allerliefst getroffen — 't was, of ze eigen familie in huis had, ja, zoo was het. Jammer, dat de tegenval nu net

kwam van de bewoners van de groote eerste etage. Die eerste etage moest 't meeste geld opbrengen. Als die leeg stond, was de schade voor haar juist 't grootst. Enfin — ze zou maar moed hebben op 1 December, misschien vond ze tegen dien tijd wel gasten. Voorloopig was de eerste groote zorg, de voorkamer weer netjes te maken. Ach, ach, wat zag die eruit! Van het ameublement kwam niets terecht — op het lichtkleurige bekleedsel waren overal vlekken, als donkere moppen. Geen meubelstuk was gespaard en in den nacht was het aanzien van de schade bepaald nog erger geworden, doordat de vlekken uitgevloeid waren. Het ameublement moest terug naar den verhuurder. Op de voorkamer moesten andere meubels komen en de bespatte meubels moesten bepaald heelemaal opnieuw bekleed worden. Het zou een aardig sommetje worden, dat mevrouw Verheul te betalen kreeg!

's Middags wachtte Bertha met een kloppend hart haar tijd af op de gangbank. Hoe zou 't verder bij mevrouw Steuver gegaan zijn? Ach, als ze vanmiddag toch eens met Beata mee kon loopen en mevrouw Steuver een groetje kon brengen, dat trachten moest, haar een weinig te troosten! Arme mevrouw Steuver! Dan had moeder 't toch veel prettiger — les geven was bepaald heel wat prettiger dan pension houden. Ja, ja, onderwijzeres wou Bertha worden!

Beata stond weer trouw op haar post en bracht haar rapport uit:

„De koffers staan al klaar in de gang, Marietje vindt 't best. Ze heeft vreeselijk gelachen, toen ze vanmorgen het ameublement terugzag. Ze zei, dat 't een reuzenmop was. Moeder zal zóó blij zijn, als ze weg is! Er is een

telegram uit Duitschland gekomen — vanavond komt er een meneer haar halen en dan gaat ze nog mee met den nachttrein. Moeder vond 't vreeselijk, ze is toch nog maar een kind, en dan zoo weg, in den nacht. Maar mevrouw Verheul wil niet eens tot morgenochtend wachten. Ze heeft geen oog dicht gedaan vannacht, van angst. Moeder huilde weer vanmorgen, ze vond 't zoo vreeselijk, dat iemand van zijn *eigen* kind bang kon zijn. Zeg, ik hòl vanmiddag naar huis!"

Den volgenden morgen luidden de berichten zoo goed als 't maar kon. In vollen vrede was Marietje afgereisd. Ze had 't bepaald fijn gevonden! zei Beata. Dat had je aan alles kunnen merken. En dan zoo met den nachttrein, en eerste klas natuurlijk! En naar een vreemd land!

Bertha en Beata spraken er dien morgen over, alsof het lot van Marietje uiterst benijdenswaard was.

HOOFDSTUK VII.

Die week eindigde Bertha's straftijd.

Grootmoeder had niets meer over de straf gezegd, al die weken niet. Bertha zelf had den tel moeten bijhouden. Doch dat werk was Bertha wel toevertrouwd geweest!

Dien Maandagmorgen stond Bertha tegelijk met Bob, kwart over achten dus, gepakt en gezakt. Grootmoeder keek haar even aan of ze zeggen wou: „Zóó, denk je er om?"

„Dag grootmoeder!" zei Bob.

„Dag jongen!"

„Dag grootmoeder!" kwam Bertha.

„Dag Bertha! Je gaat zeker Beata tegemoet?"

Vol sloeg Bertha de oogen op en onbevreesd staarde ze grootmoeder in 't gelaat.

„Ja!" antwoordde ze.

Grootmoeder gaf haar onnavolgbaren neussnuif, die niets dan hoon en minachting uitdrukte. Daarna mompelde ze eenige onverstaanbare woorden.

Bertha verwonderde er zich over, hoe koud ze onder dit alles bleef. Toen verheugde ze zich.

Heerlijk! Ze ging er beter tegen kunnen, tegen groot-

moeder. Heerlijk! En 't kwam door Beata. Doordat ze aan Beata alles en alles vertellen kon, wat grootmoeder haar aangedaan had. Doordat Beata dan zoo heerlijk onbezorgd kon zeggen: „Kind, trek je der niks van an! Als 't nou nog je *moeder* was! Als je *moeder* je eens zoo plaagde! Maar een *moeder kan* immers niet zoo naar zijn! Ze is oud, daar komt 't van. Dat zegt mijn moeder tenminste."

Om niet weer in hetzelfde euvel te vervallen, en wellicht nogmaals zoo slecht te pas te komen, had Bertha nu wèl een afspraak met Beata. Niet een afspraak, zooals ze die in haar verrukte droomen droomde. Niet Beata voor zich alleen!

Bertha zou Beata tegemoet gaan, zoo ze daar lust in had. Als Beata om half negen nog niet aan het bloemenkraampje op den Prinsessewal was, dan zou Bertha omkeeren en teruggaan. Dan was Beata den anderen kant uit, misschien zelfs wel het Noordeinde in, om Ans Conturier af te halen, die nooit vóór half negen de deur uit mocht. Ook had Beata zoo langs haar omwegen naar school, wel eens boodschappen voor moeder. Bertha moest bepaald nooit langer dan tot half negen wachten.

Dien Maandagmorgen trof Bertha het al bijzonder goed. Het had haar dien morgen ook juist wel dubbel pijn gedaan, als ze Beata gemist had! Net had ze haar post ingenomen, of daar dreef de vuurbloem haar tegemoet, met den donkeren stroom mee. Daar was Beata, en nog wel alleen! En daar had Beata weer die geluksboodschap:

„Zeg van Geer!" begon ze schertsend. „Mijn moeder verlangt zoo bar naar je. Of je Zondag komt spelen, ouwe sijs!"

„Is het niet te druk voor je moeder?" vroeg Bertha gewichtig, zwaar op de hand.

„Welneen! Nu Marietje weg is, gaat alles veel makkelijker. O ja, zeg, er is al een briefkaart van Marietje. Ze is goed aangekomen en vindt alles prachtig. Ze heeft al in den tuin gewerkt. Nu, daar kan ze plezier van hebben, als 't gaat vriezen. En je zal zien, dat 't gaat vriezen! Moeder zegt 't, en die heeft er een goede neus voor."

„Vriezen?" vroeg Bertha, verwonderd. „Het is begin November."

„En toch zal je 't zien en ondervinden, ouwe sijs!" sprak Beata studentikoos. „Mijn moeder is een Friezin, wist je dat nog niet? En die hebben verstand van ijs! Ze ruiken het, als het op komst is! Dat zegt moeder tenminste. Zeg, rij je schaatsen?

Bertha schrok op. Zou Beata schaatsen rijden? Dan kwam er een nieuwe hinderpaal op den weg der vriendschap van Bertha en Beata.

„Neen!" antwoordde ze bedrukt. „En jij?"

„Ik wel!" snoefde Beata zoo'n beetje. „Ik stond al met de vier jaar op schaatsen. Dat komt door moeder, hè? Die kan 't zoo prachtig! Neen maar, als je die op 't ijs zag! Daar gaat iedereen voor op zij en iedereen kijkt er naar. Prachtig! met van die lange slagen — zóó en zóó en zóó —"

Midden in de drukke Prinsestraat bootste Beata het schaatsenrijden harer moeder na, tot dat ze, door de tallooze botsingen aan alle kanten, er maar verder van af zag. Bertha verkwikte zich aan Bertha's uitgelatenheid van dien morgen.

„Maar waarom rij jij niet, ouwe sijs?"

Ja, waarom niet? waarom reed Bertha niet, en ook Bob niet? Bertha stamelde verlegen: „We mogen niet

op 't ijs. Grootmoeder is bang, dat we vallen zullen."

En toen Beata na een schamper: „je grootmoeder!" alsof ze zeggen wou: „Daar heb je het spooksel weer!" toen Beata daarna eenigen tijd, en wat geërgerd, zweeg, toen liep Bertha te bedenken, waarom, ja waarom toch *zij* niet op het ijs mochten!

En ze vond het eigenlijk zoo vanzelf sprekend.

Welk een afstand — tusschen het stille, sombere huis der van Geers, waar nijvere menschen en kinderen almaar doorwerkten, almaar doorwerkten, geregeerd door een klok — en de ijsbaan! Spiegelend vlak, onder blauwen hemel, in stralenden winterzonneschijn! Vlaggen hoog in de lucht, muziek over de baan, het gekras der ijzers, de vroolijke uitroepen, de zwierende gestalten, met den blos der vreugde op de wangen en de oogen tintelend van pret! Vanuit de stille werkerswoning der van Geers liep geen weg naar de ijsbaan. Wat zou Bertha trachten, dien weg te vinden? Paste *zij*, groot, harkerig, stijfaangekleed kind, *op de ijsbaan?* Neen, daar hoorde Beata, die loopen kon, licht als een veer, vlug als een hert, op hooge dunne laarsjes, die haar slanke beenen als aangegoten zaten. Daar hoorde Beata, zooals ze nu naast Bertha liep in haar vuurroode mantel, het blozende gelaat diep wegschuilend in het witte Mongoliebont, een sierlijke witwollen muts op de blonde lokken.

Beata sprak weer het eerst en stoorde Bertha's verdrietig gepeins.

„Maar zeg, ouwe sijs, dat je niet op 't ijs mag, dat 's toch onzin! Ik denk, dat ze geen tijd hebben om 't je te leeren. Dat zal 't zijn! Moeder zegt ook altijd, dat ze 't zoo razend druk hebben, nog veel drukker dan moeder in haar pension. Kijk eens, *als* er ijs komt,

dan ga ik natuurlijk dadelijk rijden, en moeder ook. Die zal wel een uurtje vinden. En dan moet jij thuis vragen, of je ook mag! Dan zal moeder je wel helpen! Moeder leerde 't vroeger onze kostjongens. Zoo met een uurtje kun je 't alleen, en dan moet je jezelf oefenen."

„Ik mag nooit voor thuis!" sprak Bertha dof, en volstrekt hopeloos.

„Nou, ik zou 't tegen dien tijd toch maar eens vragen!" drong Beata aan. „Je kunt 't licht probeeren. Baat 't niet, dan schaadt 't niet."

Er kwam ijs. Half November lag het ijs reeds in het water, half November reden de stoutmoedigsten. Een Zondag was juist de allereerste dag, dat er aan rijden gedacht kon worden, en dien Zondag had mevrouw Steuver gereden, met Beata natuurlijk, op veldijs, ergens bij de duinen.

Dien Maandagmorgen kwam Beata met zulk een verrukt verhaal op school, dat ze de geheele klas òm zich kreeg, en er in slaagde, allen in haar verrukking te doen deelen. Denk eens aan! Ze waren allemaal om en bij zoo oud als het jonge koninginnetje. De meeste moeders richtten zich bij het kleeden harer dochtertjes allicht een weinig naar de kleeding van het Koninginnetje. Dat najaar waren de streng eenvoudige matrozenpakken met jekker mode geweest — het Koninginnetje vertoonde zich vaak in die dracht, waarbij *zij* zorgvuldig de adelborsten navolgde. En menig meisje had wel graag de pet en de ponjaard gehad, die 't Koninginnetje droeg! Een enkele moeder was overgegaan tot de pet, maar de ponjaard — neen, men begreep, dat mocht niet.

En nu kwam Beata daar in dien kring Haagsche

meisjes vertellen, dat ze van haar oom, een schaatsenfabrikant uit Warga, net zoo'n paar schaatsen had gekregen als hij voor 't Koninginnetje had moeten leveren — nèt eender! Alleen maar Beata's schaatsen in een gewoon kistje, en die van het Koninginnetje in een palmhouten etui.

Bertha was zóó vol van die schaatsen, dat ze er aan de koffietafel over begon.

„Beata heeft een paar schaatsen gekregen, van haar oom uit Warga — nèt zulke schaatsen als het Koninginnetje."

Grootmoeder keek onverschillig. Maar vader was opeens ten hoogste geboeid. Hetgeen moeder oplettend maakte, en wat bezorgd. Bertha wist niet, dat vader al enkele weken naar een gelegenheid zocht, om Bertha een genoegen, een gróót genoegen te doen. Hij wilde haar het doorgestane leed wat vergoeden. En vooral, wilde hij de vriendschap van Bertha en Beata beschermen en bevorderen. Het kind had zóó weinig! Met schaamte bekende hij 't zichzelf: Het kind van een pensionhoudster, die diep in de geldzorgen zat — dat wist hij langs omwegen — dat kind had een vroolijker en gelukkiger leven dan *zijn* kind.

„Kan Beata schaatsen rijden?" vroeg vader nu.

„O ja! al zoo lang! Het is haar derde paar schaatsen al, zegt ze. Hè — ik wou, dat ik oòk schaatsen rijden kon."

„Tegen dat je zelf de kousen kunt stoppen, die je erbij stuk valt," zei grootmoeder droog.

Bertha's moed, die haar nog slechts tot die verzuchting, inplaats tot een rechtstreeksche vraag had gebracht, zonk weer weg. Bedrukt zat ze op haar bord te kijken.

„Zeg!" zei vader monter. „Zou je zoo graag schaatsen rijden?"

Nu was 't aan grootmoeder, om de ooren te spitsen.

Bertha wist niet, wat ze hoorde.

„Of ik graag schaatsen zou rijden! Maar natuurlijk! ik wil dol, dolgraag! en jij Bob?"

„Ik wil ook wel!" zei Bob, maar naar zijn aard heel wat kalmer.

„Wie stopt hun kousen?" informeerde grootmoeder.

„Wel," antwoordde vader overmoedig. „Mòchten ze er eens een gaatje in vallen, dan hoop ik toch, dat u 't wel wil maken, net als de andere gaatjes."

„Beteekent dit alles, dat je de kinderen toestaat, te gaan schaatsen rijden?" vroeg grootmoeder, die graag precies wist, waar ze aan toe was.

„Ja, grootmoeder. Vindt u niet, dat ze er langzamerhand groot genoeg voor zijn?"

Grootmoeder snuifde. En keek heel donker. Ze dacht aan haar kamer in Nigtevegt. Beslist; langzaam maar zeker raakte 't haar hier uit de handen. Ze werd oud. Schaatsenrijden, wel ja, schaatsen rijden! Waarom niet! Eerstdaags dansen, en visites — Alsof er geen werk genoeg in huis was!

Dreigen met haar kamer in Nigtevegt deed ze niet meer. Daar was ze te trotsch voor. Ze zou er nu pas weer over spreken, als haar besluit vast stond.

Met iets van medelijden zag ze haar dochter aan. Neen, ze zou haar dochter niet gauw in den steek laten! Immers, hoe meer die in een gezelschap van dagdieven verzeild raakte, hoe noodiger ze haar moeder zou hebben.

Haar dochter zat daar, en keek. En begreep dit alles niet. Maar nu werd 't haar toch zoo duidelijk mogelijk gezegd:

„Moeder, ik heb een goede bui. Ik ga naar dien oom van Beata schrijven en dan bestel ik voor Bertha nét

zoo'n paar schaatsen als voor de Koningin — En Bob mag zelf schaatsen gaan koopen bij Manusje van Alles."

Bertha stiet een juichkreet uit, vloog van haar stoel op, naar vader toe en pakte hem, zoo stevig ze kon. Steeds gevolgd door grootmoeders afkeurende blikken.

Ook Bob was blij, al toonde hij 't gematigder.

„Maar nu —" zei vader. „Nu moet ik allereerst het adres van dien oom hebben. Bertha, zul je het vanmiddag nog aan Beata vragen?" En dan — hoe moeten jullie het leeren? *Ik* heb geen tijd vóór Zondag."

„Mevrouw Steuver zou het me leeren," zei Bertha.

Weer voelde vader schaamte. Mevrouw Steuver — hoeveel vreugde spreidde ze om zich heen, en zat zelf in zóó diepe zorg!

„O, dat is heel lief van mevrouw Steuver. En nu Bob?"

„Ik denk, dat ik 't mezelf wel zoo'n beetje leeren kan, vader!" verzekerde Bob. En vader dacht, dat dat wel gaan zou. Bob was volhardend genoeg. Als hij zich eenmaal voorgenomen had, iets te leeren, dan slaagde hij er ook wel in.

Het gevolg was, dat Bob dienzelfden middag nog op schaatsen stond en pas met donker thuiskwam. Opgewonden als zelden het geval was. Hij kon 't al een beetje, en was de Schenk afgereden tot Voorburg. De jongens hadden hem in 't begin wat geholpen en toen was hij met een langen stok gewapend, alleen aan 't rijden getogen.

't Viel grootmoeder bepaald van Bob tegen, dat hij zoo kinderachtig uitgelaten kon zijn. En zie nu eens, dat had hij er nu van. Anders was zijn werk vóór het eten klaar, en nu moest hij er na het eten nog heelemaal aan beginnen.

Wat Bertha met haar boodschap praalde bij Beata!

Ze mocht schaatsenrijden — ze kreeg nèt zulke schaatsen als Beata.

„Word je dan oòk gauw jarig?" vroeg Beata.

„Jarig! Neen, ik ben in de zomervacantie jarig — En jij?"

„Ik ben tien December jarig, en die schaatsen zijn voor mijn verjaardag. Die had ik in alle geval gekregen, ijs of niet — zie je. Maar omdat er nu ijs is, stuurde oom ze een beetje vroeger."

Jarig! Beata jarig!

De middag was weer vol van zorgelijke overdenkingen voor Bertha. De blijdschap om haar schaatsen, en dat ze nou oòk mocht leeren rijden, verduisterde er door.

Beata, haar vriendin, jarig! Als je vriendin jarig is, dan geef je ze wat. Een cadeautje. Daar moet je moeder of je vader je aan helpen natuurlijk. Hoe moest dat gaan? Nog nooit had ze een vriendin gehad, nog nooit had ze een cadeautje gegeven.

Thuis vragen? Ze durfde het niet. Alweer die booze blikken van grootmoeder — alweer haar afkeurende woorden over Beata. En moeder, die zei wel niets, maar Bertha geloofde zeker: Moeder gaf grootmoeder gelijk. Vader vragen?

Hier namen Bertha's gedachten een wending, te oud en te wijs, te zwaar-op-de-handsch voor haar leeftijd. Neen, ze zou het niet aan vader vragen. Vader zou het wèl doen, dat geloofde ze wel. Maar als grootmoeder 't dan merkte, was grootmoeder boos op vader. Grootmoeder was nu weer heèl boos op vader — om dat schaatsenrijden. Dat had Bertha heel goed gemerkt. En hoe 't gaan moest tusschen grootmoeder en vader, als er ongelukken op het ijs gebeurden, daar moest Bertha eenvoudigweg niet aan denken.

Het beste zou zijn, iets aan Beata te geven, van wat ze zelf had. In gedachten ging ze haar weinige bezittingen na. En toen de middag om was, wist ze, wat ze geven zou. Ze had nog een leege bonbondoos, die ze eens, gevuld, van een leerlinge van moeder had gekregen, toen die afscheid kwam nemen, omdat ze naar Indië ging. Die doos was heel mooi, heelemaal verguld, en met een landschapje erop, dat er zoo dik boven op lag. En een zakdoek had ze, haar eens vereerd door de werkster, met Sint-Nicolaas. Bedrukt met de beeltenis van het Koninginnetje, staande bij haar ponny. Het was een oude zakdoek, het portret was al minstens vijf jaar oud, de werkster had 'm wellicht ook al lang in bezit gehad. Maar Bertha vond 'm heel mooi, ongeveer 't mooiste, dat ze bezat. En dan zoo, in die prachtdoos gepakt, kwam ze toch heusch nogal goed voor den dag met haar geschenk, dacht ze.

Dienzelfden avond maakte ze het pakje in orde en vond, dat er weer een zorg minder was. Beata's geschenk lag klaar.

Dien Woensdagmiddag wipte mevrouw Steuver een uurtje uit met Beata en Bertha, naar het naastbijzijnde water. Dat was de sloot aan de Nassaulaan. Bertha's schaatsen waren natuurlijk nog niet uit Warga gearriveerd, maar ze had de oude schaatsen van Beata. Mevrouw Steuver had haar schaatsen niet eens bij zich, die ging uit, louter ter wille van Bertha en rekende zich al haar moeite — want het kòstte haar veel moeite, uit te breken zoo midden in de week, midden op den middag — ruimschoots beloond door den roerenden, innigen dank in Bertha's blikken.

Het viel niet mee. Het viel noch Bertha, noch mevrouw Steuver mee. Zwaar was ze, die Bertha! En stijf. En bang — bang. — Mevrouw Steuver had het eens moeten weten, hoè bang Bertha was, hoe het angstzweet haar telkens uitbrak, als ze meende te zullen vallen en haar kleeren of kousen te beschadigen.

Beata reed de sloot op en neer. Met korte sierlijke slaagjes. Het heele kind en vooral haar beenen leken nog ranker en slanker dan anders. Op een donkerblauwen plooirok droeg ze een matblauw wollen manteltje, op de krulharen een matblauwe wollen muts — het verjaarscadeau van haar moeder, en door die gebreid in de zorgelijke uren van half tien tot elven, elken avond. Nu het ijs zoo spoedig was gekomen, was er gebreid geworden van half tien tot twaalf, eenige avonden achtereen.

Toen het precies afgemeten kostbare uur voorbij was, kon Bertha net even op haar schaatsen staan, en mevrouw Steuver drong haar bemoedigend de stelling op, dat je er al half bent, als je er maar eenmaal op staàn kan.

Dien Zondag sjouwde haar vader met haar op den Boschvijver. Vòòr de koffie. Na de koffie had hij een vergadering. Aan de koffietafel verschenen vader en Bertha met kleuren als boeien, beiden van het ongewone werk. Vader voelde zich opgewonden en moe, en als een berg keek hij op tegen den middag, waarop hij een lezing moest houden. Met iets van toegeeflijkheid keek hij naar grootmoeder. Eigenlijk had ze zoo'n groot ongelijk niet. Hun leven was geen leven voor zoo iets. Daar zat hij nu, buiten staat om zijn werk te doen. Bertha had genoten — ja, maar ze kòn het nog niet met-dat-al!

Beata en haar moeder waren hen voorbij gereden, op haar weg naar den tweeden Vijver.

Meneer van Geer had zich voorgesteld aan de moeder van Bertha's vriendin en ze had gezegd, hem wel te kennen. Jaren geleden had ze hem in Utrecht ontmoet, toen haar man daar met hem in eene examencommissie zat.

„Hoe is 't met uw man?" had meneer van Geer gevraagd, terwijl hij voorzichtig uit het gehoor van de meisjes was geweken.

„Treurig —" Dat was al antwoord, dat mevrouw Steuver gegeven had. „Treurig."

En daarna had meneer van Geer nog wat gezegd, dat de meisjes 't zoo goed met elkaar konden vinden, en dat hij hoopte, dat dat zoo blijven zou.

Maar nu hier aan de koffietafel gedacht hij het heele gesprek met beschaming. De vriendschap van Bertha en Beata had hij in de hoogte gestoken, maar wat deed hij om die te bevorderen, of tenminste maar in stand te houden? Het kind kwam natuurlijk niet hier. — Stel je voor, een vreemd kind hiér.

Doch 't was waar. Het was er geen huisgezin naar — ze leidden er geen leven naar.

Haastig en brommerig nuttigde hij zijn twaalfuurtje, gepijnigd door de koude blikken van grootmoeder, die schenen te zeggen: „Ziezoo, dàt heb je er nu van." Haastig grabbelde hij zijn papieren bijeen, met een zucht hopend, dat hij niets vergeten had, en dat hij niet zou blijven steken. Daar ging hij, moe, jachtig, knorrig, zonder een groet.

Bertha zag het alles, en met gewetensbezwaar. Om haar te leeren schaatsenrijden, had vader zichzelf heelemaal in de war gemaakt. — Het was toch eigenlijk niet veel gedaan, dat schaatsenrijden van haar. — Bob

trok er dien middag op uit, met kranig rinkelende schaatsen. Die kòn het al. Die ging op de Boschvijvers, en zou er naar Beata zoeken. Beata zou zonder haar moeder op de vijvers zijn, want 's middags had haar moeder geen tijd.

Bertha ging met Albertje wandelen, en naar de rijders op de vijvers kijken.

En ze liep den ganschen namiddag met Albertje al maar de vijvers om en om.

Met een wee gevoel van verlatenheid en verlangen zag ze telkens Beata zwieren. Uit de krioelende menschenmassa kwam telkens en telkens weer de blauwe muts te voorschijn. Beata reed nog al veel met Bob, en overigens met de jongens van Bobs klas, die elkaar de eer letterlijk betwistten, van Beata's gezel te mogen zijn.

Zoo nu en dan was het jonge paar vergezeld door de vriendinnen van héél-boven-voor, onder wier hoede Beata mee naar de ijsbaan was.

Bertha stond aan den kant, en keek — keek. — En droomde, en piekerde, en benijdde. — Als zij, zij Bertha — eindelijk kòn schaatsenrijden — zouden de jongens van Bobs klas dan ook zoo om haar vechten?

Neen! wist ze, als een vonnis. Neen! Daar was geen spoor van overeenkomst tusschen haar en Beata, zag ze. Beata was het licht — *zij* was de duisternis. Beata was de vreugde, *zij* was de verdrietigheid. Beata was mooi, en zij was leelijk. — Daar was een niet te overkomen afstand tusschen Bertha en Beata.

Bertha voelde de ijskou van haar voeten en beenen, die als vastgevroren stonden op den harden, bulterigen boschoever. Bertha hoorde Albertjes klagelijk stemmetje: „ik ben zoo koud, Bertha!" Toen ging ze naar huis, en

zag de dalende winterzon vlammen door het hooge, kale woud. Nog vóór zij en Albertje het bosch uit waren getreden, verdoofden de vlammen langs den hemelrand, kalmeerde de zon tot een makkelijk te bekijken rooden bol en zonk achter het Philosophenpad weg. De koude werd vinniger. Bertha liep bijna op een drafje, Albertje meetrekkende, de duister wordende stad in. — In vreemde, gemengde aandoeningen — Beata was de zon, zij de donkere nacht. — Maar toch — zij was Beata's vriendin, ze mocht Beata's vriendin zijn. O, Beata! Beata!

Als Bertha zulke uren had, zulke malle uren, of ze wakend droomde, en 't haar altijd maar licht duizelde, duizelde, begreep ze soms zelf niet, hoe ze nog zoo goed thuis kwam. Misschien was het wel het kleine Albertje, dat haar ongemerkt langs den goeden weg naar huis voerde. Als ze alleen was, gebeurde er vaak iets raars. — Dan liep ze ergens, en moest zich bezinnen, hoe ze er kwam en wat ze er moest doen. — Of, in de tram, wist ze niet meer, waar ze uit moest stappen.

Maar nu kwam ze uit haar gemijmer, vlak voor de huisdeur staande. — De klok sloeg vijf. Punktueel op tijd was ze.

Alsof het slaan der klok de betoovering van een spookuur verbrak, zóó voelde ze zich opeens — nuchter, wakker, vervelend.

Bah! de Zondagavond. — Het allemaal zitten bij mekaar, maar ze lezen allemaal en niemand mag wat zeggen, om de anderen niet te storen. En heel vroeg naar bed, allemaal, ook vader en moeder. Om negen uur is alles donker en stil in het groote huis.

Waar men met den Zondagavond geen raad weet. En dien avond niet beter benutten kan dan om een paar uur slaap meer eruit te slaan, want de week zal alweer lang, hard en druk zijn.

Beata's Zondagavond is anders, denkt Bertha.

Maar ze dwingt haar gedachten weg uit de kleine huiskamer van Beata's moeder. O, de tafel onder de lamp met de gebloemde kap. — Het theeblad er op — ieder een handwerkje. — En een praatje.

Ze dwingt haar gedachten weg. Het is niet om uit te houden. En 't helpt toch niets. Het hoort immers bij het groote verschil, het verschil tusschen nacht en dag, tusschen Bertha en Beata.

HOOFDSTUK VIII.

Het bleef vriezen.

Dien Woensdagmiddag brak mevrouw Steuver al weer uit haar drukke werk, om Bertha schaatsen te leeren rijden.

De Zondag was voor Bertha zóó ellendig geweest, zóó ellendig, dat ze tandenknarsend zichzelf voorgenomen had: nu zoù ze 't leeren. Of ze der kousen kapot viel of niet. Of grootmoeder woedend was of niet.

Mevrouw Steuver verschrikte bijna van de roekeloosheid, waarmee Bertha opeens dóórzette. Ze sloeg uit, ze rukte zich los. — Met den moed der wanhoop, die haar bezielde, maakte ze zeer groote vorderingen dien middag. Ze reed los, na het lesuur, en bleef alleen zich oefenen, toen mevrouw Steuver al naar huis was gegaan en Beata had meegenomen, opdat die ergens een jarige tante zou gaan bezoeken. Ze reed los — wel stijf en houterig, in niets navolgend het vederlichte, ijlvlugge rijden van Beata, maar ze reed. En ze keerde zelfs. En was niet gauw van de ijzers te werpen.

Om half vijf ging ze met een tevreden hart naar huis. Ze was enkele malen gevallen, één keer heel erg en pijnlijk, maar wonder boven wonder was er niets aan haar kousen of kleeren beschadigd. Die erge keer was

ze terecht gekomen zóó, dat haar eene wenkbrauwboog haast gebroken leek, zooveel pijn deed het daar. Tegen dat ze thuis was, was het rondom haar oog opgezwollen tot een klein venijnig bultje met een vuurrood stipje middenin. Het zag zoo vinnig en pijnlijk, dat grootmoeder zei, als begroeting: „Zóó — nu, jij zal een mooi oog krijgen." En 't wèrd een mooi oog. Het bultje verdween, maar langzamerhand vloeide de ooghölte tot diep op haar wang vol bloed, dat er zwart werd. En tragisch keek de groote, blauwe oogappel uit al dat geronnen bloed, dat zelfs het wit van den oogbal geheel donkerrood had gemaakt. Het oog deed veel pijn, maar Bertha verdroeg het zonder eenig klagen, denkend, dat ze er toch wàt voor over moest hebben, en dat 't toch maar beter was, haar oog, dan een kous. Grootmoeder had nu tenminste geen enkele reden tot mopperen en zou wellicht geen reden meer krìjgen ook, zóó zeker gevoelde Bertha zich al van haar zaak.

Den derden dag keek het gewonde oog zóó dreigend uit zijn grooten ronden kring van blauw en zwart, dat grootmoeder droogweg aan de koffietafel tegen moeder zei: „Ik zou 't kind naar den dokter sturen, als ik jou was."

Moeder schrok even op. Daar had zìj voor moeten zorgen. Maar den moed had haar ontbroken iets van 't oog te zeggen, omdat het met Bertha's schaatsenrijden in verband stond.

„Ja, Bertha — ik zou maar eens naar dokter Verheul gaan, de oogendokter, weet je wel, in de Parkstraat," sprak nu vader. „Wacht —" en hij haalde uit zijn portefeuille een naamkaartje, waarop hij enkele woorden met zijn anilinepotlood schreef: „Dit is voor school, omdat je tot drie uur verzuimen moet. En dit is voor den

dokter." Er werd nog een kaartje bij gegeven, voorzien van enkele woorden. Bertha legde de kaartjes in haar themaboek, dat klaar lag voor den middag. Ze wist, dat ze alleèn naar den dokter zou moeten, maar ze vond het niet naar. Dokter Verheul was een heel aardige man, die veel belang in haar stelde, en prettig met haar gepraat had, de paar keeren, dat ze bij hem geweest was, omdat vader dacht, dat zij haar oogen al bedorven had met 't vele lezen.

Albertje en Bob keken met iets van ontzag naar het groote oog, in zijn breede omkringing net een uilenoog lijkend.

Vader dacht, dat Beata met haar moéder zou gaan. — De verwonding van het oog bleek gelukkig niets te beteekenen te hebben. Bertha moest 't maar rustig laten zitten, zei de dokter. Echter zou ze 't nog hebben als een souvenir, plaagde de dokter, wanneer het ijs al lang weer uit 't water was. Ze had immers wel gemerkt, dat de barometer dooi voorspelde?

De dokter had gelijk. — De kinderwereld verheugde zich er zeer op, om den extra-vrijen middag, dien met Sint-Nicolaas gegeven werd, op 't ijs door te brengen. Maar dat werd mis.

Dien morgen trad de dooi in, en wel zoo hevig, dat de lucht ineens zoel was. Bertha, in een halsstarrig doorzetten om elke gelegenheid te benutten en haar rijden te volmaken, kreeg Bob nog mee naar den Boschvijver, schoon grootmoeder vroeg, en ditmaal terecht, of ze niet wijs waren. Zoo zoel was de lucht, dat Bertha in haar dunne waterproof regenmantel het nog te warm had. Bob pufte, zoomaar in zijn jasje. Het ijs was als koek; tot de houten zonken de ijzers er in.

Beata, met wie ze hadden afgesproken, was wijselijk niet gekomen. En Bertha leed den heelen middag onder haar teleurstelling daarom, en onder het besef, dat ze nu wel een heèl domme en doorgedreven streek had uitgehaald.

Tegen half vier werd 't reeds donker onder de boomen — een dichte mist sloop nader en 't was wanhopend troosteloos op den kleinen Jacobavijver. Spookachtig ruischten de hooge edeldennen van 't eilandje — krampachtig strekten de verscheurde, versplinterde takken der Jacoba-eiken zich omhoog in den somberen nevel. Bertha moest denken aan Haar, ongelukkigste vrouw wellicht, die Holland gekend heeft — aan Jacoba van Beieren, gravin van Holland, Zeeland, Henegouwen. Ze las juist in het Jonge Volkje een mooi verhaal „de Oude Valkenier", waar Jacoba van Beieren een hoofdrol in speelde. Bertha had kunnen schreien, strompelend over het donkergrijze, papperige ijsvlak, onder de knoestige kale takken, waar de wind onheilspellend doorheen ging fluiten, de voorbode van den storm, die in aantocht was. En 't was haar te moede, of ze nu maar hier moest *blijven*. Waarom zou ze naar huis gaan? Wat had ze thuis? Haar heele klas was vol van al de grappen, die ze vanavond zouden uithalen. Ook Beata stelde zich veel van den avond voor, schoon die heel wat stiller zou zijn dan vroeger in Oosterbeek. Beata had eenige handwerkjes voor haar moeder gemaakt, en, ze was er zeker van, moeder zou wel wat leuks voor haàr hebben verzonnen.

Bertha wist, hoe de avond zijn zou. — Na het eten zou de thee op tafel komen, en daarbij twee groote banketletters, de voorletters van moeder en van vader. Daar zorgde grootmoeder altijd voor. De kinderen kregen

ieder twee groote, kostelijke tabletten chocolade, waar moeder mee aan kwam dragen op het verlakte theeblad. Voor Albert waren er suikerbeestjes, en voor de rest was er de eerste veertien dagen altijd wat te snoepen in huis. Na de thee kregen ze warme limonade, en voorts gingen de kinderen op den gewonen tijd naar bed, en vader, moeder en grootmoeder met hen, den avond beschouwend als een Zondagavond — waar men geen raad mee weet, en die iemand eigenlijk komt storen in zijn drukke bezigheden.

Bob tròk Bertha op 't laatst van 't ijs, zoo wou ze telkens, in loome dwingelandij, nog maar een baantje, en nòg een.

En de avond, hun Sinterklaasavond, verliep precies als Bertha verwacht had.

HOOFDSTUK IX.

Het was de zesde December, de dag, waarop eindelijk het vertrek van mevrouw Verheul zou plaats hebben.

Mevrouw Verheul trok snikkend het huis van mevrouw Steuver uit. Ze snikte nog harder, toen ze eindelijk in het rijtuig zat, waar zóóveel valiezen, reismanden, dekenrollen enzoovoorts in geborgen waren, dat er ternauwernood plaats overschoot voor haar, den kleinen jongen, en de nieuwe juf. De oude, die al die narigheden met Marietje had meegemaakt, had niet mee gewild naar Duitschland.

Daar reed 't rijtuig weg. Mevrouw Steuver wuifde 't nog even na. Tot 't laatste toe had ze bemoedigende woorden voor mevrouw Verheul gehad. — Doch nu leek 't, of even alle moed en alle opgewektheid haar ontzonk. — Met gebogen hoofd, met slependen tred kwam ze haar huis in, en ging even naar haar huiskamer in het sousterrain, schoon ze daar niets te zoeken had, en 't langzaam tijd werd voor 't middagmaal, dat ze altijd zelf bereidde. — Daar zat ze in haar leunstoeltje en bedekte 't gelaat met de handen. — Mevrouw Verheul was weg — en de eerste etage was *niet* verhuurd.

En morgen wachtte mevrouw Steuver een zware gang —

De inrichting in de buurt van Oosterbeek, waar ze haar man had achtergelaten, was te duur gebleken. En te ver weg toch ook. Hoe lang en kostbaar was de reis er heen! Zoo lang en kostbaar, dat ze er nog niet geweest was, sedert ze in Den Haag woonde. Nu zou ze morgen gaan — en den patiënt meteen meenemen naar een inrichting dichtbij Den Haag. Op Loosduinen.

Beata was dien ganschen dag gevraagd bij Ans Couturier. Wat een doorn in Bertha's hart! Beata had een tehuis noodig, omdat haar moeder uit *moest*, en alle pensionmenschen zoo vriendelijk waren, buitens huis te gaan eten. — En Bertha kon het haar niet aanbieden. — Maar ze moest het aanzien, dat haar vriendin meeging, arm in arm, met een ander meisje.

Die zesde December was een booze dag voor Bertha. Doch er zou nog een boozere komen.

En ook voor mevrouw Steuver was de zesde December een droeve dag.

De krankzinnige toonde zich wel zeer verheugd met haar komst, en door haar tegenwoordigheid liep de terugreis met hem zeer goed van stapel. Doch twee verplegers moesten bovendien mee, zóo heftig kon de arme man in een zijner aanvallen zijn. Hij scheen zich niets te herinneren of niets te weten van de werkelijke omstandigheden, vroeg niet naar Beata, sprak geen woord over vroeger, en was bijtijden zeer onrustig gedurende de treinreis.

Uitgeput kwam mevrouw Steuver dien avond laàt te huis, en nauw zat ze thuis, en was als een vertroosting het besef over haar gekomen: *Dit* is gebeurd, deze schrikkelijke taak is vervuld — of verontrustend kwamen de zorgen op haar af. — De eerste etage niet verhuurd —

en zóóveel, zóóveel te betalen! Doch zoozeer kon ze niet gekweld worden door haar zorgelijke overpeinzingen, dat ze zou blijven zitten daar, en nietsdoen. — Ze haalde uit een kast een handwerk te voorschijn, voor Beata alweer. Beata werd immers den tienden December elf jaar! Een ceintuur was het, van zwarte zijde. Geborduurd met kleine bosjes madelieven, die in hun wit, geel en groen helder afstaken op 't donkere fond. Een ceintuur met een strik was 't — op de punten van de slippen lagen de twee grootste dotten madelieven. Mevrouw Steuver werkte er aan tot elf uur. Toen ging de bel. Daar was meneer Couturier, die Beata thuis bracht. Mevrouw Steuver had opzettelijk een heel laat uur genoemd, teneinde dan zèker thuis te zijn, en Beata te kunnen ontvangen. En morgen was het Zondag — dan kon Beata uitslapen.

Beata sprong in haar moeders armen. „Dag moedertje! dag moedertje!" Maar vragen deed ze niets, zoolang meneer Couturier nog in de buurt was. Die begroette mevrouw Steuver even en ging toen dadelijk heen, ook zonder eèn vraag te uiten. De beleefdheid had misschien gewild, dat hij eens geïnformeerd had naar de reis, en den toestand van den patiënt, dacht hij. Maar hij had er den moed niet toe gevonden. Het was zóó pijnlijk, zóó pijnlijk.

Toen de deur achter hem dicht was, vleide Beata zich tegen haar moeder aan.

„Hoe was 't met vader, moedertje? En wat zei hij wel, dat ik niet meekwam?"

Mevrouw Steuver streek zachtjes over Beata's weerbarstige haar. Ze wilde niet zeggen, dat 't geweest was dien dag, alsof Beata niet bestond.

„Hij kon best begrijpen, dat 't veel te ver was voor zoo'n klein meisje" — sprak ze.

„O, maar nù is het dichtbij! Nù mag ik toch zeker gauw naar hem toe!"

„Dat zullen we nog wel eens zien, kind!" sprak mevrouw ontwijkend. „Voorloopig gaan er *weken* mee heen, *weken*, hebben de verplegers gezegd, eer vader zich aan zijn nieuwe verblijfplaats heeft gewend. Dus voorloopig mag je hem toch niet storen. Beata! Kom, laten we nu naar boven gaan — en naar bed. Ik ben erg moe."

Doodstil slopen moeder en dochter omhoog, het groote huis door. Overal sliepen de pension-gasten. Behalve juffrouw Swarts, die in sarong en kabaai, op muiltjes, even om den hoek van haar kamerdeur kwam kijken.

„Hoe is 't ermee, mijn lieve mevrouw? O, ik zie 't al, doodmoe. Gauw maar naar bed — morgen is 't Zondag. En er gaat niemand naar de kerk, lieve mevrouw. Dat moest ik u nog even zeggen."

De hartelijkheid der menschen om haar heen verkwikte mevrouw Steuver een weinigje.

Spoedig lagen ze te bed, moeder en dochter. En bijna onmiddellijk sliep Beata in. Maar mevrouw Steuver bleef wakker liggen, tot diep in den nacht.

Nu was het de tiende December. Nu was het Beata's verjaardag. Bertha kwam er eerder van wakker. Naast haar bed, op een stoel, stond Beata's cadeautje klaar. De vergulde doos was verpakt in een mooi servetje van crêpe-papier, met blauwe bloemen. Het had om de groote plak chocola van Sint-Nicolaas gezeten.

Bertha was tot nog toe zeer tevreden geweest met haar geschenkje. Doch nu opeens, zeker door het kale,

grauwe licht van den triesten wintermorgen, sloop een angstige twijfel in haar hart. — Kon je niet *erg* zien, dat 't niet gekocht was?

Ze ging op den gewonen tijd, kwart over acht, Beata tegemoet. En daar kwam Beata al aan, doch in druk gesprek met Laura van der Vegt, die om harentwille een halfuur eerder uit bed was gekomen, wat heel wat zeggen wou voor zulk een kleine luilak. En met Sophie Laar.

„Dag Beata, wel gefeliciteerd," zei Bertha gedwongen, doch bevend van opgewondenheid en ontroering. „En — hier, Beata."

„O, dank je wel!" zei Beata blij, het pakje aannemend. „Alweer een pakje. —" Terwijl ze het op staanden voet begon uit te pakken, babbelde ze door. „Ik heb van Laura en van Sofie ook al wat — verbeeld je! En zoo iets prachtigs — van Laura een boek, de Genius van het Kransje — en van Sophie een zilver armbandje."

Arme Bertha! Het was haar, alsof ze in den grond zou zinken. Doch de lieve stem ging weer voort, en een heerlijke tijding kwam: „Moeder heeft gevraagd, of jij vanmiddag met Albertje een uurtje kwam. Zie je —" wendde ze zich tot de beide anderen: „Mijn moeder heeft zoo midden op den middag en in de week geen tijd voor veel visite, en daarom komt mijn partijtje later en op een Zondag. Maar Bertha is immers mijn vriendin."

Nu was het pakje uitgepakt.

„O, wat een mooie doos!" zei Beata. „Leuk — nu heb ik wat lekkers ook."

Een felroode blos schoot op in Bertha's wangen. En meteen zag ze, dat de oogen van Laura en Fie elkaar de ontdekking van een geheim verrieden: de doos was niet nieuw.

„'t Is geen lekkers" — stamelde Bertha.

„Nou — dàn wat anders!" deed Beata luidruchtig. „O — dat 's een leuke zakdoek. Een antiekie, zeg van Geer! dank je wel, hoor!"

Ze sloeg den zakdoek uit, en bekeek de aardige beeltenis van het kleine meisje, in de geblokte jurk, met den grooten, witten hoed vol veeren, naast het kleine paardje. Maar Bertha voelde, dat ze er toch niet zoo blij mee was, en niet zoo door verrast, als met het boek, en door het armbandje. — En de oogen van Laura en Fie ontmoetten elkaar weer.

„Zal ik 't even voor je inpakken?" vroeg Laura gedienstig. Ze nam den zakdoek uit Beata's handen, en, Bertha zag 't duidelijk, haar blikken bleven rusten op de ietwat smoezelige vouwen, die verklapten, dat de doek lang gelegen had.

Toen nam ze de doos over, las hardop: Pralines fines — en maakte het pakje weer netjes in orde.

Zwijgend liepen ze eenigen tijd naast elkaar voort, Bertha aan den buitenkant. Een gedwongen stilte, vol gedachten, hing tusschen hen. Beata keek een beetje onderzoekend van de een na de ander. Hè, wat liep Bertha daar weer, of ze geen tien kon tellen. En waarom gaf ze Sophie nou geen arm! En wat een donker gezicht! Van zeven dagen slecht weer! Ja, ze was bepaald jaloersch — maar hoe zei moeder ook altijd: „Laat haar dàt maar alleen uitvechten, Beata!"

„Zeg, van Geer!" zoo verbrak Beata het beklemmende zwijgen. „Kòm je nou vanmiddag met Albertje?"

„O, graag!" antwoordde Bertha dof. Toen liepen ze weer zwijgend door.

Daar kwam Stien Frigge hun tegemoet. Ook zij had

een cadeautje voor Beata; een aardig portemonnaietje, van parelmoer, met vergulde randen.

Nu brak opeens de stroom van welsprekendheid los, tenminste bij Laura en Fie.

„Zeg — en van van Geer heeft ze een bonbondoos, met een zakdoek erin, je weet wel, van toen het Koninginnetje nog klein was!"

„Ja," voegde Fie er bij. „Het is een bonbondoos, zie je, en er zit een zakdoek in."

„Gut, hoe mal!" lachte Stien. „Waar zijn de bonbons dan?"

„Wel, die heeft van Geer eerst opgegeten!" veronderstelde Laura plagend.

„Ook aardig!" kwam Stien.

En opeens vlamde hoog in haar drieën de jaloezie, omdat Beata, de gevierde Beata, tòch de *echte* vriendin was van die stijve Klaas van een van Geer. — En ratelend kwamen de geestigheden ten koste van de arme Bertha. — In hun ijver om elkaar te overtroeven in vinnigheid, vergaten ze het ontzag voor de knappe Bertha, die ze allemaal ieder op haar beurt noodig hadden. — Vruchteloos trachtte Beata er tusschen te komen, vruchteloos riep zij telkens: „Hou nou op! Toe nou! Hè, wat flauw! Hé nee, niet doen!" Doch ze moest geen elf jaar geweest zijn, en net jarig, en wat opgewonden van de mooie cadeautjes, om nièt zoo nu en dan ineens even te lachen:

„Ja, van je vriendin moet je 't hebben! Die eet eerst de pralines op, en dan geeft ze je de doos!"

„Met een ouden zakdoek erin!"

„Van het jaar nul!"

„Als ze in dien zakdoek maar niét eerst haar neus gesnoten heeft!"

„Ze is ter voor in staat! Eerst de pralines opeten!”

„Pralines fines!”

„En dan de doos lang bewaren — kijk maar, dat 's oòk een ouwetje!”

„Nou, maar jìj hebt veel voor je vriendin over!”

Het was op den hoek van 't Juffrientje, bij den winkel van van Bommel, waar ze geregeld haar schriften en verdere schoolbehoeften gingen koopen, dat dit smadelijk tooneel voorviel. Bertha was achteruitgedeinsd. Bleek als een lijk stond ze tegen het winkelraam geleund. Maar toen de laatste zweepslag feller dan de anderen trof, sloeg ze de handen voor 't gelaat, kermde luid: O! O! O! en rende den hoek om, het doolhof van kleine, armelijke straatjes in. Ze werd al gauw tot bezinning gebracht, doordat ze pal tegen den bultigen wafelbakker van den hoek tegenover van Bommel opliep. Zijn luid hoho! deed haar tenminste de handen van de oogen nemen. Doch nu voort! voort! Het Juffrientje ten einde, de Pastoors Waranda in.

De plek, waar ze gevallen was, deed haar haar vaart inhouden. Niet weer zoo'n scène!

De Jacobstoren liet zijn waarschuwend kwart! hooren! Nog tijd genoeg, zelfs voor een omweg. Dien nam ze, de Geest over, de Torenstraat in, toen de Zuilingstraat. — In de Kromme Elleboog bleef ze talmen, wandelde als voor haar genoegen voorbij de kleine, vieze huisjes. — Haar besluit was nu genomen. Ze zoú naar school gaan, maar pas op 't allerlaatste oogenblik de klas binnenkomen, zoodat niemand meer het woord tot haar kon richten. — En ze wou nu wel, dat ze *niet* naast Beata zat.

Totdat de bel luidde, hield ze zich schuil onder de Lombardpoort. — Toen snelde ze ijlings de doodloopende

straat in, het schoolgebouw binnen. — Rukte zich de kleeren af en trad haastig, zonder op of om te zien, de klas binnen, op haar plaats toe.

Zonder woord of teeken aan Beata ging ze zitten, keek strak voor zich.

Juffrouw Bergman zag 't dadelijk; er wàs wat met Bertha en Beata. Zielig! nèt op Beata's verjaardag!

Beata voelde zich verdrietig. Haar pret was gestoord en ze gaf de schuld gelukkig dàar, waar die was: bij het stoute, kattige drietal. Het was schriftelijk rekenen, het eerste uur en streng werd er dan opgelet, of niemand „spiekte”, wat meestal door middel van papiertjes geschiedde. Toch waagde Beata het er op en laadde den schijn van spieken op zich, dien morgen. Ze scheurde heimelijk een reepje van haar kladpapier af, krabbelde er op: „Ik vind het gemeen van ze,” en schoof dit Bertha toe. Deze voelde onmiddellijk de grootte van Beata's offer, en werd tot tranen geroerd. Beata deed, of ze spiekte, om haar! en nog wel op Beata's verjaardag! De tranen drupten neder op 't kleine stukje papier en dreven de woorden dooréén: „Ik vind het gemeen van ze.” Het waagstuk was gelukt zonder ontdekking. Wel zag juffrouw Bergman, dat Bertha schreide. Maar ze liet haar stil haar gang gaan. Doch van haar sommen had Bertha er niet eén, dien morgen, en dus werd haar lijst weer eens vermeerderd met den onvermijdelijken nul, die zoo nu en dan kwam te staan, mal en onbegrijpelijk tusschen de overige prachtcijfers. Akelig verliepen voor Bertha en ook wel voor Beata, de tweemaal vijf praatminuten. Bertha bleef strak voor zich uit kijken. Beata voelde zich bar verlegen met het geval, zonder toch krasse maatregelen te kunnen nemen. Hè, waarom praatte

Bertha nou niet tegen hàar? *Zij* kon 't toch niet helpen!

Het schuldige drietal zat juist in een heel anderen hoek van de klas, zoodat ze geen enkel woord konden wisselen, noch met Beata, noch met Bertha. De kinderen, die vlak om de vriendinnen zaten, feliciteerden Beata en vroegen, wat ze alzoo gekregen had. En ze vroegen: „Wat is ter met Bertha?"

„Niks" — antwoordde Beata verlegen, een zijdelingschen blik werpend op de stroeve gestalte, die rechtop zat en ijverig alvast van het bord het nieuwe fransche versje zat te lezen. „Niks — tenminste — ik weet niet precies."

En ze babbelden voort.

Toen de les weer begon, en de anderen alweer recht zaten, en opletten, fluisterde Beata nog even: „Zeg, Bèr — *ik* kan 't toch niet helpen?"

„Neen," knikte Bertha, zich op de lip bijtend om niet weer te gaan huilen van blijde ontroering, omdat Beata zóo lief was.

Toen de school uitging, liep Bertha ijlings naar den kapstok. Ze deed niet eens een poging om in Beata's nabijheid te blijven, of met haar mee te gàan. Ze kleedde zich vlug, terwijl Beata geheel omringd werd door de klasse, die eerst feliciteeren wou, en daarna informeeren. Maar toen dat informeeren begon, was Bertha al uit de voeten. Nog net had haar de hooge vleiende stem van Beata bereikt. Beata had haar achterna geroepen: „Zèg, je kòmt toch vanmiddag?"

Terwijl Bertha den korten weg naar huis aflegde, was haar hart vol opstand. „Grootmoeder!" raasde 't in haar. „Grootmoeder is de oorzaak van dit alles!"

Als grootmoeder er niet was, of als grootmoeder ànders was, dan had ze net als die andere kinderen aan haar

vader en moeder een cadeautje voor Beata kunnen vragen. O — als grootmoeder er niet was!

Plotseling viel het haar in, dat eèns grootmoeder er niet meer wezen zou. *Als ze dood zou zijn.* Grootmoeder was oud. — Oude menschen gaan dood. O, *wanneer* zou grootmoeder *dood gaan?* Misschien pas, als Bertha zelf al een heel groot mensch was. — Grootmoeder kon immers nog best twintig jaar leven. Maar misschien ook eerder. — Ze was al bijna zeventig, dacht Bertha. „Als het nog maar gebeuren mocht, als ik een *kind* ben!"

Van dien middag af had ze een heerlijke fantasie meer. — Ze droomde, hoe alles zijn zou, als grootmoeder er niet meer zou wezen. Ach, wat zou dat vredig, en liefelijk en makkelijk zijn!

Toen ze eenmaal aan de koffietafel zat, kwam even de gedachte bij haar op: „Zou ik toch nog aan vader een cadeautje voor Beata vragen? Vader zou 't zeker wel doen!" En ze verlustigde zich in de pracht der dingen, waaruit ze een keus voor Beata zou maken. Een echte meisjesboekentasch, om in je arm te houden? Een lange ketting van felgekleurde hoornen kralen, aan bonte zijden snoeren geregen, zooals nu juist in de mode kwam?

Maar neen — ze wìlde vader geen aanmerking laten oploopen van grootmoeder, en — ze was toch ook te trotsch, om *nu* nog, na alles, wat voorgevallen was, met een mooier cadeau aan te komen bij Beata.

„Ik mag vanmiddag zeker wel met Albertje een uurtje naar Beata toe? Ze is jarig." vroeg ze opeens.

Grootmoeder keèk. — Ja, die Bertha kreeg hoe langer hoe meer praats. Was dàt een manier om wat te vràgen?

Vader luisterde toe — en een nieuw denkbeeld kiemde alweer in zijn hoofd. Over een cadeautje voor Beata.

Doch hij bleef maar zwijgen, om grootmoeders blik. Als Bertha zelf niets vroeg, zou hij maar niets zeggen. 't Was zeker de partij nog niet. Dàn werden de cadeautjes pas gegeven.

„O, jawel!" zei moeder.

Albertje lachte blij.

En ze gingen om twee uur 't huis uit. Beata deed zelf open.

„Ben je weer goed op me?" vroeg ze dadelijk.

Bertha had willen zeggen: „Ik ben niet boos op je geweest." Doch de tranen kwamen alweer, en 't brok in de keel — en ze knikte zwijgend.

Toen verliep er zoowat anderhalf uur, met kopjes thee drinken, en taartjes eten, en de cadeautjes bekijken. Een paar tantes hadden wat per postpakket gestuurd: De een een mooi groot boek: Een huis vol meisjes, de ander het eerste lage schortje voor Beata, met een hartje, en schouderbanden.

Mevrouw Steuver kwam nogal ereis van uit de keuken aanloopen, dronk thee mee en — bevond, dat de meisjes vreemd en stijf tegen elkaar deden. Der was wat tusschen hen, en daar had Beata over loopen piekeren, van dat ze uit school was gekomen.

De voorzichtigheid weerhield haar, om het nù te vragen. Bertha nam de dingen zoo hoog op — Ze moest maar liever wachten, tot Beata alleen was.

Tegen vier uur stapte Bertha op, het zoete Albertje aan haar hand.

„Dag mevrouw, dank u wel."

„Dag, Beata."

„Dag, Bertha."

Weg was ze. Loom liep ze voort, loom sjokte Albertje naast haar. Zwijgend.

„Zeg ereis, Beata —"

Beata schrikte op uit haar boek, waarop ze zich geworpen had om afleiding te zoeken voor wat haar hinderde.

„Er *is* wat tusschen Bertha en jou. Vertel 't me eens."

Beata sloot 't boek, wetend, dat ze nu voorloopig niet klaar was.

„Ach, moedertje," zei ze, niet goed wetend, hoe te beginnen.

„Hebben jullie gekibbeld?"

„O neen, heelemaal niet, en Bertha is ook heelemaal niet boos op mij — maar, hoor maar eens —" En ze deed het verhaal van dien ochtend.

Mevrouw Steuver had méer medelijden met Bertha, dan ze aan Beata kon vertellen.

O neen — daar kon geen *kind* bij, wat dit kind had geleden!

En ze was vol verontwaardiging op het stoute drietal. Doch ook Beata verdiende een berisping.

„Beata — je bent lang niet flink genoeg geweest."

„Ach moedertje, ik *heb* telkens gezegd: hou nou op, schei nou uit."

„Ja ja — maar je had hun eens goed moeten vertellen, dat 't heèl, heel onhartelijk van hun is, om zoo over een anders cadeautje te praten. Je had eigenlijk moeten zeggen: Hierzoo, — omdat je mijn vriendin zoo plaagt, wil ik jullie cadeautjes niet eèns meer hebben. Dan hadden die stoute katten leelijk op haar neus gekeken."

„Moet ik de cadeautjes nu nòg terug geven?" vroeg Beata bedrukt.

En tot haar eer moet 't van haar gezegd worden, dat ze niet bedrukt was, omdat ze 't mooie boek en 't

mooie armbandje zou moeten missen, maar, omdat ze „iets raars" zou moeten doen, iets, wat geen van de meisjes begrijpen zou.

Mevrouw Steuver dacht even na.

„Neen!" zei ze toen. „Dat is nu niet meer noodig. Als dat had moeten gebeuren, had 't *dadelijk* moeten gebeuren. Maar we zullen de zaak zoo inrichten: Je partijtje had ik op aanstaanden Zondag willen hebben. Dat zullen we nu uitstellen, tot Bertha tijd heeft gehad, wat over deze narigheid heen te komen. En zeg tegen de drie meisjes, morgen, waar alle anderen bij zijn desnoods, dat *ik* 't heel leelijk van haar vind, om Bertha zoo te bespotten. Als Bertha zelf niet in de buurt is, kun je hun uitleggen, dat 't heel makkelijk is, als je een vader en een moeder hebt, waar je maar aan vragen kan, wat je wil. En dat 't heel akelig is, als je, zooals Bertha, allereerst vragen moet aan een knorrige grootmoeder, die nooit wil hebben, dat je vriendinnetjes hebt. En zeg, dat *ik* alles wat gebeurd is, zóó naar vind, dat ik je partijtje voor onbepaalden tijd uitstel."

Beata deed haar boodschap goed. En geheel volledig, toen Bertha niet in de buurt was. Toen ging ze Bertha opzoeken, die zich, als den dag te voren, schuil hield onder de Lombardpoort. Hartelijk overredend sprak ze: „Bertha, ik heb hun gezegd, dat moeder het heèl leelijk van hun vond, zóó leelijk, dat ze nu mijn partijtje voor onbepaalden tijd heeft uitgesteld. Ga nu mee, Bertha, en denk er niet meer over."

Bertha *ging* mee, in zalige blijdschap om wat Beata gezegd had, en hoè ze 't gezegd had. Maar de wond was geslagen, naast zoovele anderen.

Toch kwam er nog een heèl groote pleister op.

Het partijtje werd vastgesteld in de Kerstvacantie, op een door-den-weekschen dag. Bertha mocht dien ganschen dag komen, terwijl de partij van vier tot negen was. Meneer van Geer kwam zijn dochtertje halen. En omdat hij nog maar steeds niets van het cadeautje had gehoord, en hij op 't idee was gekomen, dat 't misschien wel makkelijker was, als cadeautjes-geven tusschen de kinderen onderling niet eens in gebruik kwam, had hij zèlf een cadeautje voor Beata meegebracht, omdat hij wat geven wou „aan Bertha's lief vriendinnetje." Nu, en als vaders zoo zelf wat gaan uitzoeken, dan zijn de kinderen goed af. Zoo was ook Beata bijzonder goed af: een prachtige groote, degelijke en toch sierlijke handwerkmand bracht meneer van Geer mee, zoo een van bruin, glimmend mandenwerk, met vuurrood leer gevoerd, en voorzien van allerlei naaigerij in roodzijden zakjes.

Meneer van Geer kwam een half uur, vòòrdat de partij uit was. Toen hij het pak onder zijn cape vandaan haalde en sprak: „Zeg Beata, nu heb *ik* eens wat voor je meegebracht, omdat ik eens wat geven wou aan Bertha's lief vriendinnetje —" ontlook er op Bertha's gezicht zulk een blijdschap, dat meneer van Geer er ontroerd van was. Dat goede kind! Zóó blij was ze, omdat haar vriendinnetje wat extra moois kreeg!

Hij vermoedde niets van de heimelijke gedachten, die òm gingen in het kleine gezelschap, dat aan het laatste taartje en het laatste glaasje limonade toe was. Hoe Stien, en Laura, en Fie keken! Hoe blij mevrouw Steuver was, niet voor Beata, maar voor Bertha!

Toen hij eenmaal met Bertha op straat liep, alleen, nadat ze Ans Couturier en Laura van der Vegt hadden thuisgebracht — hoe makkelijk viel 't nu, om vergevings-

gezind te zijn, dacht Bertha! — drukte Bertha zich opeens dicht tegen haar vader aan. En ze fluisterde: „O vader, vader, dank u wel, voor dat mooie cadeau aan Beata!"

„Jij wil zeker van den zomer net zoo'n mand hebben, hè Bertha?"

„O — daàr zeg ik 't niet om!"

Waar ze 't dan wèl om zei? Dat kwam vader niet te weten.

HOOFDSTUK IX.

Zóó ging de vriendschap van Bertha en Beata voort. Ze kostte Bertha veel tranen en verschafte haar toch de eenige vreugde van haar kinderleven. Mevrouw Steuver bleef haar vriendschap openlijk begunstigen. Meneer van Geer trad menigmaal als stille beschermer op. — Grootmoeder bleef er tegen gekant, en na twee volle jaren was de kans, dat Beata den drempel van het huis van Geer zou overschrijden, evenzeer nul als in 't begin.

Twee-en-een half jaar gingen er voorbij in het leven der vriendinnen, zonder dat er eenige wijziging kwam in haar verhouding. Beata hield veel van Bertha, beschouwde haàr als haar „echte" vriendin, maar had daarnevens ongeveer de heele klasse als „goede kennisjes." Ze had zoo twee keer in 't jaar eens een kinderpartijtje, en dan liet mevrouw Steuver de onderscheiding van Bertha goed uitkomen, door haar bijvoorbeeld den heelen dag te vragen, en de meisjes voor „een paar uur spelen."

Bijna twee jaar na haar kennismaking gingen de meisjes, met een groot deel van haar klasse over naar een school, gelegen aan den Zuidwal, waar ze twee jaar lang bijna uitsluitend taallessen zouden krijgen: Nederlansch, Fransch, Engelsch, Duitsch. Daarna zou haar driejarige voorbe-

reiding voor het examen van onderwijzeres aanvangen. Want bij het plan om onderwijzeres te worden, was het gebleven. Beata zei: „En als 't me dan *niet* bevalt, want 't zal wel een heel gescharrel zijn zoo met die kinderen, dan ga ik aan de post, of op een ministerie, of aan de telefoon." — Doch Bertha dacht aan niets anders dan aan onderwijzeres worden, en dan doorstudeeren, middelbaar Aardrijkskunde en Geschiedenis halen, en leerares worden. — De klasse, die zich op den Zuidwal vormde, bestond voor het grootste deel uit oude bekenden. Doch nieuwe meisjes hadden de plaatsen ingenomen van de kinderen, die niet knap genoeg waren geacht voor deze school — Laura van der Vegt had 't moeten opgeven, en To Koolhaalder. Beiden waren telkens intiemer met Beata geworden, en Bertha zag haar vertrek aan met een gevoel van heerlijke opluchting. Doch wat gàf het? Onder de nieuwe meisjes was er één, een Indiesje, dat twee huizen voorbij Beata's woning in den kost was. — Het was een zeldzaam lief ding, klein en rond, met zijzachte handen en haren. Ze had opvallend mooi kastanjebruin haar, en haar tante, bij wie ze in huis was, had er plezier in, haar te kleeden in stoffen van dezelfde kleur als 't wonderlijke haar met zijn zeldzame tint. Die tante moet er bepaald uren voor de stad hebben rondgeloopen indertijd. Maar daardoor had ze dan ook een kleine, lieve, en eigenaardig mooie verschijning voor oogen.

Tegen den winter was het meisje in de klasse gekomen, en droeg toen een bruine jurk van zachte, pluizige wol, reden, waarom ze plotseling bij de meisjes „Beertje" heette. En zooals niet veel gebeurt, bedoelden ze dit naampje als liefkoozing, in 't allerminst niet als scheldnaam. Beertje was het, en Beertje bleef het, omdat de

jurken toch bruin bleven, al werden ze van ruwe zij, of linnen, of voile.

Dit meisje was een heel gevaarlijke mededingster voor Bertha en Bertha had vaak genoeg de bede aan haar vader op de lippen: „Laat ik naar een andere school gaan!"

Liever deed ze dan van Beata's nabijheid op school afstand, dan telkens zoo gepijnigd, gefolterd te worden. Doch eèn omstandigheid maakte, dat ze tòch haar bede terughield. — Ze wist, dat Beertje slechts 't klassejaar uit zou blijven, dan ging ze naar Indië terug, omdat er dan zoo'n mooie gelegenheid was, haar aan een vriend van haar vader mee te geven.

Bob werkte kalm door, al dien tijd. Die was met de zeventien jaar spoorstudent in Delft. Albertje ging op een beroemde jongensschool in de De Ruyterstraat, en gaf niet de minste aanleiding tot zorg of hoofdbreken. Al spoedig moest hij alleen zijn weg vinden, en dan verdween hij om kwart over acht stil. Zijn groote vreugde was om telkens op zijn heen- en terugreis Beata en Beertje te zien — hij bloosde een poos van te voren al van genot. Soms was zijn zuster bij de twee — als ze haar hart had kunnen verharden — dan had hij nog meer plezier.

Mevrouw Steuver had geen geluk met haar eerste etage. Nadat mevrouw Verheul weg was gegaan, had ze de etage telkens maar voor tijdelijk kunnen verhuren aan verlofgangers en vacantie-reizigers. En daar tusschen door hadden de mooie groote kamers leeg gestaan.

Voor de rest ging alles goed — meneer Rademaker was weer heelemaal opgeleefd in zijn heerlijk tehuis, waar hij alles altijd in de puntjes vond, zooals hij dat vroeger gewend was. Juffrouw Swarts verheugde zich steeds

opnieuw, dat ze toch zoo'n best pension had getroffen, bij zulk een beschaafde vrouw, en overlaadde Beata telkens met Indische rariteiten. „Ach!" zei ze dan, als ze zag, hoe blij Beata was, met de vreemdsoortige beeldjes, de bonte papieren waaiers, de lakdoosjes, de lakbakjes. „Waarom heb ik toch geen pakhuis vòl van die dingen meegebracht? Ze zijn ginder zoo goedkoop — ze kosten haast niets — en hièr zie je ze voor hoopen geld staan, en je doet er de menschen zoo'n plezier mee."

De vriendinnen op de bovenvoorkamer prezen bijna dagelijks haar lof tegen elkaar, dat ze nu al ruim twee jaar rust hadden, en niet meer hoefden te zoeken, telkens opnieuw naar een nieuw pension, omdat in 't eene het eten altijd koud was, en in 't tweede slecht toebereid, en in 't derde werd veel te weinig gegeven en bij nummer vier stonden 's avonds de bedden nog afgehaald.

Toch — als de pensiongasten elkaar zoo eens eventjes spraken, buiten gehoor van mevrouw Steuver, vloeide er een bittere druppel in al die vreugden: „Vindt u niet, dat mevrouw er slecht uit gaat zien?"

„Ja, een ongeluk is 't voor haar, dat Christine is gaan trouwen! Daatje is niet half zoo handig!"

„Maar als ik u dan toch vertel, dat mevrouw vanmorgen om half zes al bezig was, snijboonen af te halen voor den inmaak?"

„U begrijpt — inmaken moet ze toch òok voor 't voordeel."

„Telkens als ze op Loosduinen is geweest, heeft ze een paar kwade dagen daarna."

„Zou ze 't vòl kunnen houden? Ach hemel, als *wij* maar eens iemand wisten voor die eerste etage! Want ik verzeker u, dat *knauwt* haar! Maar wij hebben zulke

rijkaards niet in de familie, die daàr kunnen wonen."

„Of Beata 't merkt? Ik denk van niet. Eigenlijk maar gelukkig. Die kan er niets aan doen, 't lieve kind."

„Wij helaas ook niet. Het eenige is: „afwachten." Maar 't zou ons hard vallen, als dit asyl gesloten moest worden."

Ja, 't was waar. Mevrouw Steuver was niet meer, wat ze geweest was, toen ze in Den Haag kwam. De laatste twee jaren, onmiddellijk gevolgd op den vreeselijken tijd in Oosterbeek, hadden haar geknauwd. Ze leed hoe langer hoe meer aan haar maag, en in stilte, buiten iemands weten om, en zeker buiten Beata's weten, bezocht ze geregeld een dokter, specialiteit voor maagziekten. Die dokter keek dan niet vroolijk, niet hoopvol. Sprak altijd maar weer over: zooveel mogelijk rust, en noemde dingen om te eten, en liefst uitsluitend te eten, die bijna niet te betalen waren, zooals: zalm, zwezerik, tong, botersaus. Mevrouw Steuver kon ze zèker niet betalen! Hoe zuinigde ze niet alles en alles uit, om uit de pensiongelden, waaraan telkens zoo'n heèle som ontbrak door het leegstaan van de eerste etage, het verpleeggeld van haar man te betalen, en 't levensonderhoud voor Beata en haarzelf! Daatje was een goedkoopere dienstbode dan Christien, omdat ze heel wat minder kòn. — Een schoonmaakster naast haar was bepaald noodig geweest. Doch 't kon er niet af, en mevrouw Steuver werkte hard mee in huis, met kamerdoen, en in de keuken. Geen stukje verstelwerk ging de deur uit, dat deed ze allemaal zelf, in de avonduren. Van gebreide mantels voor Beata, of geborduurde ceintuurs, kon niets meer komen, sedert Christien weg was. En ook Beata's handwerkje behoorde tot 't verleden. Als Beata tijd over had, en dat was niet

veel op de veeleischende school, en jagen deed haar moeder haar nooit — dan moest ze haar eigen kousen stoppen, en kon ze die van haar moeder erbij doen, dan was mevrouw Steuver heel blij, vooral om het uurtje nachtrust méer, dat ze er mee won.

Nu eens dacht mevrouw Steuver: „Als ik de eerste etage maar verhuurd had. Dan zou alles wel beter gaan. Dan kon ik een schoonmaakster nemen, en misschien zelfs zoo nu en dan een huisnaaister." En dan weer zag ze op tegen de vele drukte, die 't in alle geval brengen zou, en dacht ze in wanhoop: „Maar ik houd 't nooit uit."

Toen Beata en Bertha haar eerste jaar op de school bijna geëindigd hadden, toen Bertha verlucht was door Beertjes vertrek, en haar volle rechten op Beata weer hernomen had, kwam Beata op een morgen vol verhalen aan.

Het was de eerste Juli — de groote vacantie zou den vijftienden ingaan. In den stralenden zomermorgen wachtte Bertha op 't witte figuurtje, dat als een vlinder aanzweefde in 't ijle, witte jurkje, toch nog weer keurig gewasschen en gestreken door moeder Steuvers nimmer rustende handen.

„Zeg —" brak opeens Beata's verhaal los. — „Gisteren heeft moeder de eerste etage verhuurd. Aan zes groote menschen: vader, moeder, een tante, twee dochters en een zoon. Maar voor tijdelijk! Ze willen eens een heele poos in Den Haag zijn — tot October bijvoorbeeld. Moeder is vannacht haast niet naar bed geweest, want ze willen morgen al komen, omdat 't weer zoo mooi is. En vandaag heeft moeder zoo'n boel boodschappen! Ik moet mijn boterham maar opeten in den melksalon op

de Beestenmarkt — kijk, daar heb ik 'm. — Moeder gaat ook op een schoonmaakster uit — dat 's wel fijn. Nu hoeft ze zoo vroeg niet meer op."

Even keek Beata zorgelijk peinzend vóór zich. Haar moeder had haar wel niets gezegd, en niets geklaagd — maar Beata was nu onderdehand dertien jaar geworden — die begon er uit zich zelf al achter te komen. Daaròm maakte ze zulke groote vorderingen in 't kousen stoppen.

Bertha ondervond terwijl hemelsche vreugden, bij 't voorstellen, hoe 't zijn zou, als ze nu, joviaal en gastvrij, en — toch eigenlijk doodgewoon *zooals 't hoorde*, kon zeggen: „Een melksalon! Wat valt je in? Je gaat met *mij* mee, natuurlijk!" En helsche smarten leed ze ook, omdat 't niet kon, nooit kon, — o grootmoeder!

„En nu heeft moeder aan oom in Warga geschreven, of ik daar de heele vacantie mag komen. Moeder zal 't natuurlijk heèl druk hebben, en moeder zegt, dat 't haar zoo'n rust zal geven, als ze weet, dat *ik* toch plezier heb. En zeg — moeder heeft oòk gevraagd, of ze jou daar soms veertien dagen kunnen hebben. — Zou je mogen voor thuis?"

„Ik — ik weet niet," stamelde Bertha. Goede hemel, zou er een *wonder* gaan gebeuren? Zij veertien vacantiedagen samen met Beata? En in Friesland? En terwijl voelde ze, dat ze voorzichtig moest zijn met zichzelve — vooral zich maar niet àl te zeer verheugen — oef! wat een lange en zware weg had ze voor zich, eer ze met Beata uit kon trekken!

„Nou — vraag 't dan maar gauw!" drong Beata aan. Toen kwam ze op haar onderwerp terug: „Moeder is heel blij met zooveel menschen. Dat is zoo voordeelig, zie je, zooveel menschen op één etage! Maar ik vind

het *vreeselijk* druk voor moeder en ik heb gezegd, dat ik thuis wou blijven, om haar te helpen — ik kan toch kopjes wasschen, en thee zetten en schenken. — Maar moeder werd bijna boos, ze zei, dat ze me den heelen zomer niet zou aankijken, en geen leven zou hebben, als ze wist, dat ik niets en niets aan mijn vacantie zou hebben, ook niet Zondags, want dan moet er natuurlijk nog veel meer gekookt worden. — En dus zal ik maar gaan. Oom vindt 't zeker goed. Dat 's toch zoo'n aardige man. Hij houdt zooveel van me, omdat hij zelf geen kinderen heeft. En moeder gelooft zeker, datie jou er ook graag bij heeft. Nou, je maakt maar, dat je mag, hoor!"

Bertha mòcht.

Lang en zwaar was de weg, dien ze te gaan had. Grootmoeder begon, met te vragen, of zìj gek geworden was, of Bertha? Uit logeeren gaan, bij wildvreemde menschen? Heelemaal in Friesland? En op wie zou dat neerkomen, dacht Bertha? Natuurlijk op haàr, op grootmoeder. Grootmoeder zou voor Bertha's kleeren moeten zorgen, voor een nieuwe jurk, voor een paar mooie nachtjaponnen. Enzoovoort.

Vader hoorde nauwelijks reppen van de logeerpartij, of hij nam zich voor, dat Bertha gaan zou, al ging de onderste steen boven, en grootmoeder naar Nigtevegt. En toen hij eindelijk er achter kwam, dat de zorg voor de garderobe een groote hinderpaal was, zei hij tegen zijn vrouw, op hun gemeenschappelijke morgenwandeling: „Lieve Bertha — ik ben in staat om naar de Bonneterie te gaan en te zeggen: „Wilt u eens alles inpakken, wat een meisje van dertien jaar noodig heeft, dat veertien dagen uit logeeren gaat? Vertel me morgen maar eens,

hoe 't met die garderobekwestie staat, en als die *niet* bevredigend wordt opgelost, gaan we morgen bij de Bonneterie aan. Ik heb er al mijn examengeld van dezen zomer voor over."

„Wijnand, wat breng je me in een moeilijk parket! Je weet, grootmoeder —"

„Bertha, ik weet één ding: dat grootmoeder onze Bertha heel wat levensvreugde ontsteelt. Dat ik dat hoe langer hoe meer ga inzien, en dat ik hoe langer hoe meer wil trachten, Bertha wat levensvreugde terug te geven. Geloof me — Bertha staat méér uit, dan wij met zijn allen vermoeden."

Den volgenden dag *was* de toiletquaestie in orde.

Moeder, die gedurende een groot deel van de vacantie, evenals vader, in eenige examencommissies zat, had grootmoeder toch zóóver gebracht, dat die 't benoodigde ondergoed zou bij elkaar zoeken en nazien. En wat er dan bij moest komen, dat hoefde grootmoeder heusch niet te maken — dat zou moeder van haar examengeld in de Bonneterie koopen.

't Geen grootmoeder weggegooid geld achtte. En beter besteed aan een kort verblijf buiten, voor haar dochter en schoonzoon, gedurende de enkele dagen, die hun restten, tusschen het afloopen der examens, en 't hervatten der gewone lessen.

Het verblijf van Bertha in Warga werd vastgesteld van den 15^{en} Juli tot den eersten Augustus. Met Beata reisde ze af, begeleid tot Zwolle door meneer Rademaker, die in Overijsel wat extra's van den schoonen zomer ging genieten. In Meppel kwam oom Steuver hen halen. Ze leefde veertien dagen als in den hemel. Wandelde met Beata, zat te lezen met Beata, had Beata naast zich

aan tafel. En 't heerlijkste was 't naar bed gaan met Beata. Slapen in de kamer, waar Beata sliep — een groote kamer, met roodgeverfden vloer, gewitte wanden, balken zoldering, en groene deuren, kozijnen en luiken.

Den eersten Augustus reisde ze terug, schreiend van aandoening door het afscheid. Een heele maand zou ze nu Beata niet zien.

Oom Steuver bracht haar tot Meppel, en verder reisde ze alleen. Ze trof 't nogal, dat ze slechts in Utrecht had over te stappen. De heele logeerpartij was een schitterend festijn geweest om nooit te vergeten, om levenslang op te teren. Om aan te denken gedurende de grauwe wintermorgens als de dag zoo onoverkomelijk lijkt.

Ze zocht zoo nu en dan mevrouw Steuver op, die heel blij was, als ze haar zag, doch nooit veel tijd voor haar had. Zoo'n huis vol menschen dan toch ook! En daar waren de moeder en de tante, die betrekkelijk weinig uitgingen. Die Den Haag al volmaakt naar haren smaak genoten, als ze samen in den erker gingen zitten theedrinken en naar de menschenstroomen keken, die over de ijzertegels de Boschjes tegemoet trokken, of, na gesmaakt genot, weer terug.

Ook Bertha zag, wat Beata begon te zien, omdat ze beiden ouder en wijzer werden. Mevrouw Steuver zag er vaak slecht uit. Oververmoeid met vuurroodde wangen. Jachtig, opgewonden. En soms ook weer bleek, bijna grauw. Dan liep ze langzaam en gebogen, sloffend. Bertha zag, dat het witte spinsel om haar hoofd bijna niet meer afstak tegen 't dikke haar er onder. Dat was grijs geworden.

Het schooljaar begon opnieuw. Steeds zat Bertha naast Beata, en samen maakten ze de trots en vreugde uit van haar verschillende onderwijzeressen. Die twee schenen

voor talen geboren! De meisjesschool had een bijzonder goed verzorgde bibliotheek, met boeken, juist voor haar leeftijd, in de vier talen. Het gros van de meisjes vocht als het ware om de mooie Hollandsche boeken. Doch Bertha en Beata waren al dadelijk aan de Fransche begonnen, en tegen 't eind van 't eerste leerjaar aan de Engelsche en Duitsche. Niet — om er mee te pronken in een badstoel, of in de tram — zóó werden er ook wel enkele boeken gevraagd. Maar om ze te lezen — te verslinden, zooals ze Hollandsche boeken zouden verslinden! De onderwijzeressen vergewisten zich er weleens van, of de meisjes de boeken nu heusch begrepen hadden. En dan bleek het altijd zeer zeker het geval te zijn. O, wat genoten Bertha en Beata van het onsterfelijke Sans famille, van het onvolprezen Misunderstood, van Trötzköpfchen, La petite aux pieds nus. — Hoe wisten ze beiden dadelijk raad met de opgegeven versjes, en zeiden ze op met uitmuntende uitspraak, en een intonatie die alleen maar kon voortkomen uit volledig begrijpen. Bertha zegde haar verzen altijd vlot en zuiver, doch ietwat stroef. Maar Beata scheen wel een geboren declamatrice en allen luisterden geboeid naar haar lieve stem, als ze opzei: We are seven, of Walfahrt nach Kevlaar, of het in gedeelten geleerde Pauvres pêcheurs:

O, pauvres femmes
De pêcheurs! c'est affreux de se dire: „Mes âmes,
Père, amant, frères, fils, tout ce que j'ai de cher,
C'est là, dans ce chaos!... mon coeur, mong sang, ma chair!
Ciel! être en proiè aux flots, c'est être en proiè aux betes.

Toen, op een Dinsdagmorgen, tegen 't eind van September, was Beata niet op school. Bertha was haar tevergeefs tegemoet gegaan, had daarna alleen den langen weg

naar school afgelegd in de hoop, Beata daàr te ontmoeten, en Beata was er niet.

Juist wou Bertha aan de juffrouw vragen, of die iets wist van Beata, toen juffrouw Reisiger 't aan háár vroeg: „Hé, Bertha, waar is Beata?"

„Ik weet 't niet, juffrouw!" sprak Bertha, wat bedrukt.

Beata er niet — en niet eens bericht.

Toen het hoofd der school in de klasse kwam, om de absenten op te halen, merkte Bertha, dat juffrouw Reisiger er hèm naar vroeg, maar „meneer" wist 't ook niet.

Bertha liep haastig naar huis, at haar boterham en ging ijlings op weg naar Beata's huis. Ja, er moest voortgemaakt worden. — De weg was lang, Beata kon het nèt halen tusschen den middag.

In een stijgende onrust rende Bertha den Prinsessewal af. En haar onrust werd angst, radelooze angst, toen ze vóór zich, in de Anna Paulownastraat, zoowat ter hoogte van Beata's huis, de groote ziekenwagen van het Gemeente-ziekenhuis zag staan.

Ach God! een ongeluk misschien! Een ongeluk met Beata!

Ze rende voort, uur en tijd vergetend.

De voordeur van Beata's huis stond aan, en Bertha liep zóó maar de vestibule in. Daar hoorde ze op de eerste trap gestommel, als van vele voeten, die met moeite loopen. — En terwijl klonk duidelijk, vanuit het sousterrain, het schreien van Beata.

Bertha wierp zich bijna de trap af, zonder er meer op te letten, wat daarboven gebeurde. Ze vloog de huiskamer binnen. — Daar zat Beata aan tafel, hield zich de ooren dicht, en snikte als een wanhopende.

Onstuimig omhelsde Bertha haar vriendin. „O God, Beata, Beata, wat is er dan? Wat is er dan, Beata?!"

Maar nu hadden de stommelende voeten de vestibule bereikt en duidelijk klonk het slijferen over de marmersteenen tot de meisjes door. Beata stiet een gil uit, en sprong naar den hoek van de kamer, waar ze zich als 't ware verborg, met haar gelaat tegen den muur, en haar handen op de ooren.

Bertha moèst naar 't raam gaan, 't raam, waar Beata vandaan vluchtte. — En ze zag, dat een baar langzaam en voorzichtig door twee verplegers en een verpleegster in den wagen werd neergelegd. Juffrouw Swarts volgde schreiend en zette zich in den wagen neer. — De drie hulpen stegen in, het portier werd dichtgeslagen en voort rolde het rijtuig, dof dreunend.

Nu ging Beata's snikken in gillen over. En Bertha had begrepen: daar werd mevrouw Steuver weggereden. En hier bleef Beata alléén achter. — Maar wàt, wàt was er gebeurd?

Beschroomd en angstig, wanhopend hulpeloos, zag ze de wilde smart van Beata aan. Tot die haar gillen staakte en als uitgeput zich in haar stoeltje neergooide. Droge snikken welden nog telkens uit haar keel.

Bertha knielde bij haar neder, nam haar ijskoude handen in de hare en smeekte letterlijk: „Beata, Beata, wat is er gebeurd?"

Beata trachtte zich te beheerschen, trachtte te gaan vertellen, doch nu kwam meneer Rademaker binnen. De goede oude heer zag er ontdaan uit, en beet op zijn snor, telkens weer, eer hij wat zeggen kon. Hij zette zich naast Beata neer, streelde heur haren en bracht eerst niet veel meer uit dan: „Ach Bébé! ach Bébé dan

toch!" Maar toen zag hij Bertha's blikken op hem gericht, zoo smeekend, en hij hoorde haar angstig: „Wat dan toch?" En toen kwam de droeve mededeeling:

Gisteravond laat had mevrouw Steuver een hevige maagbloeding gehad. De dokter was dadelijk gehaald en had gezegd, dat een operatie dringend noodig was. De dokter had zelf voor alles gezorgd, voor een plaats in 't ziekenhuis, voor het rijtuig van daarnet. — Dienzelfden middag zou 't nog gebeuren. Meneer Rademaker had vanmorgen vroeg aan mevrouw Steuver in Warga getelegrafeerd, of die soms komen kon! „Want nietwaar?" zei hij, alsof hij zich verontschuldigen moest, dat pensiongasten nu eenmaal hun verzorging noodig hebben: „Zoo zonder iemand hier, alleen maar met Daatje, kunnen we hier toch niet blijven. En mevrouw Steuver zelf zou niet graag willen, dat we allemaal opeens wegliepen."

Dit gezegde had een sterke uitwerking op Beata. Ze voelde opeens: nu liep het pension gevaar. En als 't pension gevaar liep, wat moest er dan worden van haar vader, haar moeder en van haar?

„O, u gaat toch niet weg?" vroeg ze smeekend.

„Neen kind — wees maar gerust. Juffrouw Swarts, en de meisjes boven, en ik zullen 't zoolang mogelijk uithouden, hoor! Maar wat ik zeggeu wou, en wat eigenlijk 't allerbeste is, dat ze doen kunnen: de familie de Winter is de koffers aan 't pakken."

„Ach!" schreide Beata. „Ze zouden tot half October blijven! En moeder was zóó blij met ze! Toe, kunnen we niet vragen, of ze alsjeblieft, alsjeblieft blijven?"

„En hoe moeten ze dan vanmiddag te eten krijgen, Bébé? En wie maakt morgen hun bedden op? En 't ontbijt, en dan weer de koffie — en dan weer 't eten — ?"

„Tante kan vanavond hier zijn —" aldus klampte Beata zich aan een stroohalm vast om het pension te redden.

„Maar dan kan je tante toch niet opeens de volle verzorging van zoo'n groot pension ter hand nemen! En bovendien, wie zegt, dat ze lang blijven kan? Nee, me kind, nee, kleine Bébé, je bent anders zoo handig en bevattelijk, zie nou maar gauw in, dat de familie de Winter niet beter kan doen dan te verdwijnen, vanmiddag nog —"

„Pang! pang!" deed de pendule.

„O! o!" riep Bertha hevig verschrikt. „Mijn school!"

Ja, daar hielp nu geen moedertje-lief meer aan. Maar meneer Rademaker kwam te hulp: „Die fameuze school van jullie is immers aan den Zuidwal? Nu, weet je wat, Bertaatje, 't zal *mij* heel goed doen, zoo een middagwandeling er heen, en 't zal Bébé heel goed doen, als haar Bertaatje bij haar blijft, nietwaar, Bébé? En dan ga ik 't geval eens zelf aan den meneer van de school uitleggen, dan weet ik zeker, dat het voor Bertaatje en Bébé in orde komt. En dan ga ik meteen —" Hij zweeg opeens, alsof hij zich versproken had. Beata greep zijn hand en zei smeekend: „O, ga u dan meteen naar 't Ziekenhuis! O, alstublieft. Want hoe weèt ik 't anders? Hoe weèt ik 't anders?" Ja. Dat had hij ook juist bedoeld. Hij wou naar 't ziekenhuis gaan en daar wachten, tot hij met een tijding — o, hoe bad zijn oud, goed hart in stilte, dat 't een *goede* tijding mocht zijn! — terug kon komen.

„En morgen mag de meneer van de school zeker wel weer op de dames rekenen?" vroeg meneer Rademaker bij het weggaan.

Daar zaten de meisjes in de sousterrain-kamer. In de

eerste minuten spraken ze geen van beiden. Bertha leek deze stilte onverdragelijk. O, kijk nu! Daar zat ze, bij Beata, en wist niets te zeggen in Beata's groot verdriet!

Beata sprak 't eerst. „O, Bèr," zei ze huiverend. „Eer 't nou vier uur, vijf uur is! En zou ik 't dan weten? En —" ze gilde 't opeens uit: „Als ze dood is! Ber! Als ze dood is!"

„Maar ze *is* niet dood!" stamelde Bertha. En zóó meende ze, wat ze zeide, dat ze haar zelfbeheersching terug kreeg en luid en beslist zei: „Ze *is* niet dood. O, neen, Beata. Ze *is* niet dood. Ik weet 't zeker —"

Ach, wat was haar zekerheid een arme, hulpelooze zekerheid! Ze wist 't alleen maar zoo zeker, omdat ze zich zooiets vreeselijks niet in kon denken. Omdat ze vond, dat zóó iets vreeselijks niet kon gebeuren. Beata, die haar *aangebeden* moeder verloor!

Ze kreeg gelijk, dien middag. Traag kropen de uren om, Juffrouw Swarts kwam niet terug — die was in 't Ziekenhuis blijven wachten op den afloop van de operatie en had blij opgekeken, toen meneer Rademaker zich in de wachtkamer bij haar voegde, en met haar de dompe uren had gedeeld.

De meisjes vonden eenige afleiding in het vertrek van de familie de Winter. Meneer de Winter had gelukkig voor dienzelfden dag nog plaats voor hen allen gevonden in het Hotel Promenade. Van 's morgens vroeg al waren de moeder, de tante en de dochter aan het pakken geweest. Tegen drie uur kwam er een vrachtwagen voor, en werd de eene koffer na den anderen opgeladen. Toen kwamen de dames even in 't sousterrain en zeiden Beata vaarwel, met een paar aardige bemoedigende woorden erbij, en dat ze nog weleens aan zouden komen, om te

hooren, hoe 't met mevrouw Steuver ging, en dat Beata vòòral maar eens gauw aan haar moeder moest vertellen, dat ze 't heel prettig bij haar hadden gehad, en dat 't hun heel erg speet, dat 't nu op deze manier moest eindigen.

Beata voelde zich een weinigje opgewekter, toen ze weg waren.

„Zie je, ze denken toch òòk wel, dat moeder niet dood gaat —" zei ze kalmer tegen Bertha. „Zeg — *ik* ga kousen stoppen. Ik ben verleden week een reuzengat gevallen in mijn mooiste, zwarte kousen — kijk maar."

„Heb je voor mij òòk wat?" vroeg Bertha, hakend naar afleiding.

„O kind, graag. Hier, ik ben al zoolang aan die dweil bezig, en moeder vindt die gebreide dweilen zoo sterk." En ze gaf Beata een grof breiwerk, op twee lange pennen, met zwaar geel katoen, in blokken gebreid. IJverig zaten ze, en spraken zoo nu en dan wat. Wanneer haar tante komen kon? Ja, dien avond nog, had meneer Rademaker gezegd. Als tante dadelijk afreisde. Maar dat zou haast wel niet. Bertha had 't zelf gezien, hoe druk zoo'n huishouding op 't land is. Eer dan al de knechts en meiden der boterhammen hebben, 's avonds. En dan moet tante de stallen rond.

Doch toen de middag verstreek, werd Beata te onrustig, om met haar werk voort te gaan. Ze legde het op de tafel, en klom op haar knieën in de vensterbank. Bertha kwam naast haar. Vier! sloeg de pendule.

Ja, nu zou Bertha eigenlijk met een half uur thuis moeten zijn. Maar 't verwonderde haar, zoo gemakkelijk als haar 't besluit viel: ze zou *blijven* bij Beata, tot de tijding uit 't ziekenhuis er was. Al werd 't avond. Al werd 't nacht.

Tegen half vijf. — Daar zagen ze de tram stil houden bij de halte van 't Anna Paulownaplein.

Daar stapten meneer Rademaker en juffrouw Swarts uit de tram. Haastig kwamen die op 't huis toe. En — kon 't waàr zijn? Keken ze vròolijk?

Ze wisten, waar ze de hunkerende meisjesgezichten moesten zoeken. Met haar neuzen gedrukt tegen de ruiten van het sousterrain. En meneer Rademaker zwaaide met zijn stok, knikte, lachte.

Ze vlògen naar de deur. Beata viel juffrouw Swarts in de armen.

„Het is gelukt, hoor! En goed! We mochten even bij haar! Ze zendt jullie vele groeten! Ze vond het heerlijk, dat Bertha bij Beata was."

In juffrouw Swarts' armen snikte Beata het uit van blijdschap en verruiming.

„Maar kind! nu wat anders!" sprak zakelijk meneer Rademaker. „Doe eens gauw je mantel en hoed aan. De juffrouw en ik zouden in de stad gaan eten. Dan moet jij mee, je zal rammelen. Ik wil wedden, dat je om twaalf uur niet eens een boterham heb gehad? Arm kind — wie had 'm je moeten geven? Ofschoon, Daatje had er weleens om kunnen denken. Maar die was al net zoo van streek, de arme meid. — Bertha, je wandelt zeker zoover mee? Wacht — nog even tegen Daatje zeggen, dat ze maar voor zich zelf zorgt. En de boodschap doet aan de juffrouwen van boven."

Daatje had dien middag de familie de Winter meegeholpen, totdat ze aftrokken. Toen was ze werkeloos in de keuken gaan piekeren, hoe 't nou toch alles moest. En ze was zoowat van narigheid ingedut, toen juffrouw Swarts haar kwam opschrikken, maar tegelijk

verblijden met de goede tijding omtrent haar mevrouw.

Toch, zoo blijde als voor Beata, klonk hier de tijding niet. Mevrouw is doodzwak. Het zal een langdurige historie worden. En dan? en dan?

Net zou het viertal de deur uit gaan, toen er een telegram gebracht werd. Uit Warga.

„Ben morgen eén uur in huis. Sein afloop."

Ja, dat zouden ze doen. Goddank, dat ze wat goeds te seinen hadden. En 't telegram luidde: „Operatie geslaagd."

Half zes kwam Bertha thuis. Absoluut onverschillig was ze voor grootmoeders verwijten. In korte trekken gaf ze een verhaal van den middag. En toen zweeg grootmoeder stil. Want grootmoeder *wist* het: mevrouw Steuver was een vrouw, die evenals *zij* vroeger alleen door de wereld moest, alleen vechten tegen een overmacht van zorgen. En dan zoo iets — dat is een kwaad ding.

Nu de middag voorbij was, en alles goed was gegaan, ook zelfs de verklaring aan grootmoeder, kwam er een stil, blij gevoel in Bertha. Zij had iets voor Beata kunnen doen. In Beata's diepe smart, in haar vreeselijke uren had ze bij haar kunnen zijn.

HOOFDSTUK X.

Mevrouw Steuver uit Warga was den volgenden dag om eén uur in de Anna Paulownastraat. De berichten uit het ziekenhuis luidden gunstig. Alleen was het voor Beata een groote teleurstelling, dat ze haar moeder niet mocht bezoeken, die heele eerste week zelfs niet. En welk een tergende kwelling, den geheelen dag zoo vlak in haar nabijheid te zijn! De gymnastiekzaal van de school op den Zuidwal was vlak tegen 't ziekenhuis aan gebouwd. Vanuit zijn ramen zag je een der toegangsdeuren, rook je de merkwaardige lucht, die in een ziekenhuis hangt. Beata's weg naar huis voerde òf voor, òf achter langs het ziekenhuis. Meneer Rademaker had haar uitgeduid, waar de kamer van haar moeder was, rechts boven de voorpoort, tweede etage. En Beata zag naar het raam op, met een hongerend hart en hunkerende oogen.

Juffrouw Swarts had Beata bij zich op de slaapkamer genomen, en daar zou ze voorloopig blijven. Want — de tante uit Warga kon maar kort blijven. Op de boerderij was 't druk — de schaatsenfabriek werkte met volle kracht om voorraad te hebben bij mogelijke vorst. Tante kwam eigenlijk slechts raad schaffen, en ze bleek gelukkig goeden raad te hebben.

In *haar* familie had ze een oude nicht, die jaren lang huishoudster was geweest op een groot landgoed in Gelderland. Een huishouding had ze bestuurd, altijd vol gasten. Met een geweldig personeel. De vrouw des huizes overlegde met haar zoo 's morgens precies van tien tot half elf. Gezeten aan haar bureau, in haar boudoir, vertelde ze hoe ze 't hebben wou en daarmee uit. Sedert twee jaar woonde de nicht nu in een pension in Bennekom met een mooi pensioen. Doch ze zou het klappen van de zweep wel niet verleerd hebben in dien tijd en misschien zelfs blij zijn, als ze haar oude handwerk weer kon opvatten. Alleen — zoo hard zèlf meewerken als die arme moeder Steuver, kon ze zeker niet. En daarom moest ze zelf maar vanuit Bennekom voor een tweede meisje zorgen, en dat meebrengen. Mevrouw Steuver schreef nog den avond van haar aankomst een langen brief aan de nicht. Dien middag had ze den dokter gesproken. En van hem gehoord, dat 't hier ging, niet om het pension aan den gang te houden, maar — om het te *beëindigen*. Want er was geen sprake van, dat mevrouw Steuver ooit weer een dergelijken drukken werkkring kon of mocht aanvaarden, ook al nàm ze er hulp bij. Mevrouw Steuver zou de eerste jaren als een herstellende moeten leven, en daarna altijd heel kalm en voorzichtig, op straffe van herhaling der schrikkelijke maagbloeding.

Met tien dagen stond de nicht in de sousterrain-huiskamer. En het tweede meisje voegde zich bij Daatje in de keuken.

's Middags en 's avonds legde mevrouw Steuver haar van alles uit, en den volgenden morgen vertrok ze weer naar Warga, waar haar terugkomst verlangend werd verbeid.

De nicht, juffrouw Cornelia Tuinstra, nam de teugels in handen.

Dien zelfden dag mocht Beata haar moeder voor 't eerst opzoeken. Van twee tot drie — ze mocht er voor verzuimen van school. Ach! wat was dat een weerzien! Wat was dat een vreugde! En toen het eerste bezoek goed bekomen bleek, mocht Beata vijf maal in de week komen: Maandag, Woensdag, Vrijdag, Zaterdag en Zondag.

Mevrouw Steuver verteerde van verlangen naar huis. Hoe *deed* juffrouw Tuinstra 't? En dat tweede meisje, kon Daatje het daarmee nog al vinden? Ze bracht Beata aan de praat. — En Beata wist precies, wat ze vertellen moest. — Waarin haar moeder belang stelde en wat ze wou weten. En zoo hoorde mevrouw Steuver, dat 't thuis wel ging, zooals ze vreesde: juffrouw Tuinstra was dat allemaal zoo royaal en deftig gewend, en *deed* nu alles ook royaal en deftig. Zonder ernaar te vragen, of er ook nog aan *verdiend* kon worden.

Na veertien dagen waren mevrouw Steuvers zorgen zóó tot een hoogtepunt geklommen, dat ze erover schreide tegen den dokter. Toen zette die zich aan haar bed neer. — En daar kwam de boodschap, waar hij zelf al lang tegen op had gezien. Het pension — het mocht niet meer. Het kòn niet meer. Het zou haar dood zijn. Omdat 't thuis een pension was, kon ze niet eens naar huis nu. Want dan zou ze zich toch veel te veel met alles gaan bemoeien. Het zou maar 't aller — allerbeste zijn, als 't pension zoo gauw mogelijk werd opgedoekt, en dat *zij* dan vanuit 't ziekenhuis in een aardig, geriefelijk benedenhuis kon gaan.

De arme mevrouw Steuver sloeg de handen voor 't gelaat en lag enkele oogenblikken stil als een doode, van schrik en radeloosheid.

En tòch, tòch had ze dit aan zien komen. Toch

was deze vernietigende slag niet heelemaal onverwacht.

Terwijl de dokter nog naast haar zat, diepbewogen, had ze in zichzelve overlegd, wat haar nu 't eerst te doen stond.

De broer van haar man, oom Lodewijk uit Warga, moest bij haar komen. Met dien kon ze overleggen.

Ze was zelfs nog niet in staat om een brief te schrijven. Doch als oom Lodewijk er maar eenmaal was, dan zou die wel mondeling de boodschappen over willen brengen, die ze wou schrijven.

Op den eerstvolgenden Zondag was oom Lodewijk er. Beata had de boodschap gekregen: „Omdat oom Lodewijk er is, kun je niet komen." Een groote teleurstelling voor Beata, die haar deed brommen op den goeden oom Lodewijk. En die verdiende toch beter! Want toen hij om drie uur in den Zondagmiddag haar moeder verliet, had deze weer een doòrzicht in het leven. Ja, zoo moest 't gaan, zoo kon 't gaan, en zoo waren ze alle drie gered: vader, moeder en Beata.

Oom Lodewijk had niets willen hooren van zoeken naar een ander, veel goedkooper gesticht voor den armen krankzinnige. En ook mocht die niet in een lagere klasse verpleegd worden. Zooals hij daar was in Loosduinen, zoo moest hij daar blijven. Oom Lodewijk zou de kosten dragen. En mevrouw Steuver met Beata zouden leven van de rente van het kleine kapitaaltje, dat de Steuvers in de goede jaren in Oosterbeek terzijde hadden gelegd. Wel was die som rente „belachelijk klein", zooals oom Lodewijk zei. Maar mevrouw Steuver wou niets weten van hulp voor haar en Beata. Dat haar man zoo goed bezorgd was, en nu voortaan door oom Lodewijks edelmoedigheid, was al meer, dan ze ooit had durven

aannemen. En nu kwam tante Steuver nog weer eens en zocht met Beata naar een benedenhuis. Het was moeilijk zoeken, omdat 't maar zoo weinig mocht kosten, en mevrouw en Beata toch niet in een hofje konden gaan wonen. Toen ze er enkele hadden gevonden, die in de termen zouden kunnen vallen, was de herstellende gelukkig zoo ver, dat ze in een rijtuig mee mocht, om haar keus te doen. En toen zagen ze, zoo heel toevallig, een bijzonder klein benedenhuisje te huur staan. Op de Waldeck Pyrmontkade. Zoo klein was 't, dat mevrouw Steuver uit Warga 't haar schoonzuster niet eens had durven aanraden. Maar ondanks alle vertoogen, dat dàt toch niet ging, dat je je er haast niet keeren kon, enzoovoort, huurde mevrouw Steuver 't denzelfden middag nog. En ging blijder en geruster, dan ze in lang geweest was, dien avond slapen.

Toen werden er spijkers met koppen geslagen. Met den eersten November werd het pension gesloten. Dien dag zou mevrouw Steuver weer haar intrek in het huis nemen. Slechts om de verhuizing te leiden. Uit te zoeken, wat ze in de twee minieme kamers gebruiken wou. Aan te wijzen, wat gehuurd was, en waarheen 't terug moest. En bepalen, wat ze met de rest wou doen.

Gelukkig. Die mocht ze met den schipper naar Warga sturen. Oom had nog wel de een of andere zolder vrij. En dan later — later. — Als ze soms weer eens ruimer gingen wonen. — Of als Beata — eens trouwde.

Juffrouw Tuinstra hielp kwiek, dat moet gezegd worden. En met de veertien dagen was het huis leeg, en woonden mevrouw Steuver en Beata in het kleine benedenhuisje, op de Waldeck Pyrmontkade. Op het niet-mooie gedeelte: tusschen de van Speykstraat en de Prins Hendrikstraat.

Op een Zaterdagmorgen tegen 't eind van November zei Beata tegen Bertha: „Moeder zegt, dat we nu op orde zijn. En of je morgen weer komt spelen."

De vraag was Bertha een pak van 't hart. Ze had, waarom wist ze zelf niet, gevreesd, dat er nu voortaan van spelen bij Beata niets meer zou komen. In de weken, die achter haar lagen, had ze juist zoo heerlijk veel aan Beata gehad. Juffrouw Tuinstra was gul in haar uitnoodigingen; die had Beata wat afleiding gegund, en 't bovendien wel makkelijk gevonden, als Beata niet zoo om haar heen liep. Andere meisjes waren niet gevraagd, dat zou weer te druk zijn geweest voor de oude juffrouw. Op twee nooitvergeten Zondagen was Bertha met Beata mee geweest naar 't ziekenhuis.

Nu zou Bertha dus in 't nieuwe huis komen spelen. Ze zei dat, zoo'n beetje ouwelijk, zooals ze wel meer kon doen: „Nu kom ik dus voor 't eerst in je nieuwe huis." Waarop Beata hartelijk lachte, en uitriep: „huis-je-je-je! Kleiner is 't in den heelen Haag niet te vinden, zegt moeder. Doch knus is 't meteen, ouwe sijs — knus! En dan moeder, die 't nou niet zoo druk meer heeft! Ha! fijn!"

Gelukkige Beata! Wat merkte *zij* van zorg en narigheid! Het kon haar niets schelen, dat ze niet eens meer jam kreeg op haar brood. — Ja, zelfs verscheiden keeren niet eens boter, maar margarine. Ze gaf er niets om, dat er nooit meer een toetje was. — Ze droeg voor 't eerst van haar leven een donkere, doodgewone jurk, zóó uit den winkel. Donker, om de wasch te sparen, en uit een winkel, omdat moeder 'm dan niet hoefde te naaien. En een zwart luster schort droeg ze er over, ook al voor de zuinigheid. Ze wist, dat haar kinderpartijtjes

tot het verleden behoorde. Ze moest thuis *echt* meehelpen, stoffen, de bedden opmaken. Doch in 't inniger, rustiger samenzijn met haar moeder ontlook ze als een rozeknop, en haar gelaat glansde van geluk.

Zondagmorgen stapte Bertha vroolijk het huis uit. Denk eens aan! Ze droeg een bos groote chrysanten, witte en goudbruine. Die had vader besteld, en toen niemand wist, waarom er bloemen bezorgd werden bij de van Geers, zei vader doodleuk, alsof dat altijd zoo de gewoonte was in de familie: „Wel, die moet Bertha maar eens voor mevrouw Steuver meenemen. Ter eere van haar herstel, en haar op orde zijn in 't nieuwe huis."

Terwijl ze door de zonnige Zondagsstraten flink aanstapte, en de koude Decemberwind haar wangen kleurde, en de vreugde om nu *weer*, en *toch*, te spelen bij Beata, haar oogen deed glanzen, had mevrouw Steuver en Beata een eigenaardig gesprek.

Ze zaten samen op den divan, die geschoven was in den hoek van 't eenige raam. Keken uit over de gracht, die een vriendelijk uitzicht gaf, in den wintersch-zonnigen morgen. Mevrouw Steuver zei opeens, zoo zonder bepaalde aanleiding:

„Zeg, Beata, waarom heb je *Bertha* juist gevraagd vandaag?"

„Wel —" en Beata keek heel verwonderd: „Waarom zou ik Bertha *niet* vragen?"

„O neen, zoo bedoel ik 't niet. Maar waarom heb je juist *Bertha* gevraagd? Ik bedoel: waarom niet Ans Couturier, of Stien Frigge, of — nu ja, een der andere meisjes uit je klasse?"

„Hè, moeder, Bertha is toch mijn *vriendin!* Die moet dan toch 't eerst komen!"

„Juist — en zullen dan daàrna Stien, of Ans, of Louise, of Jet komen?"

„Als u 't hebben wilt," antwoordde Beata aarzelend, niet wetend, waar haar moeder heen wou.

„Als ik 't hebben wil. Wel, *ik* blijf er buiten. Als jij die meisjes, zoo ieder op de beurt, zoudt willen vragen, net als vroeger, dan vind ik dat heel goed. Alleen — ze zullen het met het zeer eenvoudige voor lief moeten nemen, net als wij zelf doen. En, partijtjes, daar kan natuurlijk niets van inkomen —"

„O, neen, moeder!" lachte Beata. „Een partijtje hier! Met vier is de kamer propvol."

Mevrouw Steuver glimlachte even, maar scheen haar doel niet bereikt te hebben, en zette de ondervraging voort.

„Beata, *wil* je die andere meisjes vragen?"

Beata lachte nu niet meer, keek voor zich en dacht na. Toen zei ze: „Neen. Liever niet."

„Waarom niet?"

„Het is hier zoo klein."

„Niet te klein voor Bertha?"

„Neen!" betuigde Beata vol nadruk. En ze voelde: Bertha zou bij haar komen, en blijven, en met vreugde, al woonde ze in een kelder, of in een pothuis.

„Schaam je je voor je kleine huis, Beata?"

„O, neen!" riep Beata uit, vol overtuiging. „Dat zeker niet! Maar ziet u moeder, ik geloof niet, dat *zij* er nog pret in zouden hebben, om hier te komen. Ze spelen natuurlijk liever in mooie, groote kamers, waar je de ruimte hebt, en waar gangen en trappen bij zijn, om te hollen en te stoeien. Ik zou met die anderen niet weten, wat ik zoo'n heelen dag moest uitvoeren."

„Met Bertha dan wel?"

„Ja, moedertje, met Bertha wèl.”

Verder zei Mevrouw Steuver niets meer over dit onderwerp. Maar ze hoopte, dat Beata goed wist, wàt ze aan Bertha had: een vriendin, die hou en trouw was, in nood en dood. En Beata begon dat te vermoeden langzamerhand, al had ze 't met die woorden niet kunnen zeggen. Beata's hart wendde zich steeds meer naar Bertha toe. Beata's verhuizing naar 't kleine benedenhuisje op de Waldeck Pyrmontkade was een keerpunt in de geschiedenis der vriendschap van Bertha en Beata.

Als Bertha 't had kunnen weten! Echter *vermoeden* deed ze 't. Toen ze aanbelde aan het kleine huisje, was ze gelukkiger, dan ze in lang, in lang was geweest. En wat er verder komen ging, leek haar verlicht met vele lichtpunten. Ze had Beata, wat deerde haar eigenlijk grootmoeders kwellingen en 't saai bestaan thuis?

Beata was met één sprong bij de deur. „Goemorgen!” riep ze. „O, wat een mooie bloemen. Maar vóór je ze aan mijn moeder geeft, moet je den gevel van ons paleis bekijken. Je mag vanavond niet weg gaan, zonder alles en alles te hebben gezien.” En ze duwde Bertha schertsend terug, ging naast haar staan. „Kijk, dat 's de huisdeur. Heb je ooit zoo'n smalletje gezien? Het is maar goed, dat ik niet meer in den kinderwagen zit, want een kinderwagen kan er niet door. En daar is het raam. Het eenige. Dat 's nogal fatsoenlijk, hè? Je zit er vreeselijk aardig. Nou, ga nou maar mee naar binnen. Eerste merkwaardigheid: een brievenbus, die plat kan drukken, omdat de gang zoo nauw is.” En ze toonde de harmonica-brievenbus. Maar nu deed Bertha achter elkaar de drie

stappen, die noodig waren, om de deur van de voorkamer te bereiken, zonder zich meer te laten ophouden door Beata's spotten met de muurschilderingen. Aan den wand dartelden namelijk eenige engeltjes temidden van rozenguirlandes en rozenkorven. Maar de engeltjes hadden zulke zielige schele oogen en zulke mopneuzen, en zulke dikke waterzuchtige beenen, dat 't dansen een heele karwei voor hun leek.

Mevrouw Steuver stond op den drempel en ontving Bertha met een hartelijken kus.

„Alsjeblieft! mevrouw! en gelukgewenscht met uw herstel en uw nieuwe woning!”

Bertha was achter haar adem, zoo had het uitspreken dezer gelukwensch, die ze op straat ineengezet had, haar overstuur gemaakt.

„Wat een beeldige chrysanten!” En mevrouw borg haar gelukkig gezicht in de bloemen. Bertha dacht: „O, wat is ze er blij mee!”

Mevrouw Steuver dacht: „Dat heeft natuurlijk Bertha's vader in elkaar gezet. O, wat een geluk, dat er daar ginder toch nog iemand is, die een beetje let op haar, en haar wat vreugde brengen kan —”

„Beata, jij zet ze wel in een vaas? Bertha, je zult eens zien, wat een luilak, dat ik ben geworden. Kijk maar eens — ik kruip alweer op den divan. En dat wel zonder schaamte. En Beata heeft het vreeselijk hard te verantwoorden bij me tegenwoordig. Die moet nu verder voor alles zorgen. Chocolamelk koken — zul je, Beata? En voor de koffietafel zorgen. En jou „het huis” laten zien.”

Ze sprak de woorden „het huis” uit met komischen nadruk. „Wacht,” zei Beata. „Geef nou eerst je goed hier. Dat gaat in de hangkast. Nou — en dan is hièr onze zitkamer.”

De kamer was niet grooter dan een groot kabinet. Maar Bertha kon niet genoeg zeggen: „O, hoe gezellig, hoe dolgezellig!”

De divan was pal in hoek geschoven. Maar voor 't raam zelf stonden de fauteuiltjes van esschenhout, met de kleurige kussens, uit de sousterrain-huiskamer. Ze waren neergezet achter het klaptafeltje, dat voor 't raam stond.

Aan het voeteneind van de divan was de schoorsteen, opgetooid als in de vorige huiskamer. Daarnaast de mooie, beschilderde Friesche kast, die in meneer Rademakers kamer had gestaan en waarnaar Bertha nooit genoeg kon kijken.

Tusschen de deur, en den raamkant van de kamer, stond de theetafel. Langs den wand, naast de deur stond niets — anders was de doorloop te nauw geworden. Maar de geheele wand was behangen met de mooiste dingen uit het vorige huis — de aquarel met de visschersschepen hing er, en de plaat met de waterlelies, en het snoeperige portret van toen Beata een heel klein meisje was. Bertha begroette alles met vreugde. Als oude bekenden.

Een gewone deur leidde door een miniem portaaltje naar de achterkamer, de slaapkamer. Links en rechts van dat portaaltje bevonden zich groote, flinke muurkasten.

„Ja,” zei Beata. „Hier is 't wel een beetje heèl vol. Maar onze ledikanten moeten er toch staan. En dan wil moeder hier eten. Want we kunnen hier makkelijk luchten — kijk maar, naar het plaatsje toe.

Dus staat hier 't buffet — en de waschtafel. Maar nu komen we aan de groote bezienswaardigheid. Ziët u eens, mejuffrouw —” en Beata nam den toon en de manieren aan van een aanprijzer op de kermis: „Dat is geen kast — neen, dat is de keuken.”

Een deur in den zijwand van de slaapkamer gaf toegang tot iets, wat men niet beter dan met den naam van „keukenkast” kon bestempelen. Als men er in ging, kon de deur gelukkig nog achter iemand dicht. En een buitendeur had 't ook nog, naar 't plaatsje toe. Maar 't geheel was niet dieper dan de gang breed was, en omvatte precies een heel klein fornuisje, een gootsteen en een aanrechtje.

Bertha bekeek alles „met oogen, alsof ze in een museum was”, plaagde Beata. Bertha vond het waarlijk even merkwaardig als een museum. Ach, hoe gezellig en knus was dat alles! Zóó kon men dus ook leven. En zoo gelukkig zijn, zoo gelukkig! Hoe benijdde ze Beata! Als ze nu eens hier, in dezen hoek op den grond, mocht slapen! Hier blijven wonen! Nooit meer terugkomen in het groote huis, met de vele kamers, en de twee dienstboden tegenwoordig, omdat grootmoeder ouder werd. En de ruime gangen en trappen! Ach, nooit meer terug! Broers — moeder, ze gaf ze er voor op, als ze van grootmoeder weg kon zijn. En vader — die zou haar van tijd tot tijd wel eens op komen zoeken.

Beata kreeg er natuurlijk erg in, dat Bertha weer absoluut met haar gedachten afgedwaald was. Doch ze dreef er niet zoo licht den spot meer mee. Ze werd immers ouder en wijzer, Beata! „Als een merkwaardigheid” beschouwde ze Bertha van tijd tot tijd, en wist, dat er bij Bertha dingen omgingen, waar haàr gelukkige jeugd zelfs geen vermoeden van had. Dat er gedachten huisden achter dat strakke, te hooge en te bleeke voorhoofd, waar zij voor zou terugdeinzen.

„Wacht, Bertha, nu ga ik meteen de chocola klaarmaken,” sprak Beata na een poos. „Ga jij maar vast

naar moeder toe." Maar dat kòn niet. Dàt moest Bertha zien. Chocola aanmaken! Kòn Beata dat? Hoe ging dat dan? En Bertha, thuis angstvallig ver gehouden van elke dergelijke bezigheid, omdat dat maar „kijk-in-de-potten" maakt, zag, hoe Beata de bus met poederchocola ter hand nam, handig de poeder aanmaakte met witte suiker en koud water — hoe wìst ze toch zoo de benoodigde hoeveelheden? dacht Bertha? en het mengsel met flink wat melk op het gascomfoortje zette. Toen roeren, roeren, en spoedig was de Zondagmorgentractatie klaar.

Bertha mocht het blikje met lange beschuitjes dragen. Beata stond de eer, de drie koppen op een blaadje zonder één druppel overstorten naar binnen te dragen, niet aan Bertha af. Aan het tafeltje voor 't raam zetten ze zich, terwijl mevrouw Steuver op den divan bleef, waar ze een eenpootig ziekentafeltje tot haar beschikking had.

En de „viering" begon.

Ze aten de boterhammen, met een tweede kopje chocolade, achter op. Daarna gingen de meisjes weer voor 't ráam zitten, ieder met een boek. Lezend, naar de menschen kijkend, babbelend.

Aan de koffietafel was plan gemaakt, dat de meisjes 's middags een uurtje zouden gaan wandelen. — Niet te laat, tegen half vier moesten ze terug zijn. Want — 't zou best kunnen, dat er eens iemand kwam, om mevrouw Steuver op te zoeken in haar nieuwe woning. Meneer Rademaker, die zuchtend in een groot hotel was getrokken, juffrouw Swarts, die met tranen in haar oogen afscheid had genomen van mevrouw Steuver en Beata, en zeker, zèker wist, dat ze 't nergens meer zóó naar den zin zou hebben — de vriendinnen van boven voor, die haar dankbaarheid voor het prettige

verblijf in mevrouw Steuvers huis getoond hadden door braaf mee te helpen bij de verhuizing.

Net zouden de meisjes haar boeken dicht slaan, na een vermanend: „Wel, hoe denken jullie er over?" van mevrouw Steuver, toen er een zwarte schim langs 't raam gleed, die Bertha ietwat onnoozel verwonderd deed zeggen: „Hè???

Dadelijk daarop tinkelde 't kleine belletje.

„Nou, wie is dat dan?" vroeg Beata.

„Ik weet niet," zei Bertha, „ik geloof — maar — waarom zou dat? Doe maar eerst open."

Beata haastte zich naar de voordeur. Trad vijf seconden later de kamer weer binnen met een vuurroode kleur van verrassing. Op den voet gevolgd door Bob van Geer. In zijn eerste lange broek. Achter zijn eerste bouquet, die hij aan een ander dan zijn moeder gaf.

Hij stapte kordaat op mevrouw Steuver toe, overhandigde haar met een buiging zijn bloemen, maar van zijn begroeting en gelukwensch, wat de *woorden* betreft, kwam niet veel terecht. Hij maakte er maar wat van, zei zoo iets van „gelukwenschen" en „de gelegenheid niet laten voorbijgaan."

„Wel, dat vind ik alleraardigst van je, jongen," sprak mevrouw Steuver, zijn bezoek dadelijk aanvaardend als iets doodnatuurlijks. „Beata, zet de bloemen eens in een vaas, wil je? Kijk eens, Bob, je zuster heeft me ook al zoo verwend van morgen."

Van de wandeling der meisjes werd nu niet meer gesproken, en Bertha had ook niet gaarne weg willen gaan. Dàt moest ze zien, dàt moest ze bijwonen: Bob, die ergens „een visite" maakte. Bob, die nooit ergens kwam. — En nu was hij hier. En hij had het er wezenlijk

heel aardig afgebracht. En bloemen had hij meegebracht! Hoe kwam hij eraan? Zou vader ook voor hèm bloemen hebben besteld? Maar neen, 't was waar ook — sedert Bob met September spoorstudent was geworden, kreeg hij zakgeld, dat wil zeggen, méér dan het dubbeltje-per-week, dat sedert onheugelijke tijden het zakgeld van Bob en Bertha uitmaakte.

Mevrouw Steuver had Bob spoedig op zijn gemak.

Voor Beata had het woord „spoorstudent" heel wat wetenswaardigs in. Bob vertelde, hoe nu zijn leven en zijn studie was ingedeeld. Beata vroeg: wat hij worden wou? „Indisch [1]) ambtenaar!" antwoordde hij.

„Wat is dat? Wat moet je dan doen? Waar ga je dan wonen? Hoe moet dat dan alles?"

Bob trok van leer. En Bertha hoorde hèel wat, dat ze niet wist en waarnaar ze totnogtoe niet de minste nieuwsgierigheid had gehad. En ze zat er zich verwijten van te maken, dàt ze zoo weinig nieuwsgierigheid had getoond. Daar zat nu *haar broer*, haar eigen broer, en hij vertelde vol opgewektheid van zijn toekomstig leven. — En ze wist daar allemaal niets van, ze had er nooit naar gevraagd — ze wist heelemaal niet, dat Bob zoo wezen kon: gezellig, en zóó dankbaar voor de koestering der knusse omgeving, dat hij, echt jongensachtig, en wat hunkerend vroeg: „Mag ik nog eens terugkomen? Ik vind het hier zoo prettig."

Zou Bob 't dikwijls oòk te kwaad hebben, als zij? vroeg Bertha zich zelf af. Neen, dacht ze. Zóó érg niet. Nooit zijn er thuis nare scènes en tafereelen om en

---

[1]) Toendertijd studeerden de toekomstige Indische ambtenaars nog in Delft.

tegen Bob. Maar dat hij toch ook verlangde, naar meer en beter en anders, dat bleek haar dien middag voor 't eerst, en duidelijk.

Ja, als hij nu Oost-Indisch ambtenaar was, wat hij dan alzoo moest uitvoeren?

Dan kon hij geplaatst worden op de Buitenbezittingen en dan moest hij besturen. Ja zeker, regeeren.

Beata mocht er om lachen of niet. Zorgen voor de bevolking. Zorgen voor goede wegen, goed drinkwater, goede los- en laadplaatsen. Belastingen berekenen en innen. Dan kreeg hij al gauw een eigen huis. O, hij wist er al alles van. Gisteren op college had een jongen een brief van zijn ouderen broer mee gebracht. Die zat ver weg — in Zuider- en Ooster-Borneo. Die was nu drie-en-twintig, en bewoonde zijn eigen huis, had zijn eigen rijtuigje en twee bedienden. Er was een foto in den brief — zoo eenig. Een mooi wit huis was 't, niet groot, maar toch heel wat voor zoo'n jongen-alleen. Het rijtuigje, een dogcart, stond voor 't huis, de bedienden erbij. Hijzelf zat op 't voorplein onder een groep palmen. Keurig in 't wit, op een witverlakte bank. En een aapje, dat hij aan een langen ketting hield, zat op den rand van de bank.

Bertha had evenzeer met belangstelling toegeluisterd als Beata. En ze benijdde Bob vurig — dit uitzicht had hij — en zag 't al zoo klaar en duidelijk voor zich en was 't al zoo betrekkelijk nabij! Zoo heel wat meer nabij dan zij! Wel zweefde ook Indië haàr voor den geest — maar ach, die weg, die nog afgelegd moest worden! Nu was ze veertien, — dan zou ze al in de twintig zijn. Neen, die toekomst was nog te ver, om er zich reeds aan te kunnen verkwikken, zooals Bob aan de zijne deed.

Midden in zijn verhalen werd Bob gestoord door andermaal een belletje. Het was meneer Rademaker. Toen maakte Bob fluks een eind aan zijn bezoek. Een weinigje uit verlegenheid. Doch meerendeels uit goede voorzorg — 't was zoo erg beperkt, de ruimte — en er kwam straks wellicht nog iemand.

Hartelijk reikte mevrouw Steuver hem de hand tot afscheid.

„Dank je wel, beste jongen, voor je bezoek en je bloemen. En ik zal het heél prettig vinden, als je je belofte houdt en ons vaker op komt zoeken."

Bob ging naar huis, opgewekter dan hij sedert lang was geweest. Hij „hield zijn belofte", zooals mevrouw Steuver het zoo plechtig genoemd had. Sedert kwam hij geregeld, schoon met tusschenpoozen, die zijn bescheidenheid altijd grooter maakte, dan zijn verlangend hart wel aangenaam vond.

Het nieuwe huis, en die gedenkwaardige Zondag, was een keerpunt in de vriendschap van Bertha en Beata. En diezelfde Zondag was een keerpunt in het leven van Bob van Geer.

HOOFDSTUK XI.

De winter ging voorbij.

Bertha en Beata werkten ijverig aan haar taalstudies. En ze konden alleraardigst met Duitsch en Engelsch terecht, toen ze den eersten April overgingen naar de school, waar ze opgeleid zouden worden voor onderwijzeres. Angstig had Bertha dezen dag zien aankomen. Want hij kón een scheiding brengen, althans gedeeltelijk, tusschen Bertha en Beata. Hun leven werd nu als volgt ingericht: Overdag waren ze kweekeling op een gewone Lagere school, en 's avonds volgden ze de lessen van de Normaalschool, die gegeven werden in een schoolgebouw op de Schelpkade. Na drie jaar zouden ze onderwijzeres kunnen zijn.

Zelf moesten ze naar haar kweekelingenplaatsen zoeken. Ach, wat hoopte Bertha vurig, dat ze op één school geplaatst zouden worden! En hoe beefde ze bij de gedachte, dat dat niet lukken zou, en dat ze voor den dag althans, gescheiden zou zijn van Beata!

Radeloos kwam ze op een middag bij mevrouw Steuver aan. Beata bleek uit — op een plaats.

„Ik ben wel op zes scholen geweest," zei ze droevig. „En overal was maar eéne plaats. En nu weet ik geen

eene school meer, die kweekelingen noodig heeft. — Wat moet ik nu toch doen?"

„Wel, lieve kind!" begon mevrouw Steuver bedaard. „Je moet uit die zes scholen diè kiezen, die je 't beste aanstaat. En dan gauw gaan zeggen, dat je graag komt. Anders zijn de plaatsen ingenomen."

„Maar dan ben ik niet met Beata!" en nu barstte Bertha werkelijk in snikken uit.

Mevrouw Steuver trok Bertha naast zich op den divan. „Zou je denken, Bertha, dat je je heele verdere leven met Beata kon blijven?" vroeg ze.

„Ja — Neen! Ach, waarom niet! Ik kan het er toch op inrichten! We zouden immers samen naar Indië gaan!"

„Zeker. Dat hopen we. Maar we kunnen het toch maar niet alles precies bestellen, zooals we 't hebben willen? Bertha, je vriendschap voor Beata is *mij* persoonlijk heel veel waard. Maar jou wil ik raden: Hang toch niet te veel aan je vriendin. Hang niet teveel aan Beata, steun niet te veel op Beata, maak jezelf niet teveel afhankelijk van Beata. Dat 's niet goed voor je. Op je eigen beenen moet je staan. En dan op die eigen beenen naar Beata toe komen, en, zoo je wil, en 't kan, een plaats kiezen aan Beata's zijde. Maar, als 't door de omstandigheden *niet* kan, dan ga je op je eigen beenen weer weg en dan zoek je je plaats elders, en dan zeg je: wel — nu is er *nog* geen man overboord. Ik zou het juist nu *heel* goed voor je vinden, Bertha, als je er niet in slaagde, tegelijk met Beata geplaatst te worden. Ik zal je wat zeggen: Beata had gehoord, dat er een plaats vrij was, op de school hier vlak tegenover. En nu is ze er op uit — ze wou er graag zijn en ik wou er haar ook graag hebben, want 't is vlak bij, en dan

gaat er geen tijd verloren, met einden loopen. Ze moet 's avonds nog ver genoeg loopen. Ze zoù vragen, of er nog een plaats is. Maar als dat *niet* zoo mocht zijn, dan zou ze de plaats toch aannemen. Kijk, daar komt ze juist. Ga haar maar open doen."

Bertha ging naar de deur. Haar beenen trilden onder haar. Ze kon geen woord uitbrengen tegen Beata. Maar dat hoefde ook niet. Beata begreep, wat ze weten wou, en zei: „Ja, Bertaatje, 't spijt me heel erg. Maar meneer Teebaal had maar eén plaats, en die heb ik genomen. Morgen moet ik al komen."

Mevrouw Steuver kuste Beata, omdat ze geslaagd was. En zoo heerlijk dichtbij! Wel was 't jammer, dat er geen twee plaatsen waren bij meneer Teebaal, maar — wie weet, waar dat goed voor was. En ze knipoogde naar Bertha, een knipoog, die ze even later aan Beata moest uitleggen.

Toen Bertha weg was. Want die nam onmiddellijk hoed en mantel, en trachtte kalm en welgemoed goedendag te zeggen en heen te gaan.

„Jij zorgt toch ook nog, dat je vanmiddag klaar komt, hè?" vroeg mevrouw Steuver.

Bertha knikte. In haar gedachten was ze al klaar — ze zou ook een school dicht bij huis kiezen. Onder de zes scholen, waar ze kòn komen, was haar eigen oude school achter de Lombardpoort. Daar zou ze maar dadelijk heen gaan — ze kon er juffrouw Mina vervangen, die inmiddels onderwijzeres was geworden. Aldus regelden de zaken zich.

De avondlessen begonnen om half zes. Even voor vijven moest dus Bertha de deur uit, Beata nog wat vroeger.

eene school meer, die kweekelingen noodig heeft. — Wat moet ik nu toch doen?"

„Wel, lieve kind!" begon mevrouw Steuver bedaard. „Je moet uit die zes scholen diè kiezen, die je 't beste aanstaat. En dan gauw gaan zeggen, dat je graag komt. Anders zijn de plaatsen ingenomen."

„Maar dan ben ik niet met Beata!" en nu barstte Bertha werkelijk in snikken uit.

Mevrouw Steuver trok Bertha naast zich op den divan. „Zou je denken, Bertha, dat je je heele verdere leven met Beata kon blijven?" vroeg ze.

„Ja — Neen! Ach, waarom niet! Ik kan het er toch op inrichten! We zouden immers samen naar Indië gaan!"

„Zeker. Dat hopen we. Maar we kunnen het toch maar niet alles precies bestellen, zooals we 't hebben willen? Bertha, je vriendschap voor Beata is *mij* persoonlijk heel veel waard. Maar jou wil ik raden: Hang toch niet te veel aan je vriendin. Hang niet teveel aan Beata, steun niet te veel op Beata, maak jezelf niet teveel afhankelijk van Beata. Dat 's niet goed voor je. Op je eigen beenen moet je staan. En dan op die eigen beenen naar Beata toe komen, en, zoo je wil, en 't kan, een plaats kiezen aan Beata's zijde. Maar, als 't door de omstandigheden *niet* kan, dan ga je op je eigen beenen weer weg en dan zoek je je plaats elders, en dan zeg je: wel — nu is er *nog* geen man overboord. Ik zou het juist nu *heel* goed voor je vinden, Bertha, als je er niet in slaagde, tegelijk met Beata geplaatst te worden. Ik zal je wat zeggen: Beata had gehoord, dat er een plaats vrij was, op de school hier vlak tegenover. En nu is ze er op uit — ze wou er graag zijn en ik wou er haar ook graag hebben, want 't is vlak bij, en dan

gaat er geen tijd verloren, met einden loopen. Ze moet 's avonds nog ver genoeg loopen. Ze zoù vragen, of er nog een plaats is. Maar als dat *niet* zoo mocht zijn, dan zou ze de plaats toch aannemen. Kijk, daar komt ze juist. Ga haar maar open doen."

Bertha ging naar de deur. Haar beenen trilden onder haar. Ze kon geen woord uitbrengen tegen Beata. Maar dat hoefde ook niet. Beata begreep, wat ze weten wou, en zei: „Ja, Bertaatje, 't spijt me heel erg. Maar meneer Teebaal had maar eén plaats, en die heb ik genomen. Morgen moet ik al komen."

Mevrouw Steuver kuste Beata, omdat ze geslaagd was. En zoo heerlijk dichtbij! Wel was 't jammer, dat er geen twee plaatsen waren bij meneer Teebaal, maar — wie weet, waar dat goed voor was. En ze knipoogde naar Bertha, een knipoog, die ze even later aan Beata moest uitleggen.

Toen Bertha weg was. Want die nam onmiddellijk hoed en mantel, en trachtte kalm en welgemoed goedendag te zeggen en heen te gaan.

„Jij zorgt toch ook nog, dat je vanmiddag klaar komt, hè?" vroeg mevrouw Steuver.

Bertha knikte. In haar gedachten was ze al klaar — ze zou ook een school dicht bij huis kiezen. Onder de zes scholen, waar ze kòn komen, was haar eigen oude school achter de Lombardpoort. Daar zou ze maar dadelijk heen gaan — ze kon er juffrouw Mina vervangen, die inmiddels onderwijzeres was geworden. Aldus regelden de zaken zich.

De avondlessen begonnen om half zes. Even voor vijven moest dus Bertha de deur uit, Beata nog wat vroeger.

Mevrouw Steuver veranderde dadelijk haar levenswijze. Ze ging vroeg eten. Om half een. Dan kon Beata op haar gemak haar voornaamsten maaltijd tot zich nemen. Want, nietwaar, Beata was in de jaren van ontwikkeling, ze groeide hard, ze werd bepaald te mager. — Als ze zich niet goed voedde, zou 't vast en zeker spaak met haar loopen.

Om vier uur kwam Beata vlug naar huis, en vond daar een boterham voor haar staan, met thee. En als ze dan 's avonds negen uur uit de les kwam, was er weer een boterham, met een glas melk, of met een kopje chocolade.

Ook Bertha was in de jaren van haar ontwikkeling. Ook zij groeide hard. Twee hoogopgeschoten meisjesfiguren waren 't, zoo naast elkaar: Bertha en Beata. Bertha leek dikker dan Beata. Doch dat was bedriegelijke schijn: Bertha was zwaar en breed gebouwd, Beata slank en tenger. Maar iedereen, die zich even de moeite wou geven om de twee vriendinnen aan te zien en te vergelijken, zou bemerken, dat Beata er heel wat voordeeliger uit zag dan Bertha. Beata had een frisch blosje en ronde wangen met kuiltjes. Bertha zag grauw-bleek, en haar gelaat en gestalte waren in werkelijkheid slechts vel over been.

Niemand dacht er aan, de levenswijze in den huize van Geer te veranderen om Bertha's wille. 't Zou ook heel wat meer bezwaren hebben opgeleverd dan bij mevrouw Steuver. Doch een andere weg, om Bertha aan voldoend voedsel te helpen, werd niet gezocht. Dubbel koken — dat kwam veel te duur uit, vond grootmoeder. De familie van Geer at om vijf uur. Nu zou grootmoeder wel zorgen, dat er altijd wat over was

van den vorigen dag. Of dat 't eten wat eerder klaar was.

De eerste dagen ging dat zoo tamelijk. Kwart voor vijven kon Bertha op een hoek van de keukentafel wat krijgen. Maar toen merkte Bertha al gauw, dat 't verre, snelle loopen haar maagpijn bezorgde, als ze goed gegeten had. En ze ging zich wennen, om minder te eten. Hoe minder ze at, hoe makkelijker haar 't loopen 's avonds viel. En als 't haar dan tòch zoo makkelijk viel, waarom zou ze dan niet als vanouds, Beata opwachten op het Piet-Heinplein? Dan hadden ze samen nog een mooie wandeling: Langs de Koninklijke stallen, over de Mauritskade en door het Willemspark, dat zoo heerlijk mooi was in de stralende lenteavonden!

Zoo ging Bertha sparen op haar eten om te winnen aan tijd en vlugheid. En grootmoeder maakte de opmerking, dat 't ternauwernood de moeite waard was, zich om Bertha's eten druk te maken, want die at als een vogel. En zoo ging grootmoeder, of het keukenmeisje, de hand lichten met Bertha's eten. 't Kwam later — en dan liep Bertha te jagen, te jagen, tot ze te zenuwachtig was, om een brok door haar keel te krijgen. Soms kwam 't heelemaal niet — dan werd er iets warm gehouden. Maar als Bertha om negen uur vermoeid thuis kwam van haar werkdag, die om half negen 's morgens was begonnen, dan had ze niet veel trek meer in middageten, tenzij 't iets bepaald naar haar smaak was. Zoo kon ze dan nog goed eten van biefstuk in de boter gebakken, van bloemkool of doperwtjes, van een lekkere pudding. Maar voor de rest liet ze het „prakje" staan en grootmoeders oordeel luidde: Bertha heeft lekkeren honger.

Op de nieuwe school waren geheel nieuwe meisjes.

Niemand van het oude troepje zou er onderwijzeres worden dan Bertha en Beata. Vele der meisjes op de nieuwe school, schoon goede kameraden, ijverige werksters, hadden minder uiterlijke en innerlijke beschaving dan Bertha en Beata. Als een paar vreemde vogels werden ze maandenlang aangezien. En met wat respekt. Ze kwamen immers van die geduchte school op den Zuidwal — ze konden prachtig Fransch, Engelsch, Duitsch!

Aan de Fransche les op de nieuwe school, die droevig gepeuter was met meisjes, die veel te laat aan talenstudie begonnen, en er veel te veel andere dingen bij moesten doen, noodiger voor haar eerste examen, behoefden Bertha en Beata geen deel te nemen. Viel het uur Fransch in 't begin of op 't eind van een avond, dan mochten ze later komen of vroeger weggaan. Viel het midden in een avond, dan had de leeraar ergens in een kast een prachtig groot gedichtenboek, van François Coppée, en dat mochten ze samen lezen, en hem tusschen de uren den inhoud der gedichten verhalen.

Bertha's grootste vreugde in die jaren waren de thuiswandelingen. O, wat genoot ze in de stille, veelbelovende lenteavonden, als het Westen blonk door de nog kale boomen! Of van de zomeravonden, als de zonnestralen nog de toppen der boomen verguldden! Of in de herfst, als 't stralende Westen ombouwd was met wolken als vestingen, wolken als torens, wolken als bolwerken. Of op de winteravonden, als 't vroor, en de hemel diep was, grondeloos, en ze met 't hoofd in den nek naar de sterren liep te kijken — naar het Zevengesternte, dat daar flikkerde boven den toren van de kathedraal in de Parkstraat — naar den grooten Beer, zooals hij zich schoon, machtig, niet voorbij te zien afteekende in het Westen

met zijn zes starren, vloeibaar zilver, gegoten in diepe holten. Of ze zocht en vond den gordel van Orion, hoe die schitterde, als van groote diamanten. En de held strekte zijn machtig zwaard, rekte zijn machtige gestalte door het luchtruim.

Tot ze duizelde, zoo liep ze, en keek en genoot. En het was maar goed, dat Beata niet zóó vurig astronomisch was aangelegd. Die kon haar tenminste vast houden, op den weg letten en de kijk-in-de-lucht voor ongelukken behoeden.

Als twee vreemde eenden leken ze in de bijt — maar toch kwamen de andere eendjes na een poos welwillend op haar af. Dat wil zeggen: 't meest op Bertha. Bertha begreep er niets van — voor 't eerst was ze ergens met Beata, en men zag haar niet over 't hoofd, neen, scheen haar zelfs boven Beata te verkiezen.

Beata was hun te fijn, te mooi, te veel een prinses. Beata, die nog altijd liep als op vleugelen, die nog altijd mooi en rank was, al droeg ze een jurk uit een peignoir van haar moeder, Beata had volgens hen te veel verbeelding. Ze fluisterden met elkaar, wat of dat kind dan toch bezielde — 't was de dochter van een gek-geworden schoolmeester, en ze woonde in een kouwe-aardappelenbuurt. En in een huisje, arremietig. Wat? En dan liep ze als een prinses? En keek altijd zoo echt vanuit de hoogte?

Neen, dan beviel Bertha hen beter. Bertha was een kind uit een familie, die ze allemaal hoog respekteerden — de familie van Geer was natuurlijk bekend bij ieder in de stad, die iets met leeren of lessen had te maken. In wat een mooi groot huis woonde ze niet! Twee meiden hadden ze. Der broer studeerde in Delft! En toch — Bertha was de eenvoud-in-persoon, had niets geen ver-

beelding, niets geen dunk van haar eigen! Hoe liet ze zich toch zoo op der kop zitten door die Steuver! Als een van de anderen voorbij het Piet Heinplein kwam en Bertha daar vond op haar wachtpost — denk niet, dat Bertha te bewegen was, vast mee te gaan! Neen, die wachtte op Beata. 's Avonds ging ze altijd met Beata mee en als die der bij was, hadden ze geen zin, om zich bij Bertha aan te sluiten — die Steuver zou denken, dat je haar noodig had! Of 't ook niet buiten haar kon stellen, net als Bertha! Jammer van Bertha. Ze was anders een aardige, hartelijke, toeschietelijke meid. Eenige meisjes uit de klasse waren als kweekeling geplaatst op twee scholen vlak bij Bertha's school. De verschillende kweekelingen zagen elkaar nogal veel, overdag. Hadden honderd boodschapjes aan elkaar — 't werk vragen, elkaar uit den nood redden met 't een of ander. — Dan was Bertha altijd uiterst geschikt. Maar 's avonds — dan bestond er opeens weer niemand voor haar dan Beata.

Anderhalf jaar ging voorbij. Nog anderhalf jaar restte er, eer de meisjes haar onderwijzeressen-examen zouden doen.

Op een avond in 't begin van October belde Bertha aan haar huis. Haar dagtaak was afgeloopen — ze was moe en had honger. Of grootmoeder iets voor haar bewaard zou hebben? Maar haar gezicht had den heelen dag slecht weer gewezen, zeven dagen slecht weer. — Wat of er weer zijn kon? Och — tegenwoordig trachtte Bertha daar maar niet eens achter te komen. Waarvoor ook? Alles was naar en saai, en of grootmoeder nu al eens boozer keek of minder boos, het veranderde niets aan het vreugdelooze, kwellingrijke leven, dat Bertha thuis leidde.

Hè, zou grootmoeder haar bel niet gehoord hebben? Grootmoeder deed 's avonds altijd zelf open. Dat vertrouwde ze niet aan de meisjes, die maar openmaken, „alsof er geen kwaad volk in de wereld is."

Nog eens belde Bertha. Toch nog bescheiden. Ze zou het niet licht wagen, nu harder te bellen, als wou ze haar ongeduld toonen over het lange wachten!

Het duurde nog geruimen tijd, eer de deur open ging. Toen stond daar in de vestibule vader. Hij zei: „Dag, mijn kind." En opeens wist Bertha, dat er iets was, iets geweldigs, iets vreeselijks.

„Wat is er, vader?" stamelde ze met gevouwen handen.

„Ga gauw mee naar boven, naar moeder, Bertha. Moeder is heel erg geschrokken, en heel erg bedroefd."

„Maar wat is er dan, vader?"

Weifelend zag meneer van Geer zijn dochter in de angstige oogen. Hoe moest hij dit nu meedeelen? Hoe moest dit alles nu gaan? Hoe zou 't kind zich houden? Het kòn geen treurmare voor haar zijn — maar, de Dood is altijd geweldig en schrikaanjagend, als hij zoo plotseling komt, en haar moeder was toch zóó bedroefd en geschokt.

„Grootmoeder is dood," zei hij toen, trachtend zoo kalm mogelijk te spreken. „Een uur geleden is ze plotseling gestorven. Een hartverlamming."

Was het niet, of ook Bertha's hart verlamde? De Dood is altijd geweldig en schrikaanjagend, als hij zoo plotseling komt. — Bertha zonk neer op de eiken gangbank, en haar vader zag, dat ze aschgrauw in 't gelaat was. Ze streek zich telkens de haren uit 't gelaat, als moest dat haar heur zelfbeheersching terug geven. Toen trok een vreemde, krampachtige lach over haar gezicht.

Want in al de verschrikking van 't oogenblik flitste toch een gedachte door haar brein: „Vrij! vrij! Nu wordt 't anders!"

„Moeder is zoo bedroefd!" zei vader, almaar Bertha in 't oog houdend, en rillend van den lach, als van een krankzinnige, die over het grauwe, ingevallen meisjesgezicht wrong.

Ze verborg het gelaat in de handen en kampte met zich zelf. Nog één zoo'n lach kwam over haar gelaat, en haar kaken deden er pijn van. Toen voelde ze, dat ze zich beheerschen kon, en naar moeder toegaan.

En toen ze nu eenmaal in moeders werkkamer was, waar moeder in haar schrijfstoel zat, en snikte als een wanhopige, toen was 't niet moeilijk meer, om zich „goed" te houden. Zóó, dat moeder er niet door gekwetst kon worden. Bertha brak in schreien uit, om haar moeders schreien. En die tranen stelden meneer van Geer gerust. Zijn vrouw zou nu niets merken — en voor Bertha waren ze een ontspanning harer fel getroffen zenuwen.

„Wat moeten we nù beginnen?" jammerde mevrouw van Geer. „Wat moeten we nù beginnen? Het zal zijn, of we allemaal ons stuur kwijt zijn. Hoe dacht ze voor ons! Hoe zorgde ze voor ons! Hoe heeft ze voor ons gewerkt! Ach, wat had ik haar nog graag een paar rustige jaren op Nigtevegt gegund! En nu zóó van ons weggenomen! En ik weet niet, wat we nu beginnen moeten, hoe 't nu gaan moet — dat is zeker."

Ja, dat moest toch spoedig geweten worden. Dienzelfden avond hielden meneer en mevrouw van Geer lange beraadslagingen. Mevrouw zou veertien dagen lang haar lessen afzeggen, en in dien tijd zou er naar hulp worden omgezien.

„Die *haar* vervangen moet!" snikte mevrouw van Geer twijfelmoedig. „Niemand kan haar vervangen!"

Meneer van Geer zweeg eerbiedig bij deze uitingen van smart.

Toen Bertha merkte, dat de zakelijke overleggingen tusschen haar moeder en vader begonnen, wilde ze naar boven gaan. Maar mevrouw van Geer hield haar terug.

„Grootmoeder is al afgelegd," zei ze. „Ze ligt op haar eigen kamer. Wil je ze goedendag zeggen?"

Een huivering doorliep Bertha.

Afwerend strekte ze de handen uit. „Neen, neen! neen! ik kan niet! ik durf niet!"

Haar vader kwam haar te hulp.

„Bertha heeft immers nog nooit een doode gezien, lieve vrouw," sprak hij. „We moesten Bertha maar naar bed laten gaan, ze heeft behoefte aan rust."

„Maar dat ze haar grootmoeder niet eens meer zien wil!" jammerde mevrouw van Geer. „Die zóóveel voor ons allen gedaan heeft!"

„Goedennacht, Bertha!" zei haar vader nu. „Geef moeder een kus — morgen spreken we verder. Ga nu gauw slapen, Bertha, je ziet er heel moe uit."

Hij bracht haar tot de deur, duwde haar zachtkens de kamer uit en sloot de deur achter haar dicht. Mevrouw van Geer herhaalde haar jammerklachten. Toen sprak meneer van Geer ernstig: „Lieve Bertha, ik hoop, dat je tegen het kind niets meer zult zeggen, over grootmoeder al of niet zien."

„Maar hoeveel dankbaarheid is ook *zij* haar verschuldigd!"

„Vrouw — heb ik er niet eens van gesproken — dat grootmoeder — ach, wat is het nu moeilijk het te

zeggen, om het te zeggen juist vanavond, maar ik moèt nu wel — dat grootmoeder Bertha heel wat levensvreugde heeft — onthouden!"

„Ze deed 't allemaal om bestwil," schreide mevrouw van Geer.

„Dàt ben ik met je eens. Maar voor Bertha's bestwil is het *niet* geweest. En Bertha voelt dat diep."

Bertha liep de lange gang af, de trap naar boven op. Vanuit de keuken keken de meisjes naar haar. En fluisterden samen. „Hoe zou Bertha er onder zijn? Nou, als die huilt, dan huichelt ze, doodgewoon."

Toen Bertha langs de deur van grootmoeders kamer kwam, liep er zulk een siddering door haar heen, dat ze zich vastklampte aan de leuning van het portaal. Toen snelde ze den zolder over naar haar eigen kamer, stak 't licht op, en wierp zich zooals ze was te bed. Haar hoofd drukte ze in haar kussen, om haar zenuwachtig lachen en snikken te smoren.

Dood! dood! dood! Ineens weg de kluister, die om haar jonge ziel had gelegen! Ineens weg de domper, die al haar vreugden trachtte te dooven! Nu zou het leven goed worden. Nu kon het leven goed worden. Maar o, hoe kwamen nu eerst de dagen om? Dood — dat was dan eerst een begrafenis. En moeder almaar snikken, snikken. Ja, dat was alles vreeselijk. En bovendien, hoe moeilijk nu voor moeder! Hoe moest 't nu alles gaan?

Zoo lag ze en overdacht, en fantaseerde. En kwam dan weer terug op haar eerste gedachte: grootmoeder dood, en *zij* vrij!

Ze sliep in, zóó op 't bed, in 't volle gaslicht. Ze ontwaakte ijskoud, in den guren, stormachtigen Octobernacht.

En de storm der gedachten begon opnieuw, zoo hevig, dat ze wel wist: nu kwam er van slapen niets.

Ze deed het licht uit, ging aan het raam zitten en zocht troost bij den Waker harer nachten. Zooals hij daar beneden op en neer wandelde. Nacht op nacht, jaar na jaar. Elke vier uur een ander, en toch altijd dezelfde. En ze zocht afleiding in het spel der wolken-flarden, zooals ze voor den storm ijlden langs de volle maan.

Den volgenden dag was ze blijde, naar school te kunnen gaan. De etiquette eischte wel, dat nu de kinderen thuis zouden blijven tot na de begrafenis. Maar meneer en mevrouw van Geer vonden 't beter, met deze gewoonte te breken. Dan liepen de kinderen ook de ellendige momenten mis, die nu komen gingen: 't kisten van 't lijk. Het zetten van de kist in den ontruimden salon.

Het was toen Dinsdag. Dondagmorgen zou grootmoeder begraven worden. En ja, dàn zouden ze thuis blijven.

Dinsdagavond ontmoette Bertha Beata op de gewone plaats. Beata wìst het al — het had in het middagblad gestaan. Beata kwam aarzelend, weifelend, Bertha met de oogen onderzoekend, nader.

„Dag Bèr!" zei ze en stak haar hand uit. Dat was haar condoleance-betuiging. Anders gaven ze elkaar nooit zoo deftig een hand.

Bertha zag, dat Beata 't wist, en voelde zich van een last ontheven. Nu hoefde *zij* 't niet uit te brengen, datgene, dat schrikkelijk klonk, om te snikken en te schreien, datgene wat toch voor haar louter *goed* was. Misschien werd ze nu ook eens een *vroolijk*, gelukkig kind.

„Je weet 't al, hè?" zei ze, en zweeg toen. Lang liepen ze beiden zwijgend door.

Pas op 't Willemsplein begon Beata weer.

„Is je moeder bedroefd?"

„O, vreeselijk," kwam Bertha bedrukt. „Ze zegt, dat ze geen raad weet."

„Neen — dat geloof ik best. Moeder zei ook, dat 't voor je moeder een heèl ding is."

Weer stilte, die pas werd afgebroken, vlak bij school, en toen om over de dagelijksche schooldingen te spreken.

Op school waren de andere meisjes een beetje vreemd en stil. Hè — daar was Bertha. Ze wisten 't allen, en dachten: „En komt ze nu op *school?*" Ach ja, zeiden ze onder elkaar. Bij die knappe menschen gaat alles een beetje anders als bij anderen.

Woendagmiddag was Bertha tòch thuis, omdat ze dan vrij van school was. Achter de gesloten gordijnen zat ze, in de huiskamer. Maakte haar werk aan moeders kleine huishoudbureautje. Moeder zelf zat aan de groote middentafel en las een stapeltje condoleance-brieven. Ze zag er slecht en zeer vermoeid uit. — De huishoudelijke zorgen drukten haar nu reeds als een looden last. En ze schaamde zich tegenover grootmoeder. Dat grootmoeder nog niet eens begraven was, en reeds was er gebroken met allerlei goede gewoonten, die *zij* had ingesteld. Reeds baasden de meisjes door 't huis en in de keuken, reeds hadden ze de vrije hand in de huishoudkasten. — Ja, maar — als ze hadden willen wachten tot mevrouw van Geer haar weer alles gaf, zooals grootmoeder gedaan had: afgewogen de suiker, afgemeten de hoeveelheid thee en koffie, geteld de appels voor het middagmaal, afgepast de hoeveelheid boter en vet — dan was er niet

veel van de maaltijden terecht gekomen. En dat draaide nu toch alles, op zijn tijd. Zelfs Bertha had Dinsdagavond vroeger en beter gegeten dan anders.

Toen werd er gebeld.

Het tweede meisje kwam opendoen. En daarna zeggen: „Mevrouw Steuver vraagt, of er belet is."

Moeder hief schichtig het hoofd op. Belet! Wie vroeg hier naar belet! In hoeveel jaren hadden deze wereldsche en tijdroovende woorden hier niet geklonken. — Daar werd een bezoek gebracht — en 't was mevrouw Steuver. — Ze kon niet dadelijk haar gedachten bijeen zamelen, niet dadelijk antwoord geven.

Belet voor mevrouw Steuver! Het was Bertha, of de hemelen opengingen. Zie je, daar had je het! Het *andere* leven. Het *gewone* leven. Het *gelukkige* leven. Bevend van verwachting zag ze haar moeder aan.

Deze stond op. Zei tegen 't meisje: „Laat — laat mevrouw Steuver boven komen." En ging enkele stappen naar de deur, het bezoek tegemoet.

Het bloed suisde in Bertha's ooren, zoo luisterde ze naar de stappen op de trap. En toen drukte ze de handen op het hart — ze hoorde méér voeten: O, kón het waar zijn? Zòu 't waar zijn?

Binnen trad mevrouw Steuver. En achter haar Beata.

Bertha kèek, kèek, met brandende oogen. Daar was de lange, slanke gestalte van Beata in de deuromlijsting. De kamer binnenstappende. Beata droeg een eenvoudige zwarte kastoren hoed op de blonde lokken, Beata had een eenvoudige, grijze herfstmantel aan. — Nòoit vergat Bertha dien aanblik: Beata in de deuromlijsting, voor 't eerst in háar huis, de eerste gast in het huis van Geer, nu het nieuwe leven gaat beginnen!

Mevrouw Steuver vatte op haar eenvoudige, hartelijke wijze de hand van mevrouw van Geer:

„Ik had behoefte, bij u te komen en u te zeggen, hoezeer ik met u meevoel, nu u dit smartelijke verlies hebt geleden. Omdat u zoo lang en zoo vaak Bertha aan ons hebt willen afstaan, heb ik kunnen begrijpen, wat deze slag *is* voor u en uw gezin. En nu wou ik u meteen zeggen: ik ben op 't oogenblik wel heelemaal uit de huishoudelijke zaken, omdat ik mijn gezondheid zoozeer in acht moet nemen. Maar ik heb er mijn leven lang veel mee te stellen gehad, dat weet u. Als u nu eens mijn raad, of mijn hulp mocht noodig hebben, lieve mevrouw — niet vandaag, maar als u rustig den toestand gaat overdenken — toe, laat ik u dan mogen helpen. Eventjes een boodschap van Bertha aan Beata — en ik sta vóór u. Ik heb méér tijd dan u."

Beata stond al dien tijd bescheiden achter haar moeder. De vriendinnen hadden niet meer gewisseld dan een zachtjes: „Dag!"

Bertha stond tegen het schrijftafeltje geleund. En keek en keek. Beata in *hun* huiskamer. O, als vader nu toch maar eens kwam! of Bob! of Albertje! Dat er nog iemand méér het zag en constateerde: daar was Beata, en niemand stuurde haar weg, en niemand keek haar weg. Ja, zelfs ontspande het vermoeide en wat bedremmelde gelaat van haar moeder zich, alsof het niet onaangenaam was, dat bezoek. Niet onaangenaam, die vriendelijke toon van die stem, die hand, die de hare vasthield.

Ze gingen alle vier zitten in de rij stoelen bij de ramen, achter de neergelaten gordijnen. Beata en Bertha naast elkaar.

Toen de dames geheel in haar gesprek verdiept waren, zei Beata fluisterend tegen Bertha:

„Nou? Wat zèg je der nou van?"

Bertha keek haar weer aan — en opeens vulden haar oogen zich met tranen. Ze beet haar lip bijna aan stuk, en haar vingers kraakten in de gewrichten van het wringen om zelfbeheersching. Want waàrom huilde ze nu? O, ze wist het heel goed, waarom ze zou willen gillen, jammeren. Omdat dit zoo heèrlijk was, zoo onuitsprekelijk heerlijk. Beata op bezoek! Omdat dit zoo heerlijk niet mòcht wezen, maar heel doodgewoon. En nu zouden er nog vele andere dingen komen, en het zou alles heerlijk zijn, zalig heerlijk, verrukkelijk heerlijk! Maar was 't niet droevig, dat dit zoo heerlijk was, dit dood-doodgewone! Wat ieder ander kind altijd gehad had? Haar blijdschap verried telkens opnieuw weer, hoe groot haar ellende geweest was — haar vrijheid deed pas voelen, hoe klemmend de kluisters waren.

Zoo bleef ze veertien dagen lang de dingen gevoelen en er over peinzen.

De begrafenisdag verliep als een nachtmerrie. In een droom hoorde en zag Bertha 't alles aan — hoorde het stommelen met de kist, hoorde het rollen van de wielen, het klappen van de hoeven der paarden. Zàg vader en Bob in 't plechtige, zwarte gewaad. Bob met zijn eersten hoogen hoed. Zag moeders wanhoop. Maar kon zelf niet meer huilen. Beefde alleen maar, sidderde bij elk nieuw geluid. Tot de dag voorbij was, en het huis leeg leek, opgeruimd.

Radeloos was de nacht. Steeds dacht ze aan de doode, die uitgedragen was uit het huis harer zorg.

Telkens fluisterde ze regels van een gedicht, dat in zijn geheel volstrekt niet toepasselijk was op grootmoeder, maar waarvan ze toch niet kon loskomen, om enkele regels:

Jetzt kommt der Nacht — der erste Nacht im Grabe.
Im kalte Erde wird dein Bett gemacht —
Wie wirst du schlummern diesen Nacht?

HOOFDSTUK XII.

Den dag nà de begrafenis, toen Bertha reeds om acht uur, na gedanen arbeid, in de huiskamer zat met haar handwerk, en moeder zelf thee schonk, kwam Bob uit Delft terug, de kamer binnen, gevolgd door een jongen van zijn leeftijd. Doodleuk ging dat alles in zijn werk. Hij stelde den jongen aan zijn moeder voor: „Moeder, dat is Dammerman, en we komen kijken, of u thee hebt, Dammerman, dat is mijn zuster Bertha."

De jongen boog zich voor mevrouw van Geer en stamelde eenige woorden. „Mijn condoleancebetuigingen."

Toen boog hij voor Bertha. En zette zich, en bleef mee theedrinken. Ging om negen uur mee naar Bobs kamer. En toen Bertha om tien uur langs Bobs kamer naar de hare ging, naar bed, drong uit de reten der deuren pijpenrook.

Ja, Bob nam het alles zoo zwaar niet als Bertha. Wel had ook hij vaak in moeilijke parketten verkeerd. Omdat hij gevraagd was en niet terug kon vragen. Maar dan had hij de zaak kalm en duidelijk uitgelegd. „Mijn grootmoeder wil geen menschen zien en mijn vader en moeder kunnen niet buiten haar, moeten wel naar haar pijpen dansen. Ik neem de uitnoodiging nu liever niet aan. Bij tijd en wijle zal 't nog wel eens anders worden."

Van toen af bracht hij geregeld zijn vrienden mee. Kalme, arbeidzame jongens als hij zelf. Dammerman bleek de intimus. Die verscheen zoowat om den anderen avond. Een leelijke jongen was 't, met een grof, bleek gezicht. Maar in zijn bleeke gezicht stonden een paar groote heldere blauwe oogen, die kalm, maar grondig, iedereen opnamen, en een hartelijke uitdrukking kregen, als het onderzoek bevredigend was afgeloopen. Die uitdrukking hadden ze tegen Bertha gekregen, toen hij haar eens enkele uren had bijgewoond. Alleen had hij toen gezegd tot Bob: „Dat zusje van je lijkt me wel aardig, maar vreeselijk zenuwachtig."

Ja, vreeselijk zenuwachtig was Bertha, die eerste weken. Ze huilde om alles en niets, sliep slecht, en kon haar hart maar niet tot kalmte brengen, dat arme hart, dat zoo geleden had in zijn kluisters, en nu wrokken bleef, omdat 't aan zijn vreugde voelde, hoe groot zijn ellende was geweest.

Toen Bob zoo heel kalm het voorbeeld had gegeven, volgde ze hem spoedig na. Ze inviteerde Beata. Ze nam Beata mee naar huis om thee te drinken! En moeder zei niets, scheen 't goed te vinden, schonk thee, presenteerde koekjes. En vader — die vond 't bijna net zoo heerlijk als Bertha. Als hij dan zich in den kring om de tafel schikte, en een half uurtje bleef babbelen, met Beata, met Dammerman, met Vreede, of Schuilenborg, dan straalde zijn gezicht en hij zou niet de kamer uitgaan, zonder Bertha eens veelbeteekenend aan haar vlecht te hebben getrokken.

'**t Was Woensdagavond, ruim veertien dagen na grootmoeders dood.**

Er was een groote kring om de tafel in de huiskamer

verzameld. Bob had ze vanavond alle drie meegebracht. Dammerman, Vreede, Schuilenborg. Beata zat tusschen Bob en Dammerman. Albertje naast zijn zuster. Vader had een heel pak fotografieën op tafel ter bezichtiging gelegd, van toen moeder en hij hun Zwitsersche reis hadden gemaakt. Jaren geleden, maar de foto's, zorgvuldig opgeplakt en bewaard, hadden niets geleden. Vader had 't zeer ver gebracht in de kunst van fotografeeren, en de stapels foto's, van die mooie, lange reis waren er 't beste bewijs van. Nu gingen de foto's van hand tot hand. De jongelui keken met de grootste belangstelling. Die prachtige berggroepen, die heerlijke vergezichten, die kloven en spleten, hoe had meneer van Geer ze zoo weten te nemen! De jongens, die hun eerste stappen al wel gezet hadden op het doornige pad der fotografie, waren uitbundig in hun lof en verrukking: Wat een diepte zat hier in! Wat een prachtige verdeeling van licht en donker! Dan weer hadden ze schik om mevrouw of meneer van Geer, telkens slechts één van beiden, wijl de ander opnam, van de foto's te halen — Mevrouw in het hun nu vermakelijk schijnende toilet van tien jaar terug. Meneer zoo echt op zijn gemak, soms in zijn hemdsmouwen met zijn jasje aan zijn wandelstok op zijn schouder. Meest waren de figuren makkelijk te herkennen. Maar soms waren ze heel, heel klein, verborgen ver weg in het struikgewas, of tusschen vreemden op een kunstmatig plateau, aan boord van een boot, voor een Senn-hütte.

De foto's gingen van hand tot hand. De jongelui, opgewekt, keken, bewonderden, lachten, praatten. Mevrouw van Geer liet tusschen de foto's door een schaaltje bonbons rondgaan. Bertha genoot — en leed. Haar hart deed pijn van 't wrokken. —

Ze hief de oogen van een foto, gaf die door. Toevallig richtte haar blik zich naar den hoek der kamer.

Daàr — — *Stond Grootmoeder.*

Ze stond daar, in haar lang nachtgewaad. De wollen, geblokte peignoir aangeschoten, openhangend. Het witte haar reeds voor den nacht gevlochten. De voeten in muilen.

Zooals ze zoo vaak Bertha verschrikt had, 's avonds, omdat het licht nog brandde op Bertha's kamer.

Of 's morgens, als ze tot aan Bertha's bed had moeten komen, en haar bij den arm moeten schudden, om haar wakker te krijgen.

Ze keek boos en dreigend, wees afwerend en dreigend naar de tafel, waar vreemde, vroolijke, jonge menschen zaten.

In doodsangst sperde Bertha de oogen wijd open. De eerste seconden kon haar keel zelfs geen geluid geven. Niemand lette op haar, behalve Dammerman, die recht tegenover haar zat en stamelde: „Goede God!" om *die* uitdrukking op Bertha's gelaat.

Maar net wou hij op haar toespringen, om haar te redden uit den doodsangst, die uit haar opengesperde oogen sprak, of ze begon te gillen, ook, toen haar vader haar in de armen had genomen, toen Beata haar eene hand en Dammerman haar andere hand had gegrepen en zij allen kalmeerende woorden zeiden. — Ze bleef gillen, dat grootmoeder weg moest gaan, dat ze nu toch doòd was, doòd, en haar niet langer kwaad kon doen.

Ze bleef gillen. Al de tranen, waarmee ze geworsteld had, al de kreten, die ze had willen slaken, zoovele jaren, alle booze woorden, alle verwenschingen, die ze had willen uitspreken, ze kwamen nu allemaal. Al haar smart gilde ze uit, al de ellende van haar bedorven kinderleven, alle leed van haar vergalden meisjestijd.

Ze bleef gillen. De jongelui moesten de kamer uit, zei vader. En allereerst natuurlijk het sidderend Albertje. Beata begreep het, liet Bertha los, nam 'm bij de hand en ging de kamer uit. Bob, bleek, maar kalm gebleven, begreep het ook. Hij stuwde zijn vrienden de kamer uit, nam toen Beata bij den arm en bracht haar en Albertje snel naar boven, naar zijn kamer. Schoon die een verdieping hooger lag en aan de achterzijde van 't huis, klonken de razende kreten tot daar door. Bob sloot de deur, wierp het raam open. —

De jongelui hadden het huis verlaten. Liepen bezorgd pratend op. „Een zenuwtoeval. Wist je, dat Bobs zuster aan zenuwtoevallen leed?"

Neen, daar hadden ze geen van drieën ooit van gehoord. Dammerman zei, dat hij wel gemerkt had, dat Bertha van de wijs was geraakt door den dood harer grootmoeder. Toen zweeg hij weer, huiverend om den blik dien hij in die enkele oogenblikken in het arme meisjeshart had kunnen werpen.

„Ga je dan altijd zoo te keer, als je een zenuwtoeval hebt?" vroeg Schuilenborg en dacht aan de rauwe verwenschingen, die hij een meisjesmond had hooren uiten.

Dammerman werd kribbig. Hij voelde, dat Bertha miskend werd.

„Als je goed getemteerd wordt, dàn ga je zoo te keer!" bromde hij.

Vreede sprak een verstandig woord. „Der zal een dokter noodig zijn, lui. Stom, dat we er zoo ineens vandoor zijn gegaan. Laten we teruggaan en onze hulp aanbieden."

Maar reeds kwamen ze het keukenmeisje tegen, dat naar den dichtsbijzijnden dokter snelde. Het tweede meisje

was den anderen kant op, vertelde ze. De jongelui bleven toch in de buurt en zagen tot hun voldoening in korten tijd zelfs twee dokters het huis binnen gaan.

Boven lag Bertha, uitgeput. Haar vader had haar op den divan gekregen. Nu schreide ze en snikte, als van bovenmenschelijke smart. Vader stond voor den divan, dorst niet één schrede te wijken, dat ze niet zou opvliegen, en weer slaan, en vechtend op den hoek zou toe willen, waar haar kranke hersens haar telkens opnieuw het schrikbeeld voortooverden. — Vader zag bleek als een doode. In hem sprak 't, zoo ellendig duidelijk:

„Zóóver is 't dus gekomen. Nu is ze ziek, doodziek. We hebben haar overgelaten aan grootmoeder. We hebben haar opgeofferd aan grootmoeder. Om zonder zorg in een mooi groot huis te kunnen leven en veel geld te verdienen. O!" en hij greep zich in de haren, snikte het even uit.

Moeder zat in haar fauteuil, het gelaat in de handen verborgen. Ze begreep het niet. Zóó erg was 't toch niet geweest. Hoe vreeselijk, om je eigen kind zóó te hooren spreken over je eigen moeder, die niets dan zorg had gekend, en niets dan het goede voor hen allen had gewild.

De doktoren kwamen. Hoorden, wat er gebeurd was. Vroegen nadere inlichtingen. Onderzochten Bertha, die blijkbaar onbewust van hunne tegenwoordigheid bleef, en almaar in zichzelf prevelde, klaagde, schreide. — Soms weer uitschoot in verwenschingen.

Toen zagen ze elkander aan. Ernstig. Fluisterden even met elkaar. De oudste nam daarop het woord en zei tot meneer van Geer:

„We vreezen voor hersentyphus. De zieke moet vanavond nog naar de barakken van 't Groote Ziekenhuis vervoerd worden."

Meneer van Geer had in de eerstvolgende uren zóóveel te beschikken, dat hij zijn smart en zorg moest onderdrukken.

Toen hij Beata naar huis stuurde, vergezeld van Bob, nadat hij hen beiden de handen met water en lysol had laten wasschen, vloeide even 't bloed van angst terug naar zijn hart. — Daar ging Beata — die tot vanavond voortdurend met Bertha was samen geweest. Als *zij* het kreeg? Zij, het eenige kind van een zóó zwaar beproefde vrouw?

Maar Beata bleef gespaard. De typhus koos Bertha alleen uit. Omdat ze 't meest weerloos was tegen de vreeselijke ziekte. „Een slecht gevoed, slecht verzorgd kind" — hoe deden deze woorden van den ouden dokter in het ziekenhuis een donkere blos van schaamte branden op de wangen van Bertha's vader! Haar moeder schreide er weer om, doch begreep 't niet. — Slecht gevoed! Er was toch altijd eten in overvloed in huis? Slecht verzorgd? Maar Bertha was nu toch zeventien jaar — moet men dan op een meisje van zeventien jaar nog passen als op een baby? En omdat Bertha zulk een slecht gevoed en slecht verzorgd kind was, had de typhus vrij spel met haar.

Vier dagen lang lag ze bewusteloos. En toen de crisis eindelijk overwonnen was, en de typhus haar niet meer zou dooden, was ze zóó zwak, dat de dokter nog in geen veertien dagen hoop kon geven op haar behoud.

Toch blèef ze behouden. Toen eenmaal de typhus genezen was, de besmetting geweken, werd ze naar een prettige kamer in het ziekenhuis gebracht, beneden rechts van de voorpoort. En daar moest ze weken lang rust houden en zwaar gevoed worden. „Een mestkuur ondergaan", zooals de term luidde. Want ze was ruim zeventien jaar, heel groot, breed gebouwd, en ze woog tachtig pond! „Een schandaal!" zei de oude dokter tot haar vader. „Kortweg een schandaal!"

Deze boog het hoofd, en weer klonk 't in hem: „We hebben haar overgeleverd, we hebben haar opgeofferd aan grootmoeder." — Heel, heel lang bleef Bertha in 't ziekenhuis. 't Sint-Nicolaasfeest ging voorbij en ze mocht er geen deel aan nemen. Het werd Kerstmis, Nieuwjaar — en nog steeds mocht ze geen ander bezoek hebben dan zoo nu en dan, en kort, van haar vader en moeder.

Ze vroeg wel naar de anderen, naar Albertje vooral, en naar Beata, maar ze scheen in deze vele weken van herstel toch buiten hen te kunnen. Al haar krachten en bewustzijn schenen nu op beter worden geconcentreerd.

Toen de razende koortsen hadden opgehouden, en ze voor 't eerst weer zichzelf bewust was, zich rekenschap kon geven van haar gewaarwordingen, voelde ze met blijdschap, dat het vreeselijke wrokken weg was uit haar hart. Ze werd beter, ze ging het leven weer in, en het was alles goed en heerlijk. Ze treurde niet meer om het verleden, wrokte niet meer om den verloren tijd en het aangedane leed.

Grootmoeder kon ze kalm herdenken. — Goddank, 't was nu alles voorbij. Met schaamte dacht ze aan de opschudding, die ze gemaakt had, dien avond. — Hemel, hoe had ze toch zoo iets kunnen denken! En toch, hoe duidelijk had 't schrikbeeld vóór haar gestaan! Ze was toen al ziek geweest, dien heelen dag. — Wat had Beata bezorgd naar haar gekeken, angstig haar hand gevat! En Dammerman! Wat een goede jongen was dat! Net als een vriendin had hij haar aangezien. — Aardig van hem.

De scholen waren al begonnen na de Kerstvacantie. Toen pas kwam de toestemming van den dokter: Bertha mocht twee middagen in de week ander bezoek hebben dan vader en moeder. Doch altijd slechts een of twee tegelijk, en niet langer dan van 3—4.

Het *andere* bezoek, dat 't eerst kwam, was mevrouw van Geer en Beata.

Dat was een weerzien! Mevrouw van Geer schreide van diepe ontroering, toen ze Bertha terug zag. Bertha's gelaat was wit als papier, haar oogen groot en helder. — Heur haren waren allen uitgevallen, en nu begonnen ze weer terug te komen — een armzalig krullebolletje voor zulk een groot, breedgeschouderd meisje! Bertha leek vele jaren ouder geworden. Doch heerlijk was 't, de kalme tevredenheid te zien, die uit haar heele wezen sprak. En de opgewektheid te hooren, waarmee ze van haar ziekenhuisleventje vertelde.

„Als je zag, wat ik eten moet, Beata — ik eet geloof ik voor mijn heele leven genoeg. Als ontbijt twee beschuiten met zúlke dikke schijven varkensgehakt. En melk, melk! Drie liter melk op een dag! Om half elf een bord soep, van die echte dikke, met rijst of erwten of boonen! Om half een twee boterhammen met een ei, en vleesch erop! En weer melk, melk! Om vier uur

thee, met wat lekkers, dat ik krijg van vader of moeder. Roomtaart, of een appelbol. — Om zes uur middageten — neen maar, als je dát zag! En dat moet er allemaal maar in. Soep, en vleesch met groenten en aardappelen, en compôte, en wat toe — een stuk pudding om van om te vallen, of rijst met bessensap. — En dan zou je denken, dat 't uit was, Beata? Neen — dan komt er nog een bord pap. — En verder druiven, en almaar melk, almaar melk."

„En hoe lang moet dat nu zoo voortgaan?" vroeg Beata.

„Dàt weet ik niet!" antwoordde Bertha. „Maar 't kan me nog niet schelen. Ik zal je wat vertellen, en u ook mevrouwtje. — Maar u moet 't aan niemand oververtellen, want 't klinkt schandelijk luilakkerig. — Ik vind 't ècht heerlijk hier, ik voel me zoo veilig en opgeborgen. — Ik vind 't gewoon een zalig idee, dat de heele winter nu voorbij gaat en ik er niets mee te maken heb. — Brrr! niets geen koude natte voeten, den heelen winter niet ingesneeuwd. — Weet je nog wel, Beata, dat we verleden jaar om dezen tijd op een avond samen tegen de Willemskerk aanstonden, en niet voort konden van den sneeuwstorm, en toch voort moesten, en nog wel op onze voeten, want de trams reden niet meer door de sneeuw? Hoor!" en ze wees naar de ramen, waar de hagel tegen aan kletterde. „Brrr — ik heb niet eens zin, om met u mee te gaan. Ik lig hier fijn, fijn. Snoep maar eens." En ze deelde gul van den overvloed, dien haar vader haar steeds zond, of voor haar meebracht in een voortdurende behoefte goed te maken. Goed te maken.

Het tweede „andere" bezoek, dat Bertha kreeg, was dat van Bob en Dammerman.

„Zoo, ouwe jongen!" zei Bob en wist toen verder

niets meer van schrik over de papierwitte gelaatskleur, de kantige, spitse neus, de holle oogen en het zielige, vlassige kroesbolletje van zijn zuster.

„Dag, Bertha!" sprak Dammerman en wist zich beter te beheerschen. „Alsjeblieft!" en hij zette een kristallen potje vol sneeuwklokjes op het tafeltje naast haar bed. „Ik ben blij je weer te zien. En van den zomer, dan moeten we maar eens veel afspreken, om naar buiten te gaan, Bob en Albertje en jij en ik. — Dat zal je weer heelemaal op de been brengen."

Bertha wist niet goed, hoe ze 't had. Ze kende Dammerman toch eigenlijk nog zoo weinig, dacht ze. Hoe aardig, dat hij haar mee kwam opzoeken! En wat een beeldig vaasje bloemen bracht hij voor haar mee!

Ze bedankte hem, niet goed wetend, of ze 't nu wel hartelijk genoeg deed. En zijn woorden over naar buiten gaan openden haar gansche verschieten van zomerheerlijkheid en jong plezier.

Dammerman scheen zich bijzonder op zijn gemak te voelen. Die vond bepaald, dat hij Bertha al lang en genoeg kende. Hij zette zich op den rand van 't bed en keek naar haar, met louter vreugde in de groote oogen, die zoo opvallend mooi waren in zijn leelijk gezicht.

Bertha schaamde zich over haar kroesbolletje. Over 't algemeen scheen hij meer van 't bezoek te genieten dan zij. Ze voelde zich een weinigje verlegen, nog niet gewend aan omgang, zeker niet aan omgang met jongens.

Het derde bezoek kwam van twee klassegenootjes. Mien Jonkers en Truus Opmeer. Ze waren geregeld aan Bertha's huis komen hooren en hadden tot haar groote vreugde van meneer van Geer verlof gekregen, Bertha te gaan bezoeken. Beata moest er om thuis blijven.

Want die wou weer gaan, en dat werd dan te druk.

„Zeg 't zelf maar tegen Beata op de avondles," had meneer van Geer gezegd. En ze hadden haar boodschap overgebracht met een weinigje leedvermaak. — Het was nog altijd niet, zooals 't wezen moest tusschen hen en Beata, en 't kwam ook niet meer in orde. Nog één jaar scheidde haar allen van haar onderwijzeressenexamen en tot 't laatst toe bleef Beata haar allen even vreemd.

Nu zaten ze bij Bertha's bed, en 't was Bertha een teleurstelling, dat Beata niet kon komen, hoezeer ze ook gevleid was met het bezoek der twee, die duidelijk uitlegden, dat ze uit naam der heele klasse waren gekomen, en dat deze bouquet — en ze hadden een beeldige bos mimosa en kleine, witte narcissen — van de heele klas was.

Bertha kon niet nalaten naar den bekenden weg te vragen: „Dus komt Beata nu niet?"

De twee wisselden even een blik. „Neen, hè?" zei Mien Jonkers. „Drie op een middag is te veel."

„Doe je ze vanavond mijn complimenten?"

Weer een blik der twee.

„Ja, hoor!" beloofde Mien.

Toen zei Truus opeens: „Hè, zeg, Bertha, 't lijkt nou net, of jij geen andere vriendinnen kan krijgen dan Beata. Het is altijd maar Beata, Beata. Je kijkt naar niemand anders om. Wat vind je toch aan Beata?"

Bertha keek Truus vol verwondering aan. Wat zij aan Beata *vond?* Begrepen ze dat niet?

„Wel," trachtte ze uit te leggen. „Ik houd heel veel van Beata. Beata is mijn *echte* vriendin, zie je. Al zoo lang. Van toen we elf jaar waren. Zoo'n echte vriendin, die kan je er toch maar één hebben, vind ik."

„Nou maar," zei Mien, geprikkeld, omdat ze vond,

dat Bertha's antwoord een afwijzing was van al de vriendelijkheid der klasse: „Beata denkt volstrekt niet aan jòu alleen — dat weten we allen heel goed."

„Niet?" vroeg Bertha en opeens werd 't haar bang te moede. Ja, vroeger, toen had ze Beata's vriendschap ook met zoovelen moeten deelen. Maar dat was nu immers al een heele poos anders.

„Niet?" vroeg ze nog eens, toen de beide meisjes geheimzinnig bleven zwijgen. En angstig riep ze: „Wàt *is* er dan?"

„Nou!" begon Truus Opmeer beslist. „Dan zullen we 't je maar zeggen. Nou jij ziek ben, nou troost ze zich met je broer."

„Hè?" vroeg Bertha verbijsterd.

„Ja. Beata loopt tegenwoordig met je broer, die student in Delft is."

Bertha was genoeg thuis in de taal der kweekelingen, om precies te weten, wat ze daarmee bedoelden. En in haar zwakke hoofd duizelde 't. Allerlei gevoelens bestormden haar, allereerst de oude jaloezie, waarvan ze nooit los zou raken. Maar toen opwinding, schrik bijna. Omdat het daar nu was, het groote-menschenachtige. Beata, die met Bob *loopt*. Bob, die met Beata *loopt*. Ze was blij, toen de meisjes, een weinigje bezorgd over de gevolgen van haar bezoek, immers ze zagen, dat ze Bertha „druk" hadden gemaakt — vlug afscheid namen. Nu kon ze rustig overdenken en het nieuws verwerken. Ze twijfelde er geen oogenblik aan. Ze zag het heelemaal voor zich, hoe 't was. Bob, die avond aan avond, als hij het met zijn werk schikken kan, aan de Schelpkade schildert. En dan komt Beata uit den drom der meisjes naar hem toe. Maar Beata zou ànders doen dan de rest.

Beata zou vrij en frank naar Bob toegaan. Menig ander meisje sloop, probeerende het ongemerkt te doen, het een of andere donkere straatje in, teneinde daar den jongen, met wien ze afgesproken had, te ontmoeten. Dàn zouden Bob en Beata naar de Waldeck-Pyrmontkade wandelen. En het zou alweer ànders zijn. Want Bob zou aanbellen en natuurlijk, frank en vrij, mee naar binnen gaan, naar mevrouw van Geer. Gelukkige Bob! die dit iederen avond kon genieten.

En dan verder? Wel. — Over een jaar ging Bob naar Indië. Dan — dan zou Beata zijn *meisje* zijn. En dan nog later — dan zouden ze trouwen, met den handschoen, en Beata zou naar hem toereizen. — Ach, dit was eigenlijk allemaal zoo heerlijk, als 't maar wezen kon. Alleen — nu zou er niets komen van haar en Beata, die samen als onderwijzeressen naar Indië gingen. En dan — dan zou er een scheiding komen tusschen haar en Beata. Doch dit was nog zóó ver weg en Bertha was zooveel minder zwaartillend geworden, dat ze dáar niet over bleef treuren.

Haar verpleegster kwam binnen met de thee, en met een nieuwe taart van vader. Een beeldig klein mokka-taartje, net om zoo in twee, drie keeren op te peuzelen. De verpleegster moest gezellig meedoen, natuurlijk. Eerst de gordijnen sluiten, en 't licht op steken. Het dek weer eens netjes leggen — 't kussen opschudden en wat schuin zetten, dat Bertha zitten kon.

Boe! boe! deed de wind in den schoorsteen. Maar binnen was het behagelijk warm, en licht en veilig en gezellig.

In de heerlijke rustige avondstemming verwerkte Bertha het groote nieuws. En vond het goed. Dan zou ze maar

alléen naar Indië gaan. — Dan zag ze Beata toch gauw terug na de scheiding. Eén ding was niet in orde — Beata had 't moeten zéggen, vond Bertha. Doch zelf zocht ze duizend verontschuldigingen voor Beata. Bertha kón nu eenmaal Beata niets kwalijk nemen.

Beata behoefde geen duizend verontschuldigingen. Het was nog lang zoo vaak en zoo geregeld niet gebeurd, als de meisjes hadden voorgesteld.

Toen Bob tweemaal aan de avondschool had gestaan, ging Beata Bertha opzoeken. En daar ze toch ook al zeventien jaar was, en Bob een heel aardigen jongen vond, en heel blij was, omdat Bob van zoover kwam om háar af te halen — had Beata dien eersten keer Bertha nog niets gezegd. Het was nu nog haar eigen, lief geheimpje. Maar toen Bob vaker kwam, en ze een poosje geen gelegenheid had 's middags naar Bertha te gaan, begreep ze, dat Bertha 't nu zoo langzamerhand moest weten. En ze vertelde 't Bertha, zoodra ze weer voor haar bed zat. Ze deed, alsof 't iets doodgewoons was.

„Zeg — Bob haalt me tegenwoordig nog al eens af van de les.”

Innig keek Bertha haar aan, dankbaar voor dit bewijs van vertrouwen. O, nu was àlles goed. Nu was 't *gezegd*. Nu had Beata 't *gezegd*. Maar Bertha wist niet, wat ze zeggen zou. Toen zweeg ze en bleef zwijgen, tot Beata een ander onderwerp van gesprek had gevonden.

Mevrouw Steuver, meneer en mevrouw van Geer, ze wisten het ook. Mevrouw Steuver was nog vaak weder-gekomen na dat eerste bezoek, dat Bertha zoo gelukkig had gemaakt. En met raad en daad geholpen had ze ook. Op haar aanraden had mevrouw van Geer een juffrouw in de huishouding genomen, en die deed nu

zoo ongeveer grootmoeders werk. Echter moest mevrouw van Geer enkele uren per dag vrijmaken om zich zelf met allerlei te bemoeien. — Want hoe had ooit een vreemde alles kunnen doen zooals grootmoeder?

Mevrouw Steuver, meneer en mevrouw van Geer hadden 't tegen elkaar gezegd. „Bob haalt tegenwoordig Beata zoo nu en dan van de les." „Dan komt hij meestal nog een half uurtje nababbelen op de Waldeck-Pyrmontkade." Verder niets. Ieder dacht er het zijne van, maar niemand achtte het oogenblik gekomen iets hardop te zeggen.

De weken gingen voort, de winter kwam om. Begin Maart kon Bertha uit het Ziekenhuis komen. Half Maart mocht ze uit, eerst twee halve uurtjes per dag, toen telkens wat langer. 1 April zou ze weer naar de les gaan. Dan ging het laatste jaar harer voorbereiding voor haar onderwijzeressenexamen in. Er waren er, die somber 't hoofd schudden, oude bezorgde leeraren: „die ziekte kost Bertha van Geer een jaar." Doch er waren er ook, die wisten, dat Bertha van Geer 't best hàlen zou. Daarom kreeg ze een kans — ze mocht voorwaardelijk naar het laatste leerjaar over. En daar ze gelukkig haar „makkelijke hersens" had behouden, haar meesteres op de dagschool haar wat ontzag en hàar veel tijd gunde voor haar eigen werk, ging het, en kostte de lange zware ziekte haar geèn jaar.

Bladz. 216

HOOFDSTUK XIII.

Dammerman was nog wel eens in 't Ziekenhuis terug gekomen, zoo met Bob, en dan had hij herhaald: „We gaan maar eens flink naar buiten toe, wij met zijn allen, hoor Bertha!"

Nu kwam Dammerman met een bepaald plan. Ze zaten in het schemeruur om Bertha heen, die „uit eerbied voor haar ziekte" in een grooten leunstoel zat. Bob, Beata, Albertje, Geert Dammerman.

„Kinderen, we moesten Zondag eens lente vieren."

„Maandag gaat Bertha voor 't eerst weer naar school en naar les," herinnerde mevrouw van Geer waarschuwend.

Dammerman liet zich niet uit het veld slaan. „Lieve mevrouw," zei hij. „We gaan met de tram tot aan het eind van de Atjehstraat. En dan met het bootje over. En dan de Waaldorperweg af, en ergens daar opzij in de duinen. Dat 's toch niets te ver? In de duinen zullen we heusch niet sjouwen, maar een mooi plekje zoeken."

„Het zal te koud zijn —" Mevrouw van Geer durfde zich nog maar niet met het plan te vereenigen.

„Dàn doen we 't niet. Maar als 't nu eens zoo'n dag is als gisteren, o lieve mevrouwtje, dat was immers om uit je vel te springen, dat we toen niet uit konden."

„We eten Zondag vroeg. Het keukenmeisje gaat uit."

„Des te beter! O, dan mogen we tot donker uitblijven, hè? Niets is verrukkelijker, dan de lente-avonden, de lentezonsondergangen. Toe mevrouw," en hij vatte haar hand, keek haar met zijn mooie, groote oogen zoo smeekend aan. „Gun twee arme jongens, die in geen jaren meer een Hollandsche lente zullen zien, een pleziertje! Toe dan! toe dan!"

Ze stemden allemaal mee in de smeekbeden. Mevrouw van Geer moest zich gewonnen geven. Zondag om drie uur zouden ze zich verzamelen bij de van Geers aan huis, ter eere van Bertha, en dadelijk de tram nemen op den hoek van de straat.

Nu zou het dus beginnen, het èchte leven. Het heerlijke jonge leven, dacht Bertha. Uit met elkaar! Ach, hoe heerlijk was toch alles! Hoe naderde de zomer als vol zalige geheimen!

Zondagmorgen was ze ongerust, dat deze eerste uitgang niet gelukken zou.

Het regende, en de lucht was egaal grijs, alsof het weer niet op kon klaren. Doch zoel woei het windje aan door de openstaande ramen, de lente zat toch in de lucht, het was tòch een der negen lentedagen, die Maart nu eenmaal mòet geven volgens het aloude geloof.

'sMiddags, terwijl ze aan tafel zaten, werd het droog, schoon de lucht even egaal en donker bleef.

„Ik ga Beata vast halen," zei Bob, zoodra de Zondagspudding genoten was. „Bertha, maak je gerust maar klaar — zorg alleen, dat je tegen den regen kunt."

Nu, daar had moeder voor gezorgd. Een keurig mantelpakje van echte loden stof lag klaar voor de regendagen,

en in de kast hing een ander, een lichtgrijs voor het mooie weer. Bertha's kleeding was er zeer op vooruitgegaan, sedert grootmoeder dood was. Nu geen stijve lijf-en-rokken meer van onverslijtbare, doch smakelooze stof, geen japonnen harer moeder, voor haar ingenomen en verlengd, geen eigengemaakte mantels en hoeden. Toch had de voorziening van Bertha's kleerkast mevrouw van Geer de verzuchting afgeperst: „Nu zie je toch weer eens, hoe goed of grootmoeder voor alles zorgde, en hoeveel handen er aan te pas moeten komen, nu haàr handen rusten!"

Meneer van Geer *genoot*. Van zijn keurig „jong dametje", dat aan den arm harer moeder twee maal per dag de deur uitstapte. Heur haar begon nu ook bij te komen. Het krulde meer dan het uitgevallen haar en mevrouw van Geer had haar voorgedaan, hoe ze de korte lokjes om haar vinger moest winden en stuk voor stuk opspelden. Zonder hoed stond 't een weinigje excentriek, maar met 't kleine, donkergrijze voorjaarshoedje leek 't op 't keurigste jongedameskapsel.

Beata had nu ook 't haar opgestoken. In twee vlechten bedekte 't het geheele achterhoofd en wou nog altijd maar zakken, hoe mevrouw Steuver ook werkte met groote ijzeren en hoornen spelden.

Bertha was net gekleed en gereed beneden, toen Dammerman de kamer binnen trad, blijde begroet door Albertje, die zijn regencape al over zijn arm had.

„Moet de partij nu heusch doorgaan?" vroeg mevrouw van Geer en keek bezorgd naar de donkere lucht, de natte straten.

„He ja, moeder!" riep Bertha en Albertje kwam wijs achteraan: „Morgen moet Bertha toch oòk uit, al regent het."

„Bravo, jonge man!" lachte Dammerman en sloeg Albertje op zijn matrozenschouder.

Ze gingen nog een beetje zitten. Wachten op Bob en Beata. Doch die kwamen eerder, dan ze verwacht werden, zóó hard hadden ze geloopen. Beata's wangen gloeiden, haar oogen schitterden. Het spinsel heurer haren was als bepoederd met mistdruppeltjes.

„Het is goddelijk weer," zei ze. „Hè, laten we maar gauw gaan. Het eenige, wat we noodig hebben, zijn goede zolen. — Ik heb de mijne er al op nagezien."

De zolen waren allen in orde, en daar ging het, allereerst naar de tram.

Bertha had zich afgevraagd: „Zou Beata nu aanhoudend bij Bob loopen? Wel een beetje saai dan — maar ik heb Albertje gelukkig."

Doch Beata stak hartelijk haar arm door die van Bertha.

„Zeg, eenig leuk, dat je dat van den winter nu maar afgewerkt hebt. Want van den zomer zou het allervreeselijkst zonde zijn geweest. Ik heb een zak vol met nieuwtjes over den zomer — ik zal alles vertellen, als we goed en wel in de tram zitten."

Ze wisten allemaal, wat voor nieuwtjes. De meisjes waren immers van den leeftijd van het Koninginnetje? En 't jaar was 1898. — De zomer zou de Inhuldigingsfeesten brengen.

In de tram kwam Beata los.

„Er komt een aubade, van vijf duizend schoolkinderen. Wij van de les doen allemaal mee. De repetities beginnen half April. En er komt een geweldig feest in de Maliebaan, voor twaalf duizend kinderen. — Dan moeten er vier-en-twintig tafels zijn om de kinderen te bedienen. Aan het hoofd van iedere tafel staat een oudere dame, en die

vraagt een heele staf van jonge meisjes. En nu heeft mevrouw Conturier, je weet nog wel, Bertha, uit het Noordeinde, ééne tafel. En ze heeft *mij* al gevraagd en jou wil ze ook dolgraag hebben. — En de illuminatie zal zoo prachtig zijn, en de versiering."

„Kinderen, wat zùllen we fuiven," riep Dammerman opgetogen. „Zeg Bob, wat een heerlijke uitstuif voor ons!"

Bertha zat stil. — En overdacht, hoe dat *anders* gekomen zou zijn. O, met niets dan bitterheid. — Met niets dan toekijkerij en niet meedoen.

Op den Waaldorperweg nam Beata weer haar arm en begon van de les te vertellen. Bertha trof het. — Als ze een week geweest was, dan begon de Paaschvacantie al. Zoo'n zorg hadden de heeren nu voor hàar, dat ze zich niet zou overwerken.

Bijna aan het eind van den weg gingen ze links het duin op. Niet te snel, om niet te veel van Bertha's krachten te vergen. Het bleef droog, zelfs lichtte het grijs van de lucht een weinigje op.

De takken der boomen waren nog kaal, doch reeds stonden alle knoppen op barsten. En de heesters droegen fijne groene blaadjes. Ook bloeiden de duinviooltjes al hier en daar tegen hellingen, waar in de afgeloopen week de zon zoo heerlijk geschenen had. Ze plukten de viooltjes, en groeven een paar pollen uit, die als een kostbaar kleinood in hun zakdoek werden geknoopt.

Tegen half vijf gingen ze bij den kampwachter een kop chocola drinken en bleven er geruimen tijd, om Bertha te laten uitrusten. Want buiten was alles toch te nat om met goed fatsoen te gaan zitten.

Terwijl ze daar zaten, begon de regen weer te vallen.

Nog langer dan ze eerst van plan waren, bleven ze, of het soms op wou houden.

Doch het hield niet op en zoo tegen half zes moesten ze toch wel opstaan om naar huis toe te gaan.

Toen ze de deur van het kampwachters huis uittraden, kwam de warme zoelte van den lente-avond hun bedwelmend tegemoet.

Doodstil was de lucht. De overvloedige regen ruischte. Ruischte op het zand, op de kleine grasveldjes vol duinviooltjes. Ruischte door de kale eikentakken heen, op de fijne, groene heesterblaadjes.

Wat was het alles wonderlijk! Zoo stil, zoo geheimzinnig heerlijk. Ze dempten er hun stemmen om. Zeiden al gauw niets meer. Ze sloegen den weg naar huis in, langzaam. Nu liep Beata wel naast Bob. — Bertha had de hand van Albertje gevat, en bleef terug, uit schroom. Ja, ze wou Beata wel aan Bob laten, en in dezen wonderschoonen lente-avond kon ze 't zonder bitterheid.

Dammerman bleef ook terug. Naast Bertha. Doch ze scheen hem niet op te merken. Het Nieuwe Leven stond weer eens vóór haar, in al zijn heerlijkheid, in al zijn volte-van-belofte — en ze had oogen, noch ooren voor wat anders. Ze liep steeds langzamer. Keek omhoog, waar de strengelende takken der lage eikeboomen een dak vlochten. Keek terzijde in het bosch, waar de heesters hun blaadjes al wijder spreidden.

Luisterde naar het regenruischen, drukte de bos duinviooltjes aan haar borst.

Toen liepen de tranen haar over de wangen, van ontroering om de schoonheid en heerlijkheid van het nieuwe leven.

Even begreep Dammerman deze tranen verkeerd.

Hij liep daar zoo alleen en vergeten. Hij had al zoo lang de vriend van dit meisje willen zijn, van dit meisje, dat zooveel had geleden, 't zoo stil had gedragen, en zoo kijken kon, hunkerend naar een goed woord, een vriendelijken blik. Hij had al zoolang de plaats van Beata in willen nemen. Waren die tranen nu niet om Beata, die ginder liep en zich om niemand meer bekommerde dan om Bob?

Hij raakte haar arm aan. „Bertha!" zei hij zacht. „Huil er niet om. Mag ik Beata's plaats bij je innemen?"

Verschrikt zag Bertha hem aan. Verschrikt, omdat hij deze heilige stilte stoorde. Toen lachte ze door haar tranen heen.

„Daar huil ik niet om," zei ze. „Kan je dan niet begrijpen, dat ik huilen moet? Het is alles zoo mooi — en — voor mij, zie je, voor *mij* — zoo nieuw."

Ze eindigde met een snik. En nu stonden ook de tranen in zijn goede jongensoogen.

Zwijgend liepen ze nog eenigen tijd door. Albertje keek tersluik van de een naar den ander. Klemde de hand van zijn zuster vaster.

Toen stak Dammerman opnieuw van wal en gebruikte ditmaal woorden, die niet misverstaan konden worden.

„Als Bob Beata haalt — mag ik dan jou halen?"

„Mij halen?" sprak Bertha hem verbijsterd na. Ze bleef stil staan van de verbazing, van den schok, dien ze door deze woorden kreeg. „Mij halen?" vroeg ze nog eens, haar eigen ooren niet meer geloovende.

De jongen stond tegenover haar, had even van ja! geknikt, en keek haar nu lachend aan. Zijn oogen deden altijd wonderen, overal. De heele wereld maakten ze voor hem in orde. Wie kon Geert Dammerman wat

weigeren, als hij 't vroeg, met de vraag op zijn lippen en de vraag in zijn groote, trouwe, helderblauwe oogen?

Bertha begreep al, wat hij wilde, al wat hij bedoelde, uit zijn blik. En was bewegenloos van verbazing. Wat? *Zij* gehaald, *net als Beata?* En dan verder met haar, *net als met Beata?* Het was er dus niet meer, dat vreeselijke onderscheid? Beata alles, zij niets? Beata de Dag en zij de Nacht?

Albertje liet wat ongeduldig de hand van zijn zuster los, en slenterde Bob en Beata achterna, die langzaam genoeg liepen om ingehaald te worden.

Eindelijk had Bertha haar woorden gevonden.

„Je mag me komen halen."

Niets meer, en haar stem beefde van al te groote ontroering.

„Ik zal er zijn!" zeide hij terug. „Laten we nu naar huis gaan."

En ze gingen verder in den stillen, warmen lenteavond. In den ruischenden regen. De duinviooltjes hield Bertha tegen haar hart gedrukt en nu en dan boog zij het hoofd, om de wondertjes van heel dichtbij te bekijken. Albertje liep nu aan Beata's hand. Bob en Beata zeiden steeds minder tot elkander. Ze hàdden gesproken, voor 't eerst in open woorden, van het najaar. Als het examen gedaan was en de Inhuldigingsfeesten voorbij, dan zouden ze vertrekken, Bob en Geert. Misschien wel met dezelfde boot. En als Bob dan eenmaal als controleur geplaatst was — als 't hem meeliep, dan ging daar een half jaartje overheen — dan zou Beata de verlovingskaarten rondzenden.

Nu zwegen ze. En daar stak Bob zijn arm door dien van Beata, en ze gingen gearmd verder in den vallenden

lente-avond. Wat Bob zich na vele wandelingen veroorloofde — Dammerman nam het opeens als zijn goed recht. Zijn arm schoof zich door dien van Bertha. Een siddering ging door haar heen. Maar zij trok haar arm niet weg. En daar liep ze, als op wolken, als in een hemel van zacht zilver licht, waar men het hoofd wel op móet richten en wel stralend móet kijken, al weet men zelf nog niet, wát daar dan toch zoo straalt en glanst in zijn jonge, ongewende gedachten.

Den heelen nacht had Bertha noodig om haar nieuw geluk ten volle te leeren begrijpen en voelen. Voor 't raam zat ze, in den lentenacht, gehuld in den warmen, dikken, lichtblauwen peignoir, die het Kerstgeschenk was geweest van haar vader.

's Morgens was ze er achter. Als Beata had ze nu haar vriend gevonden. Met Beata en haar vriend zou ze de komende maanden, vol beloften, doorbrengen. Met Beata zou ze de scheiding afwachten. En dan zouden ze samen blijven, zij en Beata. Weer wachten — ditmaal op de hereeniging. Als ze zoo ver was, bergde ze 't gelaat in de handen en schreide weer van geluk. — Dan zou ze, misschien wel met Beata — o natuurlijk *met* Beata! het geluk tegemoet varen. — Naast Beata de nieuwe wereld betreden, het nieuwe leven ingaan! Geen scheiding dus van Beata, maar een vaster verbond!

Dankbaar dacht ze aan Beata. Haar schuchtere ziel zei: „Als ik Beata niet had, dan dorst ik dit alles niet." Maar nu Beata haar in dit alles was voorgegaan, nu was ze zielsgelukkig te kunnen volgen. Nimmer vergat ze den avond in den ruischenden regen, onder de kruisende eiketakken: Beata, die aan den arm van haar vriend

voorging. En toen kon Bertha den arm van haàr vriend aannemen.

Ja, toèn had ze dien Maandag hoofdpijn en kon niet naar school en niet naar les. Haar vader, die voor haar waakte, als ware ze zijn oogappel, besloot opeens: „Dat stellen we uit tot nà de Paaschvacantie."

Bertha vond het wel heèl jammer, dat ze nu nog niet beginnen zouden, die liefelijke avondwandelingen. Maar ze had behoefte voorloopig aan rust, en ze geloofde, dat ze Geert Dammerman toch wel gauw te zien zou krijgen.

Bob en Beata hadden met vreugde gemerkt, wat daar achter hen tot stand was gekomen: de verbintenis van Geert met Bertha. En zoo was 't Bob niet vreemd geweest, toen Bertha hem om elf uur, toen hij klaar stond om naar den trein te gaan, achterna was gekomen en gezegd had: „Vertel aan Geert, dat ik hoofdpijn heb en thuis moet blijven. En dat ik nà Paschen pas naar school ga."

's Middags sliep ze enkele uren, en voelde zich 's avonds wat beter. Ze had gelijk gehad met op Dammerman te rekenen.

Toen ze met haar moeder aan de theetafel zat, kwam hij, voor 't eerst op zijn eigen houtje.

„Is je hoofdpijn over?" vroeg hij en hield Bertha's smalle hand wat langer in de zijne dan nóodig was.

Mevrouw van Geer keek.

Die toon in zijn stem. — Die blik in zijn oogen. — En tegen Bertha!

Ze ging theeschenken. — Doch hij riep haar van haar werk af met zijn hartelijke jongensstem: „Mevrouwtje, nu wou u zeker weer met Bertha uit? Zoo twee maal

op een dag een halfuurtje, zooals u al dien tijd al gedaan hebt? Toe, mag *ik* morgen die taak eens van u overnemen?"

Nu had mevrouw van Geer begrepen. Haar ontroering verbergde ze, al theeschenkende. Bertha ook. Nu al. Wat ging dat toch gauw! Eerstdaags twee verloofde kinderen.

„Ja, hoor!" knikte ze zonder hem nog aan te zien. En hij, voortvarend: „Nou zeg, Bertha, dan sta ik morgen om tien uur voor je neus. Ik moet pas om twaalf uur naar Delft."

Meneer van Geer kwam binnen. En met een half uur bemerkte hij, hoe de zaken stonden. Bemerkte het met moeilijk, maar toch ingehouden ontroering. Die Bertha, hoe heerlijk voor 't kind. Het was, of het Lot haar 't geleden leed wilde vergoeden. En zulk een beste, inhartelijke, intelligente knaap als die Geert Dammerman.

Aldus werd de „voorloopige verbintenis" tusschen Bertha en Geert Dammerman een erkend feit. Gesproken werd er niet over. Dat had alles nog den tijd.

HOOFDSTUK XIV.

Toen werd de zomer als een sprookje. Ga 't maar eens vragen aan de menschen, die nu tegen de veertig loopen — wat dàt voor een zomer geweest is, de zomer van 1898. Wat die zomer geweest is voor de meisjes in Den Haag, die feest vierden rondom het opperste Meisje. — Die allemaal haar jeugd, haar achttien jaren vierden, met een feest als van Duizend-en-een-Nacht, omdat dat éene meisje dien zomer ook achttien jaar werd. De zomer was voor Bertha als vele jaren van louter geluk. — Daar was voor haar heur vrijheid — vrijheid om te gaan waar ze wou, te komen, wanneer ze wou, te zeggen, wat ze wou, mee te brengen, wie ze wou. Daar was voor haar haar vriendin, met wie ze in lang afgesmeekte vrijheid kon omgaan. — Daar was voor haar heur vriend, die haar elken dag méér werd. Daar was haar eigen achttiende verjaardag, tot een groot feest gemaakt, die verjaardag na herstel uit doodelijke ziekte. En dan waren daar de feesten met al hun toebereidselen, die allen óok feesten waren, en waaraan alle meisjes van achttien jaren volop en daadwerkelijk deel namen.

Bertha en Beata zongen mee in de aubade, waarvan de repetities werden gehouden in dien toovertuin, een

paradijs in 't hart der stad. Zóó af- en omsloten, dat men de schoonheid er van slechts raden kon uit de wuivende boomtoppen, of hier en daar er wat van kon afgluren door een hek. Bertha en Beata bedienden aan éene tafel bij het groote schoolfeest in de Maliebaan, dat zoo wonderdadig verliep. 's Morgens goot het. Het goot, tot de twaalf duizend kinderen opgesteld waren, tot al de achttienjarige bedienende meisjes doornat waren in haar mooie nieuwe, meest witte feestkleedjes. — Maar toen Het jarige meisje het veld opreed — daar was de zon, en het werd een wonderschoone middag, en de zon droogde en koesterde vlug al die natgeregende kindertjes en meisjes, en het feest was één jubel verder. Maar hoe de feestkleedjes er uit zagen na zulk een middag loopen in 't natte gras, dat was eenvoudig onbeschrijfelijk.

Haastig overlegden de moeders 's avonds.

Mevrouw van Geer ging dienzelfden avond nog uit, om een nieuw feestkleed voor Bertha te koopen. Mevrouw Steuver zat tot laat in den nacht te naaien — en zoo zorgden en werkten de moeders door de heele stad. De achttienjarigen konden toch haar aller feest niet vieren, geen dag, zonder feestjurk!

Bertha en Beata deden mee aan de groote Tentoonstelling van Vrouwenarbeid op het nieuwe terrein aan de Stadhouderslaan. Ze zongen er weer de aubade, ze gaven er een gymnastiekuitvoering, ze hielpen mee in allerlei stands.

Op den grooten illuminatie-avond, die de kroon zette op al, wat Den Haag in die dagen aan schoons beleefde, trokken ze met hun allen uit, twee aan twee. — Meneer van Geer met mevrouw Steuver, mevrouw van Geer met

Dammermans vader. Zijn moeder had 't niet gewaagd in deze drukte op straat te komen. Bob met Beata, Geert met Bertha, en Albertje met oom Steuver uit Warga, die voor de feesten was overgekomen. Ze spraken af, zooveel mogelijk bij elkaar te blijven, maar raakten ze uiteen, dan zou elk zijn weg gaan, en zouden ze elkaar om half twaalf ontmoeten in den tuin van het Boschhek. Lang bleven ze bijeen. Ze zuchtten van verrukking over den Vijverberg, zooals die in den stillen, warmen nazomeravond lag in den glans van zijn ontelbare oranjeballonnen, als exotische vruchten prijkend aan de takken der boomen. Torens vol ballonnen — een dak van ballonnen.

Ze juichten over de schoonheid van het verlichte Voorhout. — Maar toen ze bij het Paleis kwamen, waar juist het jarige meisje zou uitrijden, en waar de celluloid-ballen, in al hun kleuren, wit, blauw, groen, rood, paars, en vooral oranje, oranje, gloeiden in de stille lucht, snoeren edelsteenen geleken, met kwistige hand gebonden, gewonden rondom het huis van het jarige meisje — toen zwegen ze van verrukking. Zóo wonder-wonderschoon was dit.

En toen raakten ze uit elkaar meteen. Want toen het meisje uit zou rijden, ontstond er zulk een ontzettend gedrang, een werkelijk historisch gedrang, dat ieder slechts om zich en zijn geleider kon denken, en elk uitweek den kant, waarheen de ontzettende kracht der menschenmenigte hem drong. Bertha beleefde benauwde oogenblikken. Het was haar, als wilde de menschenmenigte haar omhoog hebben — als zweefde ze meer dan ze liep in deze vreeselijke verdrukking. Geert sloeg den arm om haar heen en werkte met zijn lichaam zóó achteruit, dat er nog enkele centimeters ruimte om Bertha bleven.

Toen eindelijk de vreeselijke, onweerstaanbare macht ophield te werken, waren ze ver in het Noordeinde, van de anderen af. Bertha zag doodsbleek; het zweet stond in pareltjes aan haar slapen en op haar neus. Neen, neen, een heel jaar lang kon ze 't niet vergeten, dat ze zwaar, zwaar ziek was geweest.

Ook Geert moest zich 't gelaat afvegen, zulk een zware karwei was 't geweest, om zichzelf en het meisje overeind te houden, en iets meer ruimte voor haar. Bertha keek verlangend de straat af, die steeds stiller werd, schoon toch ook fraai versierd en verlicht. Hij begreep haar blik en zeide: „Zeg, Bert, de Scheveningsche weg is òòk beeldig, allemaal met celluloid-ballonnen, en je zult zien, daar is 't stil. Alles wil juist naar hier, en naar 't Bosch. Ga je mee?"

Toen wandelden ze arm in arm, langzaam, de stad uit. Kwamen nog even in de drukte, omdat het jarige meisje juist het Willemspark kwam uitrijden, en de Zeestraat insloeg. En ze kregen een groet apart van haar, omdat ze stonden vlak langs den rand van 't trottoir en omdat ze misschien wel dacht: „Daar is òok een van de jarige meisjes." Een van haar witte, vrije eeregarde, die ze telkens overal op haar feesten ontmoette.

Na deze ontmoeting werd de straat, de weg almaar stiller. Wonderschoon, bladstil was de nazomeravond. De Scheveningsche weg was als een verlaten feeërie, met zijn snoeren van groote edelsteenen gewonden om en door de boomen.

In het zachte licht gingen ze verder. Ze zeiden niets. Voor het eerst werd het Bertha dien avond duidelijk, dat haar Vriend haar boven alles ging. Boven Beata. Boven vader en moeder en broers. Boven bet ouderlijk

huis, boven het land, waar ze woonde. Ze wou het juichend verlaten om hèm. Onbegrensd voelde ze haar vertrouwen in hem — het zou een heerlijk, gelukkig leven worden, zoo alle dagen met hem. Alle dagen zou ze dan dat kalme verkwikkende gevoel hebben in haar: dat ze zoo veilig, zoo veilig was. En ze murmelde een oud negerlied zachtjes voor zich heen, dat hij weleens zong bij de mandoline:

„Hard times, come again no more."

Nu wist ze, dat de zware tijden nooit meer zouden terugkeeren. Ze had haar Vriend.

In den tuin van Promenade zetten ze zich. En hij begon te spreken, voor 't eerst in alle bijzonderheden over hun toekomst. Ook over de allernaaste. Hoe hij weg moest, met Bob, begin October. Hoe er dan zoowat een half jaar moest verloopen, eer hij controleur werd. Hij hoopte, dat 't gelijk met Bob zou zijn. Want zoo aardig, dan zouden Bertha en Beata tegelijk haar verlovingskaarten rondzenden. En trouwen, dat zouden ze zèker tegelijk. Want Bertha en Beata moesten bepaald tegelijk uitkomen. Het was eenvoudigweg een zegen, dat ze elkaar hadden. Samen konden ze voor haar uitzet zorgen, samen reizen. Het was een geruststelling voor hem! En als ze dan toch eens allebei, Bob en hij, op de secretarie geplaatst werden, wat ze zoo graag wilden! Wel, je zou zien, dan gingen ze zelfs nog naast elkaar wonen — op Weltevreden, 't liefst op Tji-Keumeuh. En dan pas zou je het allerbeste zien, wat de vriendschap van Bertha en Beata voor hen allen waard was. Bertha en Beata zouden geen heimwee kennen, niet ziek worden van ongewendheid, van gebukt gaan onder de vreemdheden van het

nieuwe Leven. Terwijl de jongens — „mannen" kon hij toch heusch nog niet over zijn lippen brengen — op 't bureau waren, zouden de vriendinnen elkaar met raad en daad bijstaan, elkaar in 't nieuwe leven inwijden, elkaar helpen en steunen.

„Ja," zei Bertha. „Ja." En ze knikte hem toe, lachte hem tegen, met 't geluk in haar oogen. Dien avond voelde hij voor 't eerst, dat hij 't meisje, dat hij hebben wou, geheel gewonnen had. Nu was ze waarlijk zijn meisje, dat zijn lieve vrouw zou worden en hem over de halve wereld heen zou volgen.

Toen ging verder alles, zooals 't gaan moest. Begin October kwam 't afscheid. Er waren vele jongelui en vele oudere familieleden aan het station in de Rijnstraat, om Bob en Geert weg te brengen. Ze zouden met den trein tot Genua gaan. Bertha en Beata hadden den moed gevonden, mee te komen. Toen alle afscheid genomen was, van vader en moeder, van zusters en broers, van vrienden en vriendinnen, gingen de jongens in de coupé. En hen achterna wipten evèn, voor een allerlaatste minuut van samenzijn, de beide meisjes. De conducteur joeg haar eruit, sloeg het portier dicht — daar zette de trein zich in beweging. De jongens, en al de terugblijvenden, wuifden wat ze konden. Vóór al de anderen stonden Bertha en Beata, moedig glimlachende, elkaar bij de hand vasthoudend. En toen de trein uit het gezicht was, wendden ze zich om — de menigte bloedverwanten, vrienden en kennissen week uiteen, om haar door te laten, als begrepen ze allen, dat deze twee nu alleen gelaten wilden worden. Arm in arm gingen ze het Bosch in, en daar pas gaven ze toe aan haar scheidingssmart, en schreiden samen.

Mevrouw Steuver, meneer en mevrouw van Geer hadden uitgemaakt, dat de beide meisjes kalm zouden blijven doorwerken. Niets was beter om 't wachten te verkorten. En dan, welk een grootere zekerheid voor de toekomst, zoo de meisjes toch haar diploma's haalden. Met het voorjaar haar akte als onderwijzeres, en dan, aanknoopend bij haar flinke talenkennis, twee taalakten zèker, voor ze weggingen. Mocht de scheiding iets langer duren dan de jongelui hoopten, zeker drie.

Om echter niet overwerkt in Indië te komen, en toch ook wat tijd over te houden voor haar uitzet, en voor 't aanleeren van huishoudelijke bezigheden, behoefden ze geen van beiden een vaste betrekking als onderwijzeres op een school te zoeken. Dit beteekende voor mevrouw Steuver een groot financieel offer — immers, hoe zouden haar geldelijke omstandigheden zijn verbeterd, als Beata een betrekking op een school had gekregen. Maar ze verlangde niets liever, dan Beata als een mooie, stralend-gezonde en gelukkige bruid haar bruidegom tegemoet te sturen. — En immers — dan bleef ze toch maar alleen over, in 't kleine huisje op de Waldeck-Pyrmontkade.

Elke hoop op beterschap voor haar man was vervlogen. Langzaam maar zeker ging zijn lichamelijke toestand achteruit.

Het zag er naar uit, dat, wanneer Beata eenmaal haar moeder ging verlaten, deze ook meteen ontheven was van de laatste zorgen, die ze den armen krankzinnige kon wijden: haar geregelde bezoeken, haar kleine, goed-bedachte geschenkjes en versnaperingen. Beata huiverde soms voor de eenzaamheid, waarin haar moeder zou terug-blijven. Bob wilde mevrouw Steuver mee hebben, mee naar Indië. — Doch mevrouw Steuver gevoelde, dat haar

krachten te wankel waren om de lange reis, de groote verandering, te doorstaan, en mocht een sukkelende moeder dan het jonge geluk verduisteren?

In het voorjaar nà het vertrek van Bob en Geert, haalden Bertha en Beata de akte als onderwijzeres. In de feestelijke rustweken, die toen volgden, vierden ze haar verloving. — Stilletjes, met wat bezoeken en bloemen van goede vrienden en bekenden. — Dien zomer slaagden ze beiden voor Fransch, en den zomer daarop, temidden van de zorgen voor haar uitzet, Bertha voor Duitsch, Beata voor Engelsch. Toen werden de boeken aan kant geworpen. — Maar de moeders pakten ze in een afzon-derlijken koffer — mêe moesten ze.

Begin October trouwden ze beiden, met den handschoen. Zij zouden de reis geheel per schip maken — dat vonden de ouders een geruster idee.

Op een Zaterdagmorgen, vroeg — kwam het afscheid van de moeders. Die zouden niet meegaan naar Rotterdam. Meneer van Geer en Albertje begeleidden Bertha — De nimmer falende oom uit Warga haalde Beata weg van haar moeder, om haar te brengen op 't schip, dat haar het geluk tegemoet voer. — Hartverscheurend was 't afscheid in de kleine, nog halfduistere kamer op de Waldeck-Pyrmontkade. — De kalmste, de krachtigste, de moedigste, was mevrouw Steuver. Ze mocht immers het kind niet zoo wanhopig maken! Duldeloos, oneindig leken de laatste seconden. Toch kwam er een einde, en toen zat Beata naast haar oom in 't rijtuig, en in de kleine kamer wijdde de tante uit Warga al haar zorgen aan de arme moeder, die een bezwijming nabij was.

In het huis der van Geers ging het beter. Bertha en

haar moeder, ze hadden elkaars hart niet zóó in pand als die twee van de Waldeck-Pyrmontkade.

Voor Bertha was 't zwaarste afscheid dat van haar vader. Doch ook dit werd geleden.

In den zonnigen herfstmorgen, even na elven, schoof de Ophir zachtjes weg van den oever, terwijl de muzikanten aan den wal plechtig het Wilhelmus speelden. Op het zonnedek, over de verschansing geleund, beiden de handen vol bloemen, stonden ze naast elkaar, mevrouw Dammerman en mevrouw van Geer. En bij al de afscheidssmart voelden ze 't beiden als een sterke en dadelijke troost: ze waren samen, samen trokken ze de wereld in, samen gingen ze het geluk te gemoet.

Het was alles uitgekomen, zooals Dammerman gehoopt had. Hij en Bob waren op de secretarie geplaatst, en als hun jonge vrouwen waren uitgekomen, zouden ze wonen op Weltevreden, op Tji-Keumeuh. Op slechts geringen afstand van elkaar.

En verder ging het ook, zooals Dammerman, en zij allen, gehoopt hadden.

De jonge vrouwen konden beter wennen in het vreemde land dan zoovele anderen. — Ze hielpen elkaar met raad en daad, ze steunden elkaar in den eersten moeilijken tijd. En vaak zegenden hun jonge mannen de vriendschap, die hun allen tot zooveel vreugde was. De vriendschap van Bertha en Beata.